

die om de eene of andere reden hun dienstwerk niet meer kunnen uitrusten en toch naam en eere en bevoegdheid van dienaar des Woords behouden.

Inwilliging van het verzoek van Noord-Holland is dus niet *absoluut noodig*; toch zou invoeging van een artikel in de K.O. als Noord-Holland voorstelt in zooverre verbetering brengen, dat het daardoor mogelijk worden zou, bij de behandeling van gevallen als waarom het hier gaat, zich *direct* te richten naar een uitspraak van de K.O. Dat dit bij die behandeling meer bevrediging zou schenken en meer 't besef van op vasten grond te staan, zou geven, als nu bij een behandeling naar analogie van art. XIII mogelijk is, ligt voor de hand.

Er zou dan ook alles voor te zeggen zijn, aan het verzoek van Noord-Holland te voldoen, indien er zich aan den anderen kant tegen die inwilliging geen bezwaren voordeden.

Naar het inzicht van uw commissie bestaan daartegen wel zeer stellig bezwaren.

In de eerste plaats moet *in het algemeen* worden erkend, dat aan het getal der artikelen onzer K.O. niet anders, dan wanneer het voor het leven onzer kerken noodzakelijk is, uitbreiding moet worden gegeven; onnoodige uitbreiding zou licht belemmerend op de bewegingsvrijheid dier kerken kunnen inwerken.

Daarnaast moet hier bovendien op een, dit voorstel van Noord-Holland *bijzonder* rakend bezwaar worden gewezen.

Als men voor deze materie een opzettelijk daarop gericht artikel creëerde, dan zou ook, wilde men hiermee bereiken wat men bedoelt, dit artikel zoo moeten zijn geredigeerd, dat ook *alle* gevallen, die zich hierbij kunnen voordoen, door die redactie zouden worden omvat. Anders zou men toch weer naar analogie moeten handelen, waardoor het geval, waarvoor dat noodig zou blijken te zijn, zwakker zou komen te staan, dan het geval geweest zou zijn, wanneer men te doen had met een niet speciaal op dergelijke gevallen gericht artikel.

Hoe moeilijk een dergelijke formuleering is te vinden, blijkt wel uit het voorstel van Noord-Holland zelf, waar gesproken wordt van rechtstreeks werkzaam blijven in de verkondiging van het Evangelie.

Kan men zeggen, geket op het woord *rechtstreeks*, dat hoogleraren in de theologie hier onder vallen? En moet men niet rekening houden met de mogelijkheid, dat zich, naast hoogleraren in de theologie, geestelijke verzorgers en leger- en vlootpredikanten, andere functionarissen opdoen, die voor toepassing van dit artikel in aanmerking meenen te mogen komen en wier arbeid nog minder duidelijk valt onder de door Noord-Holland gegeven formuleering?

Uw commissie wil niet ontkennen, dat het mogelijk zou zijn, door langdurige, ernstige overweging een bevredigende formuleering voor een, als door Noord-Holland gewenscht, artikel te vinden, maar daarvoor zou meer tijd en rustiger studie noodig zijn, dan er bij een behandeling in den loop van een synodezitting aan kan worden besteed. Wanneer te eeniger tijd heel de K.O. aan een revisie zou worden onderworpen, zou deze zaak daarom weer ter sprake kunnen komen.

Op grond van 't voorgaande stelt daarom uw commissie aan uw vergadering voor: [volgt in art. 90].

Uw vergadering bij al haar arbeid het licht en de leiding des Geestes toebiddende,

namens commissie II:

D. VAN DIJK, *rapporteur.*

BIJLAGE XXVII.

Art. 91.

RAPPORT van commissie V over een verzoek van de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) om wijziging van de richtlijnen aangaande de tucht over doopleden.

De particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) heeft besloten een voorstel te aanvaarden van de classis Kollum, aldus luidende:

„De classis Kollum, in haar vergadering bijeen op 6 Mei 1942, gehoord en besproken hebbende het rapport van de kerk van Kollum betreffende de richtlijnen aangaande de tucht over doopleden, vastgesteld door de generale synode van 1940 [bedoeld zal zijn de synode van 1939, in haar zittingen in 1940 gehouden], besluit via de particuliere synode aan de generale synode voor te stellen, dat uit de richtlijnen worde weggenomen het gedeelte: „Blijven deze dringende vermaningen . . .” tot „. . . niet bestendig blijven” (pag. 120/121 dr G. M. den Hartogh: De tucht over doopleden); benemens de „openbare bekendmaking ten aanzien van de nalatigen” (pag. 123)“.

Als bijlage is bij dit voorstel gevoegd een afschrift van de toelichting, welke vanwege den kerkeraad van Kollum in de vergadering der classis Kollum, bij de bespreking van deze aangelegenheid, is gegeven. Blijkbaar heeft deze classis zich ernstig rekenschap gegeven van de taak, die haar bij het toezicht op de handhaving van de tucht over doopleden is toegewezen, speciaal met het oog op de vragen, welke bij de kerkvisitatie moeten worden gesteld. Bij het overwegen daarvan is zij op een moeilijkheid gestuit ten opzichte van het gedeelte der richtlijnen aangaande de tucht over doopleden, dat betrekking heeft op de publieke bekendmaking ten aanzien van de dusgenaamde nalatigen. Eenerzijds wordt het toch noodig geoordeeld een publieke bekendmaking te doen, welke het karakter van een tuchthandeling draagt. Anderzijds is het den kerkeraad evenwel niet toegestaan tot de uiterste remedie voort te gaan, dan alleen ingeval van beslist ongelooft. „Hier schuilt — naar het oordeel der classis — de inconsequentie dat men een publieke tuchthandeling wil verrichten die anderzijds geen tuchthandeling is, doch alleen een mededeeling en een opwekking aan de gemeente. Zou ze in vollen zin tuchthandeling zijn, dan gaat ze niet ver genoeg; en louter als mededeeling opgevat, dan gaat ze veel te ver en is ze van een zeer pijnlijk en diep indringend karakter.” De classis is daarom van meening, dat volstaan moet worden met het toepassen van kerkelijke vermaningen en berispingen als voorloopers van de eigenlijke tucht.

Het voorstel komt er op neer, dat uit de door de vorige synode vastgestelde richtlijnen geschrapt zou worden de tekst van de „Openbare bekendmaking ten aanzien van nalatigen, die ongehoorzaam blijven aan den eisch des verbonds om Christus' naam te belijden en Zijn dood te verkondigen”, en voorts dat gedeelte, dat de toelichting van deze openbare bekendmaking geeft.

Uw commissie moet toegeven, dat de hier ingebrachte bezwaren niet zonder beteekenis zijn. Zij is geneigd de juistheid en gegrondheid er van te erkennen. Niettemin acht zij het niet raadzaam, dat op het voorstel van de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) worde ingegaan. In het algemeen is het niet gewenscht, dat zoo kort nadat door een synode een bepaalde regeling is getroffen, een volgende synode er reeds weer op terugkomt. Een dergelijke handelwijze draagt er niet toe bij, aan de besluiten een vast en bondig karakter te verschaffen. Het gezag der synodale beslissingen wordt er door verminderd in plaats van versterkt. Uw commissie meent trouwens te weten, dat de hier te berde gebrachte bezwaren aan de synode van Sneek niet onbekend zijn geweest en dat deze desniettemin besloten heeft de in geding zijnde openbare bekendmaking in de richtlijnen op te nemen.

Nog een tweede overweging kan aan deze eerste worden toegevoegd. Het is zeer de vraag, of alle kerken van de bedoelde richtlijnen reeds genoegzaam op de hoogte zijn en of zij reeds voldoende in de gelegenheid zijn geweest die aan de practijk te toetsen. In elk geval is het feit, dat zij nog steeds niet in gedrukte Acta konden worden gepubliceerd, daaraan niet gunstig geweest. Daarom zal moeten worden afgewacht, of dezelfde bezwaren, die in Friesland (Noordelijk gedeelte) zijn gerezen, ook elders in onze kerken zullen opkomen, dan wel of men in de andere ressorten onzer kerken zich met de vastgestelde richtlijnen, ook voor het hier bedoelde onderdeel, kan verenigen.

Al meent uw commissie dus te moeten adviseeren, het voorstel van de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte) niet te aanvaarden, zij wil echter met deze afwijzende uitspraak niet volstaan. Uit de toelichting is het gebleken, dat er kerken en classes zijn, die zich, bij een ernstig bezinnen op haar taak ten aanzien van de tucht over doopleden naar de vastgestelde richtlijnen, voor bepaalde moeilijkheden zien geplaatst. Deze kerken moeten geholpen worden. Uw commissie is van oordeel, dat dit kan geschieden door er de aandacht op te vestigen, dat de synode van Sneek niet meer dan *richtlijnen* heeft vastgesteld en dat zij heeft uitgesproken dat de Kerken daarnaar *zooveel mogelijk* zouden handelen. Diensvolgens is bij het uitvoeren en het toepassen van deze richtlijnen aan de kerken een zekere mate van vrijheid toegekend. Misschien is het nuttig, dat dit nog eens opzettelijk in herinnering worde gebracht en dat door uw synode uitdrukkelijk worde uitgesproken dat deze vrijheid der kerken speciaal ten aanzien van het gebruik der openbare bekendmaking voor nalatige doopleden bestaat.

Op grond van een en ander stelt uw commissie voor, dat de synode besluite: [volgt in art. 91].

D. NAUTA, rapporteur.

RAPPORT van de evacuatie-deputaten van de Gereformeerde Kerken.

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland.**Weleerwaarde en eerwaarde broeders,*

De deputaten, door de generale synode van Utrecht-Sneek in een van haar laatste zittingen van November 1942 benoemd, met de opdracht „kerken en diaconieën, die door de evacuatie-maatregelen worden getroffen, met raad en daad bij te staan”, hebben de eer u bij deze rapport uit te brengen over hun tot dusver verrichte werkzaamheden.

Deputaten vergaderden de eerste maal op 1 December 1942. Dr J. Hoek werd als voorzitter aangewezen; br H. A. C. L. Barentsen werd met het secretariaat belast, terwijl aan br S. van Wijk het penningmeesterschap werd opgedragen.

Nog in dezelfde maand richtten deputaten tot al de kerkeraden een circulaire, waarin verschillende richtlijnen werden gegeven, zoowel voor de kerken als voor de in het land verspreide geëvacueerden. Een exemplaar van deze aanschrijving gaat hiernevens (bijlage 1). Overeenkomstig de daaromtrent door de synode Sneek-Utrecht genomen beslissing werd aan de kerken het gebruik van een z.g. verblijfsattestatie aanbevolen; een model van een dergelijke attestatie werd aan de aanschrijving toegevoegd. Verder werden de geëvacueerden opgewekt, hun vaste bijdragen aan de kerk van vertrek te blijven toezenden en ook de diaconie van hun oude woonplaats te blijven gedenken. Voorts werd een collecte in uitzicht gesteld, teneinde de kerken en diaconieën, die in moeilijkheden zouden geraken, afdoende te kunnen helpen. Tenslotte werden nog eenige voorschriften van administratieven aard gegeven en werden de kerken opgewekt, zooveel in haar vermogen is, ertoe te willen medewerken, dat de geëvacueerde leden onzer kerken in gereformeerde gezinnen een tijdelijk tehuis vinden. Voor een en ander moge naar de bedoelde circulaire worden verwezen.

Gedurende de eerste maanden beperkte de taak van deputaten zich tot het verstrekken van inlichtingen en van adviezen. In hoofdzaak ging het hierbij over de volgende onderwerpen:

a. de kwestie van de verblijfsattestatie. Het bleek, dat sommigen bezwaar hadden tegen het verstrekken van een verblijfsattestatie en er om allerlei redenen de voorkeur aan gaven, het overbrengen van de geëvacueerden naar een nieuwe verblijfplaats als een gewone verhuizing te beschouwen. Deputaten hebben getracht de in het midden gebrachte bezwaren zooveel mogelijk te weerleggen. Zij wezen erop, dat de invoering van de verblijfsattestatie als een tijdelijke maatregel is bedoeld en dat het stuk maar voor één jaar geldt, na afloop waarvan de toestand opnieuw kan worden overzien. Vervolgens, dat de invoering van de verblijfsattestatie is geschied ook met het oog op de kerken, die in haar geheel zouden worden geëvacueerd en die geheel zouden worden opgeheven, indien de leden allen met een gewone attestatie zouden vertrekken. Tenslotte kon erop worden gewezen, dat de door deputaten gegeven richtlijnen in de praktijk zeer gunstig hebben gewerkt. Het historisch geworden wordt zoo lang mogelijk in stand gehouden, de band tusschen de geëvacueerden en de oude gemeenten zooveel mogelijk bewaard. Voor de finantiën der geëvacueerden blijken de getroffen maatregelen een nuttig effect te hebben. De aanbevolen gedragslijn werkt paedagogisch, omdat nu alleen hulp behoeft te worden geboden, voor zoover de geëvacueerde kerken in haar pogingen om zichzelf te helpen te kort schieten. En voorts opent het gevolgde systeem allerlei mogelijkheden van samenwerking tusschen de kerken van vertrek en sommige ontvangende kerken. Over het algemeen kan worden gezegd, dat het invoeren van de verblijfsattestatie zeer bevredigende resultaten heeft opgeleverd.

Niet alleen schriftelijk, doch ook mondeling hebben deputaten hun standpunt nader kunnen uiteenzetten. Zoo hadden deputaten een onderhoud met een tweetal afgevaardigden van de classis Haarlem en woonden een drietal deputaten de vergadering van de classis-contracta bij, welke op 10 Mei j.l. in Haarlem werd gehouden. Gehoord de besprekingen sprak de classis uit, dat er geen reden is van de gegeven gedragslijn af te wijken. Wel verzocht de classis aan deputaten, zich nader te willen bezinnen over de kerkrechtelijke positie van geëvacueerde ambtsdragers en over de geestelijke verzorging in de ontvangende gemeenten.

b. De vraag, of de inkwartieringsvergoeding, welke door de autoriteiten ten behoeve van de geëvacueerden beschikbaar wordt gesteld, wel door de diaconieën voor hare ondersteunden kan worden aanvaard.

Deputaten hebben van meetaf het standpunt ingenomen, dat de bedoelde vergoeding zeer wel mag worden geaccepteerd. De overheid verstrekt deze bedragen toch niet als uitvoerster van de Armenwet, doch vergoedt de schade, die zij zelf heeft veroorzaakt. In het algemeen wordt deze zienswijze ook wel gedeeld; in een enkel geval rees bij een diaconie twijfel, of dit standpunt zich met onze diaconale beginselen rijmen liet. Deputaten hebben het aanvaarden der inkwartieringsvergoeding schriftelijk in

eenige gevallen verdedigd en voorts hebben enkele deputaten deze opvatting mondeling toegelicht in een bespreking, gehouden met de contact-commissie der onderscheidene Haagsche diaconieën, welke commissie zich met hun zienswijze accoord heeft verklaard.

a. De positie van de ambtsdragers van de evacueerende en van die van de ontvangende gemeenten en de geestelijke verzorging der geëvacueerden. Deputaten namen te dezen opzichte het standpunt in, dat het gewenscht is, dat de predikanten der gemeenten, die op groote schaal zijn geëvacueerd, zooveel mogelijk de eigen leden blijven bearbeiden. Het normale huisbezoek door de ouderlingen zal echter in den regel wel vanwege de ambtsdragers der nieuwe verblijfplaats moeten worden gedaan. In sommige gevallen blijkt het mogelijk, dat geëvacueerde ouderlingen in de plaats van vestiging hulpdienst doen.

Het zal wellicht eenige bevreemding wekken, dat nog geen enkele steunaanvraag bij deputaten is ingekomen. Alleen werd aan één gemeente een tijdelijk voorschot verstrekt. Blijkbaar trachten de kerken en diaconieën, die moeilijkheden ondervinden, eerst zichzelf te helpen en wachten zij althans met een beroep op de medewerking van deputaten, totdat zij den omvang van den noodig geachten steun eenigszins kunnen overzien. Niettemin kwam aan deputaten zijdelings ter oore, dat er wel eenige kerken en diaconieën zijn, die zich zonder de hulp van deputaten niet zullen kunnen redden. Vandaar, dat deputaten vrijmoedigheid hebben gevonden, gebruik makende van de door de synode verleende bevoegdheid, aan alle kerken een collecte te vragen. Van de desbetreffende circulaire dd. Maart 1943 wordt mede hierbij een exemplaar overgelegd (bijlage 2).

Als bijlage 3 voegen deputaten bij dit rapport een lijst van de collecten, die op de postrekening van hun penningmeester zijn ontvangen en welke tot op dit oogenblik is bijgewerkt. Deze lijst zal u rechtstreeks door den penningmeester van deputaten worden toegezonden.

Tenslotte moge nog worden medegedeeld, dat deputaten van den president-directeur van het Bureau Afvoer Burgerbevolking de volgende mededeelingen ontvingen:

1. *Afbraak*. Wanneer kerkgebouwen op last van de duitsche overheid zijn afgebroken, kan men zich ter bekoming van schadevergoeding en rente wenden tot den Algemeen Gemachtigde voor de Oorlogs- en Defensieschaden, Kneuterdijk 22, 's Gravenhage.

2. *Transport-, inrichtings- en opslagkosten*. Slechts de meest noodzakelijke onkosten worden van Rijkswegen vergoed.

3. *Exploitatietekorten*. Tenslotte heeft het Bureau Afvoer Burgerbevolking zich bereid verklaard om, wanneer door vertrek van alle of van een gedeelte der leden de inkomsten eener kerk zoodanig dalen, dat de vaste kosten en de noodzakelijke variabele kosten niet meer kunnen worden opgebracht, aan die kerk een tegemoetkoming in het exploitatie-tekort te verleen.

Deputaten hebben deze mededeelingen bij aanschrijving dd. Mei 1943 (zie bijlage 4) aan de kerken, die daarbij belang kunnen hebben, doorgegeven. Zij teekenen hierbij aan, dat bij de mededeeling omtrent een eventueel exploitatie-tekort nog geen aanwijzigingen aan de kerken zijn gegeven. De president-directeur van het Bureau Afvoer Burgerbevolking verzocht aan deputaten hem advies uit te brengen in al de gevallen, waarin een ondersteuning van eenige kerk wenschelijk wordt geacht, zulks aan de hand van over te leggen rekeningen over de laatstverloopen jaren. Het Bureau Afvoer Burgerbevolking zou dan beslissen over het al of niet toekennen van steun en over de grootte daarvan. Zooals in de circulaire aan de kerken wordt opgemerkt, willen deputaten echter over dit punt vooraf het gevoelen van uw vergadering leeren kennen. Aanvankelijk zijn deputaten van meening, dat er in principe tegen den toegezegden steun geen bezwaar behoef te bestaan. Immers in de gevallen, waarom het hier gaat, is het noodlijdend worden van de betrokken kerken uitsluitend het gevolg van de door de overheid met betrekking tot de evacuatie genomen maatregelen en schijnt een vergoeding van de daardoor veroorzaakte schade niet onbillijk en wel aanvaardbaar. Deputaten zullen evenwel gaarne vernemen, welk standpunt uwe vergadering te dezen opzichte wenscht in te nemen en zullen daarna hun gedragslijn dienovereenkomstig bepalen.

U de leiding des Heiligen Geestes bij al uw besprekingen toebiddende.

Met heilbede en broedergroeten,

Dr J. HOEK, *Voorzitter*,
Ds G. O. DONNER.
Ds H. MEIJERING.

S. VAN WIJK, *penningmeester*,
H. A. C. L. BARENTSEN, *secretaris*,
Zwolscheweg 151, Deventer.

Namens deputaten,

H. A. C. L. BARENTSEN, *secretaris*.

N.B. De in dit rapport genoemde bijlagen zijn alle aan de kerken toegezonden.

BIJLAGE XXIX.

Art. 100.

RAPPORT van commissie II over het al of niet wettig zijn van de generale synode van Sneek/Utrecht na Augustus 1942.

In handen van uwe commissie werden gesteld een aantal stukken, betrekking hebbende op de al dan niet rechtmatigheid van het door de synode van Sneek/Utrecht genomen besluit om de generale synode, welke naar den gewonen regel in den nazomer van het jaar 1942 had moeten samenkomen, een jaar uit te stellen, en in verband daarmee op de vraag of het die synode geoorloofd was gedurende deze periode van uitstel zelve nog saam te komen teneinde onderscheidene zaken af te doen, met name een hoogleeraar te benoemen aan de Theologische Hoogeschool te Kampen.

Sommige van deze stukken bevatten: hetzij de uitdrukkelijke verklaring, dat er geen deugdelijke grond is aangevoerd om de rechtmatigheid van dat besluit en de afdoening van die zaken te betwisten; hetzij de uitspraak, dat voortzetting van de discussies over deze aangelegenheden ongewenscht moet worden geacht en dat een dragen van verschil van gevoelens ten deze gepaard behoort te gaan met bindend houden van de na September 1942 door de synode van Sneek/Utrecht genomen beslissingen; hetzij een verzoek om inzake de artikelen XXXI en L K.O. eene duidelijke uitspraak te doen, of door voorzichtige maatregelen de in de kerken gewekte onrust weg te nemen. De meeste stukken evenwel houden in eene in meer of minder krassen vorm gestelde veroordeeling van de bovengenoemde handelingen der synode, en vragen op zijn minst: de benoeming van eene commissie om de in geding zijnde materie te onderzoeken en aan de eerstvolgende synode advies uit te brengen; doch veeleer: onwettigverklaring van het tevoren aangeduide besluit en de daaruit voortgevloeide beslissingen, ja zelfs ook wel: dat uwe vergadering zooveel mogelijk zal herstellen wat onrechtmatig is verkeerd gedaan, of de genomen besluiten zal ongeldig verklaren en op de betreffende punten, voorzover zulks noodzakelijk is, en in den kerkelijken weg tot uwe competentie behoort, nieuwe besluiten zal nemen.

Alvorens op de in deze stukken te berde gebrachte bezwaren in te gaan, moet uwe commissie u eerst adviseeren inzake eene praealabele vraag, welke in één daarvan is aan de orde gesteld. Het is de vraag of de huidige synode wel bevoegd is ten aanzien van het gerezen geschil eene beslissing te nemen, daar op deze synode de hoogleeraren als praeadviseurs tegenwoordig zijn, die ook op de synode van Sneek/Utrecht hun praeadvies gaven, terwijl van haar eveneens vele personen deel uit maken die reeds in de vorige synode zitting hadden. Op deze wijze zou er sprake kunnen zijn van een als rechter optreden in eigen zaak. Uwe commissie wil er de aandacht op vestigen, dat het in ons gereformeerd kerkelijk leven van ouds praktijk is geweest, dat steeds de hoogleeraren in de theologie als praeadviseurs ter synode werden uitgenoodigd, en dat ambtsdragers, die naar eene bepaalde synode waren afgevaardigd, door de kerken wederom als afgevaardigden werden aangewezen naar eene volgende synode, soms zelfs vele malen achtereen, zonder dat ooit het feit, dat op een latere synode revisie kan worden gevraagd van besluiten eener vorige synode, aanleiding heeft gegeven om hierin beperkingen op te leggen. Wel moet worden erkend, dat het eenig bezwaar met zich brengt wanneer dezelfde personen weder over dezelfde zaak te oordeelen krijgen, en in de praktijk van ons kerkelijk leven tracht men dit bezwaar ook steeds zooveel mogelijk te verminderen, o.a. door de bepaling in art. XXXIII onzer K.O., dat afgevaardigden naar de kerkelijke samenkomsten geen keurstemmen zullen hebben in zaken die hunne personen of kerken in het bijzonder aangaan; gelijk ook uwe vergadering bij de samenstelling van deze commissie, die u van praeadvies heeft te dienen, zorg heeft gedragen daarin zooveel mogelijk personen te benoemen, die van de vorige synode geen deel hebben uitgemaakt. Maar er valt niet aan te twifelen, dat deze synode, uit welke personen zij ook is samengesteld, ten volle bevoegd is over de tegen de handelingen harer voorgangster ingebrachte bezwaren te oordeelen. Immers mag er op worden vertrouwd, dat de afgevaardigden, die de kerken vertegenwoordigen, zich hunne hooge roeping bewust zullen zijn om, onder biddend opzien tot God, alle hun voorkomende zaken, in overeenstemming met Zijn Woord naar recht en billijkheid te beoordeelen. Ook de buitengewone generale synode van Assen heeft het bij haar ingebrachte bezwaar tegen de aanwezigheid van de hoogleeraren, die in de zaak-Geelkerken reeds advies hadden gegeven, en tegen de afvaardiging door de kerken van Noord-Holland van personen, die bij de behandeling van die zaak tevoren waren betrokken geweest, ongegrond geoordeeld (art. 13 harer Acta).

Thans komende tot de bezwaren die tegen de hierboven vermelde handelingen der synode van Sneek/Utrecht zijn ingebracht, vermeldt uwe commissie allereerst, dat het besluit om de synode die in 1942 had moeten bijeenkomen een jaar uit te stellen, uitdrukkelijk in strijd wordt geacht met art. L K.O., waar wij lezen: „De nationale synode zal ordinaarlijk alle drie jaren eens gehouden worden, tenware dat er eenige dringende nood ware om den tijd korter te nemen”. Men acht, dat volgens letter en geest van dit art. de generale synode uiterlijk telkenmale in het derde jaar moet

worden samengeroepen, en dat de tijd, binnen welken eene generale synode dient saam te komen, wel korter, maar in geen geval langer dan drie jaar mag worden genomen. De synode van Sneek/Utrecht heeft de bepaling in dit artikel niet over het hoofd gezien; bij de besprekingen over het voorstel tot uitstel heeft zij opzettelijk daaraan haar aandacht gewijd, maar zij heeft gemeend op grond van het woord „ordinaarlijk” te mogen aannemen, dat in bijzondere gevallen, wanneer daarvoor deugdelijke redenen bestonden, het bijeenkomen van de gewone generale synode ook tot over de drie jaren mocht worden uitgesteld. En uwe commissie is van gevoelen dat dit volkomen juist is, ook al kan zij er in komen, dat sommigen, allen nadruk leggende op de in het artikel zelf genoemde beperking, eene andere interpretatie voorstaan. Het woord „ordinaarlijk” beteekent *als bijwoord* in het nederlandsch der zestiende en zeventiende eeuw, blijkens het woordenboek van Oudemans: „in den regel” „gewoonlijk”. Alle pogingen om aan het woord een anderen, meer bindenden zin te geven moeten dan ook als mislukt worden beschouwd. Ook in art. LXVIII K.O. heeft het kennelijk dienzelfden zin. Het woord spreekt nadrukkelijk uit, dat er op den regel, dien art. L stelt, dat er om de drie jaren eene synode zal bijeen komen, uitzonderingen toelaatbaar zijn. Dit willen ook zij, die tegen het besluit der synode van Sneek/Utrecht bezwaar maken, wel toegeven. Maar, zoo zeggen deze, de toevoeging „ten ware dat er eenige dringende nood ware om den tijd korter te nemen” bewijst, dat de uitzonderingen slechts in ééne richting toelaatbaar zijn, n.l. door de generale synode binnen korteren termijn te doen samenkomen. Het overschrijden van den termijn van drie jaar in andere richting, door den termijn langer te nemen, zou door de bewoordingen van het artikel beslist zijn uitgesloten. Uwe commissie moet de juistheid van deze argumentatie betwisten. Zij merkt op, dat, indien het de bedoeling van het artikel ware te bepalen dat de termijn van drie jaar alleen maar verkort doch in geen geval verlengd mocht worden, de inlassching van het woord „ordinaarlijk” volkomen overbodig en daarom in een artikel, dat eene regeling bevat, een voorschrift geeft, geheel en al onbegrijpelijk ware. Die bedoeling zou toch genoegzaam tot uitdrukking gekomen zijn indien de bepaling aldus luidde: „De nationale synode zal alle drie jaren eens gehouden worden, ten ware dat er eenige dringende nood ware, om den tijd korter te nemen”. Zooals dan ook in art. XLVII de bepaling ten aanzien van de particuliere synoden luidt: „Alle jaren (ten ware dat de nood een korteren tijd vereischte) zullen eenige, zooveel mogelijk tot dezelfde provincie behoorende, genaamde classes samenkomen, tot welke particuliere synode uit iedere classis twee dienaars en twee ouderlingen afgevaardigd zullen worden”. Vergelijking van deze beide bepalingen leidt tot de conclusie, dat voor de particuliere synoden de tijd van één jaar niet mag worden overschreden, wel verkort; en dat de invoeging van het woord „ordinaarlijk” de bepaalde bedoeling heeft om ten aanzien van de nationale of generale synode, den termijn van drie jaren niet alleen verenging naar beneden maar ook verruiming naar boven te geven. Dit wordt bevestigd door het feit, dat in de fransche Kerkorde, die veelszins als voorbeeld van de nederlandsche heeft gediend, een dergelijk woord ten eenemale ontbreekt. Uit de historie is ook wel duidelijk, waarom door inlassching van het woord „ordinaarlijk” eene verruiming van den termijn naar boven werd vastgelegd. Het woord is in de K.O. eerst opgenomen door de synode van 1578. Het convent van Wezel 1568 had de wenschelijkheid uitgesproken „dat elk jaar eene provinciale synode van geheel Nederland zou gehouden worden”. De eerste synode van Emden 1571 maakte hiervan: om de twee jaar. Toch duurde het toen door allerlei omstandigheden tot 1578 eer er weer een nationale synode bijeen kwam. En zij bepaalde, geleerd door de ervaring, wat nu nog in onze K.O. staat; zij maakte van de twee jaar drie, en voegde er nog het woord „ordinaarlijk” bij, omdat zij blijkbaar overtuigd was, dat er allermintst zekerheid bestond, dat de termijn van drie jaar regelmatig in acht zou worden genomen. En daarvoor was, behalve de ervaring van het verleden, gegronde aanleiding. Immers in het jaar 1576, twee jaar tevoren, had de nederlandsche overheid uitgesproken, dat zij zich het recht toekende, in kerkelijke zaken haar invloed te doen gelden en te bepalen welke ordinantiën voor de inrichting der kerk gelden zouden. Is het nu te verwonderen, dat de kerken, die ook zelve gaarne op de autoriteit der overheid wilden steunen, rekenden met de mogelijkheid dat daarin een oorzaak kon gelegen zijn, waarom het wel niet steeds zou gelukken den termijn van drie jaar nauwgezet in acht te nemen? In elk geval stelt het woord „ordinaarlijk”, dat niet zonder bedoeling kan zijn ingelascht, den termijn van drie jaar ietwat ruim, zoodat daarvan zoowel naar boven als naar beneden kan worden afgeweken; en omdat onze kerken zeer goed inzagen, dat de kans op afwijking naar boven aanzienlijk grooter was dan omgekeerd, verzuimden zij niet de restrictie „ten ware...”, evenals in art. XLVII voor de particuliere synoden, uitdrukkelijk op te nemen. Uwe commissie is derhalve van oordeel, dat op grond van art. L geen bezwaar tegen het uitstel van de generale synode voor één jaar kan worden ingebracht. Dit was ook het oordeel van de buitengewone synode van Assen 1926, die blijkens art. 198 harer Acta besloot, dat de gewone generale synode, welke in datzelfde jaar had behooren saam te komen, één jaar zou worden uitgesteld. En

het verdient alle aandacht, dat destijds niemand aan art. L K.O. daartegen eenig bezwaar heeft ontleend. Wel is hiertegen ingebracht, dat het met de synode van Assen een ander geval was, aangezien deze eene buitengewone generale synode was, terwijl het ten vorigen jare de gewone generale synode was, welke besloot het bijeenroepen harer opvolgster een jaar uit te stellen. Inderdaad staan de gevallen niet gelijk; maar het is niet in te zien, waarom aan eene buitengewone generale synode geoorloofd zou zijn, wat aan eene gewone generale synode niet zou zijn toegestaan. En indien het uitstellen van de gewone generale synode boven het tijdvak van drie jaar door de buitengewone generale synode van Assen in 1926 niet met art. L K.O. in strijd was, kan men moeilijk volhouden dat een gelijk uitstel door de gewone generale synode van Sneek/Utrecht thans met dat artikel wel in strijd zou zijn.

Intusschen, het is denkbaar, dat tegen het uitstel op zichzelf nog niet zooveel bezwaar zou worden gevoeld, maar dat er ernstige bedenkingen zijn gerezen tegen het feit dat de synode, die het bijeenkomen van hare opvolgster één jaar verschoof, zelf niet alleen hare zittingen slechts provisorisch sloot, maar metterdaad gedurende dat jaar nog weer ettelijke malen bijeenkwam, en daarbij belangrijke besluiten nam, waaronder met name gewezen wordt op de benoeming van een hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool te Kampen. In de bezwaarschriften worden deze dingen dan ook metterdaad saamverbonden, en juist in dezer voege worden de ernstigste bedenkingen naar voren gebracht. Zoo spreekt men herhaaldelijk van de voortdurende „zelfcontinuatie” der synode; waarbij het evenwel niet altijd precies duidelijk is, wat men daarmede bedoelt en waartegen het eigenlijke bezwaar zich richt. Naar uwe commissie meent is hier wel te onderscheiden tusschen drie dingen: 1° de herhaalde verdaging van de synode, omdat bepaalde punten van het agendum nog niet waren afgehandeld, en, met het oog op den arbeid der praeadviseerende commissies, nog niet konden worden afgehandeld; 2° de provisorische sluiting der synode, na afwerking van haar geheele agendum; 3° de behandeling van zaken in voortgezette zittingen van de synode, na verstrijking van den termijn van drie jaren, hetzij in verdaagde zittingen, hetzij in nieuwe zittingen na provisorische sluiting. Tegen de eerste twee kan zeker geen bedenking worden ingebracht. Er is geen enkele bepaling in onze K.O. te vinden waarmede ze in strijd zijn, en in ons gereformeerd kerkelijk leven komen ze herhaaldelijk voor. Wat de provisorische sluiting aangaat, wijst uwe commissie er op dat zij plaats had bij de buitengewone generale synode van 's Gravenhage 1912, de gewone generale synode van Utrecht 1923, de buitengewone generale synode van Assen 1926, de gewone generale synode van Arnhem 1930, en de gewone generale synode van Amsterdam 1936. In sommige van deze gevallen moest de synode na de provisorische sluiting inderdaad weder bijeenkomen, in andere niet. Wat nu het derde betreft, de behandeling van zaken in voortgezette zittingen van de synode, na verstrijking van den termijn van drie jaar, kan in het algemeen bezwaarlijk betwist worden, dat, indien er nog eene provisorisch gesloten generale synode zit, die vrij wat gemakkelijker weer bijelkaar kan komen dan dat men eene nieuwe synode bijeenroept, of die om bepaalde redenen toch weer bijeengekomen is, het alleszins gewettigd is belangrijke zaken, die *alleen* door eene generale synode kunnen behandeld worden en die met het oog op de tijdsomstandigheden *moeten* behandeld worden, door deze synode te doen behandelen. De eenige vraag die hier overblijft is, of het concrete punt van de hoogleeraarsbenoeming door de synode van Sneek/Utrecht mocht en moest behandeld worden. Het is op dit punt dat vrijwel alle bezwaarden hun bezwaren toespitsen, en daarover heeft dus uwe commissie zich expresselijk moeten beraden. Alvorens echter van het besluit tot uitstel geheel af te stappen, moge zij nog opmerken, dat zij het niet noodig acht u breedvoerig te adviseeren omtrent de vraag, of er voor dat besluit voldoende motieven waren. Wel wordt in onderscheidene bezwaarschriften aan deze vraag nog al eenige aandacht gewijd, en met nadruk betoogd, dat de motieven onvoldoende waren, maar uwe commissie is van gevoelen, dat, indien de synode van Sneek/Utrecht *gerechtigd* was de volgende synode één jaar uit te stellen, zij zelve had te beoordeelen of daarvoor genoegzame redenen waren; en dat het weinig zin heeft thans, nu het uitstel een feit is en de nieuwe synode alweder is samengekomen, een omstandig onderzoek naar de juistheid der motieven in te stellen. De allesbeheerschende vraag, of de *na* Juni 1942 gehouden vergaderingen der synode wettig waren en de daarin genomen besluiten geldigheid bezitten, is van de meerdere of mindere juistheid der motieven geheel onafhankelijk.

Thans komende tot het punt van de hoogleeraarsbenoeming, dat in schier alle bezwaarschriften eene uiterst prominente plaats inneemt, wil uwe commissie er op wijzen, dat velen om de rechtmatigheid van deze benoeming te betwisten zekere algemeene stellingen doen vooropgaan, waaruit zij dan tot hare onrechtmatigheid concludeeren. Deze algemeene stellingen luiden: de generale synode mag niet zelf haar agendum vaststellen, of: het agendum eener provisorisch gesloten synode mag door haar niet worden aangevuld. Wat de eerste van deze beide stellingen betreft, is het duidelijk, dat iedere generale synode steeds bij den aanvang harer zittingen haar agendum vaststelt, en de bezwaarde broeders kunnen toch onmogelijk bedoelen dit

voor ongeoorloofd te verklaren. Waarschijnlijk zullen zij wel bedoelen, dat eene generale synode niet maar willekeurig alle mogelijke punten op haar agendum mag plaatsen. Uwe commissie stemt dit toe: ook een generale synode is hierin aan bepaalde regelen gebonden; men lette slechts op art. XXX K.O.; ook voor eene generale synode geldt, dat alleen kerkelijke zaken mogen behandeld worden, en dat tot haar bevoegdheid niet anders behoort dan hetgeen in de mindere vergaderingen niet heeft afgehandeld kunnen worden, of dat tot de kerken der meerdere vergadering in 't gemeen behoort. Bovendien heeft ook eene generale synode rekening te houden met de wijze waarop bepaalde punten op hare tafel komen; zij kan niet maar ieder punt dat van welke zijde en op welke manier ook op hare tafel wordt gelegd in behandeling nemen; zij heeft na te gaan of de haar ter behandeling voorgelegde zaken in den geordenden kerkelijken weg tot haar gekomen zijn. Uwe commissie wil hierbij uitspreken, dat naar haar eenstemmig oordeel hiertoe ook behooren punten die in den vorm van voorstellen, hetzij bij de vaststelling van het agendum aan den aanvang der zittingen, hetzij gedurende het verloop der zittingen en in verband met gevoerde discussies, door leden der synode worden ingediend. Wat de tweede algemeene stelling betreft die men meent te kunnen poneeren ligt het voor de hand, dat in bepaalde gevallen de reden van de provisorische sluiting vanzelf met zich brengt dat punten in behandeling komen, welke vooraf niet te voorzien waren; de synode wordt immers in zulke gevallen provisorisch gesloten met het oog op de mogelijkheid dat zich, op dat tijdstip nog onbekende omstandigheden voordoen die een opnieuw saamkomen ter behandeling van zich aanbiedende punten noodzakelijk maken. Uit den aard der zaak konden deze punten niet op het agendum der synode staan. Zoo was het bij de buitengewone generale synode van Assen, art. 249 harer Acta. En zoo was het eveneens bij de synode van Sneek/Utrecht, toen zij ten vorigen jare na de behandeling van de „meeningsverschillen” hare zittingen provisorisch sloot. Men kan niet staande houden, dat dit ongeoorloofd zou zijn; integendeel, het is noodzakelijk met het oog op het welzijn der kerken zelve. Hieruit is duidelijk, dat men met een beroep op dergelijke algemeene stellingen niet kan bewijzen dat de synode van Sneek/Utrecht hare bevoegdheid is te buiten gegaan door een hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool te benoemen. Uwe commissie moet er zich dus toe bepalen te onderzoeken, of tegen de behandeling en afdoening van dit punt door deze synode op zichzelf gegronde bedenking is ingebracht. Zij legt daarbij onmiddellijk terzijde de bewering in één der bezwaarschriften geuit, dat door de benoeming de schijn is gewekt, dat de synode „feitelijk deze zaak liever niet aan de nieuwe synode overliet, uit vrees dat deze synode tot een minder gewenschte benoeming zou overgaan”. Omdat alleen maar wordt gesproken van een „gewekten schijn” meent uwe commissie u te mogen adviseeren daaraan stilzwijgend voorbij te gaan. Indien positief gesteld ware, dat een dergelijk motief de vorige synode had geleid, zou dit als eene op geen enkel bewijs steunende verdenking van hare beweegredenen zeer ernstige afkeuring verdienen. De eenige feitelijke grond, die tegen de rechtmatigheid der hoogleeraarsbenoeming wordt aangevoerd is, dat de curatoren tot indiening van eene voordracht op de synode van Sneek/Utrecht geen opdracht hadden. Uwe commissie merkt op, dat er geen verschil van meening over kan bestaan of de benoeming van een hoogleeraar behoort tot de zaken welke tot de bevoegdheid der generale synode behooren. De vraag kan alleen zijn, of zij tot de bevoegdheid van de generale synode van Sneek/Utrecht behoorde. Er kan evenmin verschil van gevoelen zijn over de vraag of de curatoren bevoegd waren eene voordracht te doen: art. 6 van het reglement voor de Theologische opleiding aan de Theologische Hoogeschool zegt uitdrukkelijk dat de aanstelling van leerkrachten na voordracht van de curatoren geschiedt door de generale synode. De vraag kan dus alweer alleen zijn, of de curatoren gerechtigd waren hun voordracht in te dienen bij de provisorisch gesloten synode van Sneek/Utrecht. Aangezien het zooveen genoemde reglement niets uitspreekt omtrent de synode bij welke curatoren in geval van eene vacature eene voordracht in te dienen hebben is uwe commissie van oordeel, dat het voor de hand ligt, dat zij dit doen zoo spoedig zij met hunne voordracht gereed zijn. De voordracht zal dus moeten worden ingediend bij de eerste synode welke na het totstandkomen der voordracht bijeenkomt, of, indien er tijdens dit totstandkomen eene synode zit, bij deze. Aangezien nu de synode van Sneek/Utrecht slechts provisorisch gesloten was, lag het ongetwijfeld op den weg der curatoren de voordracht, toen zij den vorigen zomer was gereedgekomen, bij haar in te dienen. Het feit, dat deze synode provisorisch gesloten was, behoefde voor hen geen beletsel te vormen; gezien de omstandigheid, dat prof. Greijdanus reeds op 1 Mei 1941 den 70-jarigen leeftijd had bereikt en volgens art. 2b van de desbetreffende regelen met het einde van den toen loopenden cursus, d.i. dus in Juni 1941 emeritaat had behooren te ontvangen, terwijl curatoren hem hadden verzocht, nog een jaar langer aan te blijven, was er alle reden, toen de voordracht eenmaal gereed was, deze zoo spoedig mogelijk in te dienen en de benoeming van den opvolger te bespoedigen. Zooals ook de provisorisch gesloten synode van Assen in hare voortgezette zittingen, eveneens vanwege de urgentie der zaak, een verzoek ontving van de deputaten ter behartiging

van de geestelijke belangen der militairen, om een crediet van f 1000.— te mogen ontvangen; en deze synode besloot dit crediet toe te staan (art. 266 harer Acta). Men kan het ook de synode van Sneek/Utrecht geenszins euvel duiden, dat zij, nu zij provisorisch gesloten was, na ontvangst van de voordracht van curatoren wederom bijeenkwam om tot benoeming van een hoogleeraar over te gaan.

Een ernstig bezwaar wordt ook tegen de handelingen der synode Sneek/Utrecht ingebracht uit hoofde van het feit, dat zij door haar besluit tot uitstel van de eerstvolgende gewone generale synode het recht van appèl zou hebben verkort, en dat zij door de wijze waarop zij de erkenning van hare besluiten heeft gevraagd, zou hebben gehandeld in strijd met art. XXX K.O., en zich aan eene in hiërarchische richting zich bewegende overheersching van personen en kerken zou hebben schuldig gemaakt. Uwe commissie wil niet uitweiden over het onderscheid tusschen appèl en revisie; zij erkent dat in ieder geval de mogelijkheid om bij de eerstvolgende synode revisie van haar besluiten te vragen gedurende den tijd van een jaar werd verschoven. Maar zij wil daarbij tevens opmerken, dat de mogelijkheid om deze revisie te vragen bij dezelfde synode niet uitgesloten was. Men kan daartegen niet inbrengen, dat het verzoek om revisie dan weinig zou baten; uwe commissie meent nadrukkelijk te mogen uitspreken, dat, indien zulk een verzoek om revisie naar art. XXXI K.O. met deugdelijke gronden werd gesteund, vertrouwd mag worden dat ook de vergadering zelf die het besluit had genomen bereid zou worden bevonden hare beslissing te herzien. Maar op de deugdelijkheid van die gronden komt het in ieder geval aan, ook bij de bezwaren die bij deze synode zijn ingediend. En uwe commissie wenscht er met klem op te wijzen, dat het voor de deugdelijkheid der gronden niet aankomt op de mate waarin de bezwaarde, die in appèl gaat of revisie verzoekt, van die deugdelijkheid persoonlijk overtuigd is, maar op de dwingende kracht waarmee deze deugdelijkheid zich aan de kerkelijke vergadering die daarover te oordeelen heeft opdringt. En hiermede komt uwe commissie tot het uitermate belangrijke punt, wat de strekking is van de slotclausule van art. XXXI K.O. „tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de artikelen dezer generale synode besloten, zoo lang als dezelve door geene andere generale synode veranderd zijn”. Er is hier sprake van „bewijzen”. Wat is daarvan de bedoeling? Dat de bezwaarde het bewijs voor zichzelf geleverd acht? Of dat hij het bewijs aan de desbetreffende kerkelijke vergadering geleverd heeft? Naar het oordeel van uwe commissie kan slechts het laatste bedoeld zijn. Reeds het woord „bewijzen”, en het „ostendere” (toonen) van den Latijnschen tekst geven daartoe gereeden grond. Men „bewijst” of „toont” iets aan een ander, niet aan zichzelf. Natuurlijk moet men ook voor zich zelf het bewijs geleverd hebben; hoe wil men het anders aan een ander leveren? Men moet ook voor zichzelf gezien hebben, wat men aan een ander wil toonen. Maar in den zin, waarin hiervan in art. XXXI sprake is, bij een appèl op- of een verzoek om revisie aan eene meerdere vergadering, gaat het om het leveren van het bewijs, het toonen van de gegrondheid van het ingebrachte bezwaar aan die vergadering. Daarin ligt de beperking van het „voor vast en bondig houden” van wat met meerderheid van stemmen is besloten. Wanneer aan de meerdere vergadering, die over het appèl of het verzoek om revisie te oordeelen heeft, het bewijs is geleverd, dat er strijd bestaat met Gods Woord of de K.O., zal zij ook het met meerderheid van stemmen genomen besluit niet kunnen en mogen handhaven. Hieruit is echter eveneens duidelijk, dat, wanneer zulk een bewijs ten genoegen van de meerdere vergadering niet is geleverd, deze vergadering het recht heeft erkenning van de geldigheid van het bestreden besluit te vorderen. Het feit dat iemand voornemens is en dat voornemen ook heeft bekend gemaakt, om in appèl te gaan of revisie te verzoeken, maakt het betwiste besluit niet ongeldig, en geeft den bezwaarde niet het recht het als ongeldig te behandelen; hij behoeft zijne bezwaren niet prijs te geven en mag ze in den geordenden kerkelijken weg inbrengen (over de consciëntie zal men niet heerschen), maar, zoolang het besluit niet, na het geleverd bewijs, is teniet gedaan, zal ook de bezwaarde de feitelijke geldigheid daarvan hebben te erkennen. Slechts in één geval komt de zaak anders te staan. Wanneer in het kerkelijke leven eene zoodanige deformatie zou zijn doorgedrongen, dat de meerdere vergadering waarbij beroep wordt ingesteld of revisie gevraagd, het Woord Gods niet langer als volstrekten maatstaf aanvaardt, en daarom voor het bewijs, dat daarop is gegrond, onontvankelijk is, dan, maar dan ook alleen, behoeft de bezwaarde, die dat bewijs leverde, zich aan de tegen Gods Woord ingaande beslissing van de meerdere vergadering niet te onderwerpen. Wie echter deze vrijheid tegenover de besluiten van eene meerdere vergadering in eene geheel abnormale omstandigheid zou willen maken tot regel ook voor het normale gereformeerde kerkelijke leven, en voor ieder het recht zou willen vindiceeren om zich niet te houden aan de besluiten waartegen hij bezwaar meent te moeten inbrengen, zou daarmede den geregelden gang van dat kerkelijke leven in hoogst ernstige mate remmend beïnvloeden, en zich veel meer dan in gereformeerde in independentistische lijn bewegen, waarbij de besluiten der meerdere vergaderingen slechts als adviezen worden aangemerkt, die men naar eigen inzicht aannemen of verwerpen kan. Dat

een gevaar om in die verkeerde lijn af te dwalen aanwezig is, blijkt uit één van de ingediende bezwaarschriften, waarin niet alleen gezegd wordt, dat de hierboven gestelde orde in strijd zou zijn met het beginsel van de autonomie of zelfstandigheid der plaatselijke kerk, maar uitdrukkelijk wordt betoogd, dat art. XXXI K.O. aldus moet worden uitgelegd, dat in de eerste plaats de kerkeraad van elke plaatselijke kerk zich de vraag heeft te stellen of hij de door de generale synode genomen besluiten voor „vast en bondig” zal houden.

Het zal uwe vergadering duidelijk zijn, dat uwe commissie dan ook de beschuldigingen welke tegen de generale synode van Sneek/Utrecht zijn geuit, als zou deze zich aan eene in hiërarchische richting zich bewegende overheersching van personen en kerken hebben schuldig gemaakt, niet gegrond kan achten. En zij wil, in tegenstelling met één der bezwaarschriften, waarin verklaard wordt dat de kerkeraad van Amersfoort ten onrechte voor den eisch der synode is gewicht, er hare groote blijdschap over uitspreken, dat deze kerkeraad zijn schrijven van 12 November 1942, waarin hij te kennen gaf, dat hij overeenkomstig art. XXXI K.O. het besluit der synode van Sneek/Utrecht, om de eerstvolgende synode een jaar te verschuiven en de daarna door deze synode genomen verdere besluiten niet voor vast en bondig kon houden, heeft ingetrokken, en thans in den geordenden kerkelijken weg zijn bezwaren tegen die besluiten bij uwe synode heeft aanhangig gemaakt, al kan zij, blijkens haar thans bij u ingediend rapport, deze bezwaren allerminst deelen.

Zij acht het niet noodig veel te zeggen over het verzoek in een der bezwaarschriften, dat uwe vergadering hare afkeuring zal uitspreken over de aan de kerken rondgezonden boodschap en mededeelingen der vorige synode, met name voor wat betreft de uitspraken aan het begin en aan het slot van de boodschap over het in de kerken heerschende wantrouwen en over oneenigheid en twist, met het oog op de door haar besluiten bezwaarde broeders. Wanneer in missives, welke tot die synode werden gericht, sprake is van beroering die er tengevolge van haar besluiten „in de gereformeerde kerken verwekt is”, kan het bezwaarlijk bedenking ontmoeten, wanneer de synode de geïncrimineerde termen heeft gebezigd. Ook in verschillende van de door uwe vergadering ontvangen bezwaarschriften wordt gewag gemaakt van „in de kerken verwekte onrust” of van groote bezorgdheid waarmede de bezwaarden zijn vervuld; alsmede van de overtuiging dat door revisie van de besluiten der vorige synode de „vrede der kerken” zou worden bevorderd. Wat den verderen inhoud der boodschap en der mededeelingen betreft, kan uwe vergadering uit het rapport der commissie gebleken zijn, dat zij al evenmin aanleiding vindt u voor te stellen daarover uwe afkeuring uit te spreken. En wanneer in een enkel bezwaarschrift wordt opgemerkt, dat niet de vrede, maar de waarheid voorop dient te gaan, wil uwe commissie er op wijzen, dat de H. Schrift ons vermaant beide „de waarheid en den vrede lief te hebben” (Zach. 8 : 19).

Uwe commissie wil er ten overvloede op wijzen, dat zij het niet noodig acht uwe vergadering afzonderlijk voorstellen te doen, tot het geven van eene interpretatie van de artt. XXXI en L K.O., zooals met name door de kerk van Rotterdam en door de particuliere synode van Overijssel wordt gevraagd en ook in enkele van de bezwaarschriften wordt wenschelijk geacht. Wanneer uwe vergadering zich met de door uwe commissie gegeven uiteenzettingen vereenigt en de door haar voorgestelde conclusies aanvaardt, zal daarmede vanzelf aan dergelijke verzoeken voldaan zijn.

Ten slotte moet uwe commissie nog met een enkel woord spreken over een bezwaar, ingebracht door br Kouwenhoven van Voorburg, tegen een besluit van de classis 's Gravenhage. Genoemde broeder had bij deze classis een schrijven ingezonden, waarin bedenking wordt gemaakt tegen de beslissingen der synode van Sneek/Utrecht, waarover in dit rapport gehandeld wordt. Dit schrijven behelsde een verzoek om zijne bedenking onder de aandacht van de meerdere vergaderingen te brengen, dat hij allereerst tot zijn kerkeraad had gericht, die het had van de hand gewezen; en werd door de classis ter zijde gelegd, op grond van de overweging dat door haar een voorstel was aangenomen om de uitspraak van de classis Schiedam over te nemen, waarin de bezwaren tegen de wettigheid der synode ongegrond werden verklaard en volledig vertrouwen in de synode werd uitgesproken, waardoor zij „als vanzelf” niet kon ingaan op het verzoek in zijn schrijven vervat. Van deze beslissing is br Kouwenhoven in appèl gegaan bij de particuliere synode van Zuid-Holland (noordelijk gedeelte), van welke hij, toen hij zich tot uwe synode wendde, geen antwoord ontvangen had; doch, gelijk hij schrijft, heeft hij zijdelings vernomen dat zijn schrijven was terzijde gelegd, omdat de termijn van indiening niet was in acht genomen. Thans richt hij zich tot uwe synode; waarbij hij voornamelijk bezwaar maakt tegen de wijze waarop de mindere vergaderingen zijn schrijven hebben afgedaan; en daarover moet uwe commissie u van advies dienen. Vooral heeft hem blijkbaar gegriefd de uitspraak der classis, dat zij „als vanzelf” niet op zijn verzoek kon ingaan. Uwe commissie is van oordeel, dat, waar br Kouwenhoven zelf in zijn bezwaarschrift zich onthoudt van het geven eener deugdelijke argumentatie, en slechts constateert, dat

de interpretatie van de artt. XXXI en L K.O. door de synode van Sneek/Utrecht gegeven naar veler overtuiging strijdt met den klaren en ondubbelzinnigen tekst daarvan, alsmede dat de opvattingen dier synode naar veler meening in belangrijk opzicht afwijken van de beginselen van het gereformeerde kerkrecht zooals die door verscheidene groote mannen eener vorige generatie werden geleerd, hij niet het recht heeft de classis er een verwijt van te maken dat zij, die de bezwaren tegen de wettigheid der synode ongegrond had verklaard en volledig vertrouwen in de synode had uitgesproken, aan zijn verzoek geen gevolg heeft gegeven. Integendeel, het lag volkomen voor de hand, dat de classis, die klaarblijkelijk zelf geen bezwaar had, het niet noodig oordeelde de bezwaren van anderen onder de aandacht der meerdere vergaderingen te brengen. Dat moesten deze bezwaarden, zoo zij het noodig achtten, zelf doen. En velen hebben dat ook gedaan, waardoor in feite de bedenkingen waarop br. Kouwenhoven doelde, aan het juiste adres gekomen en daar behandeld zijn.

Namens de commissie,

G. CH. AALDERS, rapporteur.

BIJLAGE XXIXa.
Art. 100.

MINDERHEIDSRAPPORT van commissie II inzake de wettigheid der synode Sneek/Utrecht, uitgebracht door het lid dier commissie ds D. van Dijk.

Aan de generale synode der gereformeerde kerken, vergaderd te Utrecht Juni 1943.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders!

In handen van *commissie II* werd door uwe vergadering gelegd de zaak, die wij, korthedshalve willen noemen: „De wettigheid der synode Sneek/Utrecht”, een zaak, waarop niet weinige ingekomen stukken betrekking hadden.

Laat ik mogen beginnen met te constateeren, dat, bij alle verschil van inzicht in den boezem der commissie, de besprekingen steeds gedragen hebben een recht broederlijk karakter; daar was een willen luisteren naar —, een openstaan voor elkanders argumenten.

Niettemin is er verschil van inzicht gebleven. Zoo komt het, dat ik mij genoodzaakt heb gezien om tegenover het rapport van prof. Aalders, waarmee al de andere leden der commissie konden meegaan, behalve, dat één hunner tegen één der conclusies van dat rapport bezwaar had, met een eigen rapport tot uwe vergadering te komen.

Het komt mij voor, in tegenstelling met de, in het meerderheidsrapport uitgesproken gedachte, dat de synode Sneek/Utrecht sinds Augustus 1942 niet een *wettige* synode geweest is en dat derhalve de door haar genomen besluiten niet wettig genomen zijn.

En dit om de navolgende redenen.

In artikel L onzer Kerkenordening wordt gezegd: „De nationale synode zal ordinairlijk alle drie jaren eens gehouden worden, ten ware er eenige dringende nood ware om den tijd korter te nemen” enz.

Waarop het, in het vraagstuk, dat hier aan de orde is, aankomt is *de beteekenis van het woord ordinairlijk*.

Hierop heeft zich voor een niet gering deel de discussie geconcentreerd.

Sommigen hebben dit woord gelezen alsof het zeggen wilde: „in den regel zal de periode tusschen de ééne en de andere synode drie jaar zijn; maar komt het beter uit het langer of korter te nemen, dan kan daartegen geen bezwaar worden gemaakt.”

Deze opvatting komt hier op neer, dat de hier gegeven regel voor de frequentie van het aantal te houden vergaderingen van de generale synode soepeler, minder bindend zou zijn, dan de in de artikelen XLVII en XLI van de K.O. gegeven regelen respectievelijk voor de particuliere synode en de classis.

Tegen deze opvatting kan m.i. afdoend worden opgemerkt, dat, indien dit de beteekenis van deze formulering was, er geen reden voor zou hebben bestaan, expressis verbis, daar op te laten volgen: „ten ware, dat er eenige dringende nood ware, om dezen tijd korter te nemen”. Indien immers deze bestreden opvatting de juiste was, dan lag daarin vanzelf opgesloten dat, zelfs indien daarvoor geen *dringende* nood ware, de tijd tusschen synode en synode korter genomen mocht worden dan drie jaar.

Het is daarom, afgezien van alle taalkundige bewijzen, uit de *formuleering* van art. L duidelijk, dat *ordinairlijk* niet in art. L kan zijn opgenomen om daarmee in het

algemeen uit te spreken, dat er op den hier gestelden regel ook wel uitzonderingen mogen worden gemaakt.

Ordinaairlijk kan daarom niet beteekenen „gewoonlijk” in den zin, waarin wij dat dagelijks gebruiken.

Nu zou men de vraag kunnen stellen waarom in art. L van de K.O. dit woord een plaats heeft gekregen, terwijl het gemist wordt in de artikelen XLVII en XLI, die respectievelijk voor de particuliere synode en de classis den tijd van samenkomst bepalen.

Het antwoord op deze vraag kan eenvoudig zijn. Wat de vergaderingen van de particuliere synoden en de classes aanging was er niets, dat de geregelde samenkomst telken jare of elke drie maanden in den weg stond.

Met de nationale synode was dit geheel anders.

De overheden waren op een regelmatig en veelvuldig samenkomen van een nationale synode niet gesteld. Daarom bestond het gevaar, dat van tijd tot tijd het samenkomen der nationale synode zou worden verboden. Natuurlijk kon voor zulke extra-ordinaire omstandigheden de gegeven regel niet gelden. Met het oog daarop is in artikel L het woord *ordinaairlijk* ingevoegd. Daarmee blijkt alléén, dat men rekening hield met mogelijkheden, ontstaan door dwang van buiten af, waardoor het eenvoudig onmogelijk werd den gestelden regel te onderhouden.

Maar er is geen sprake van, dat men hier mee zou willen zeggen, dat het er bij de nationale synode niet zoo erg op aankomt zich aan de periode van drie jaar te houden als men geroepen is zich bij de particuliere synode en bij de classis te houden aan respectievelijk één jaar of drie maanden.

Drie jaar, dat is de tijd, waarna een nieuwe nationale synode bijeen moet komen. Men mag daarvan niet afwijken tenzij het door dwang van buiten onmogelijk wordt gemaakt zich hieraan te houden.

De synode Sneek-Utrecht had dus naar de voor ons kerkelijk leven geldende orde het recht niet, de op haar volgende synode een jaar uit te stellen en te bepalen, dat deze zou saamkomen eerst vier jaren nadat zijzelf saamgekomen was.

Nu zou dit uitstellen hoezeer in zichzelf onwettig, nog niet ten gevolge gehad hebben, dat de synode, die vergaderde na de driejarige periode, die volgde op den dag der samenkomsten van de synode van Sneek onwettig werd.

Al is de synode van Utrecht, die nu vergaderd is, door het besluit der vorige synode een jaar te laat bijeengekomen, daarom is zij nog wel een wettige synode.

Maar wat is er gebeurd?

De synode Sneek-Utrecht, die besloot, dat de volgende synode een jaar later zou samenkomen dan door de K.O. wordt voorgeschreven, heeft gemeend, dat zijzelf nu niet uiteen kon gaan maar zou moeten blijven tot het bijeenkomen van haar opvolgster.

Zoo zat daar van 1942 tot 1943 een synode, waarvan de leden in 1939 hun mandaat hadden ontvangen door hun afvaardiging door de particuliere synoden.

Uit het feit nu, dat naar de K.O. elke drie jaar een nationale synode moet samenkomen volgt vanzelf, dat het bij de afvaardiging naar die nationale synode gegeven mandaat zich nooit langer kan uitstrekken dan over drie jaar. Het is denkbaar, dat een synode zulk een agendum heeft, dat zij eerst na drie jaar daarmee klaar is. Zóó lang kan het mandaat gelden. Maar krachtens de bepaling van art. L is het uitgesloten, dat de werkzaamheden der gedeputeerden zich over die drie jaar heen zouden uitstrekken. Daarom is hun mandaat na verloop van die periode vervallen. Blijven zij dan nog zitten, zooals in 1942 geschied is, dan zitten zij niet meer namens de kerken, maar op eigen gelegenheid en kunnen dus niet meer een wettige synode vormen.

Slechts op één voorwaarde, wij zeiden dit reeds, zou dit anders kunnen zijn; n.l. in geval van absolute noodzakelijkheid. Nood breekt wet.

De synode Sneek/Utrecht heeft getracht deze noodzakelijkheid aan te toonen. Naar mijn overtuiging is dat niet gelukt.

Het eenige argument, dat van kracht schijnt te zijn is de verhouding der kerken tot de bezettende macht op het oogenblik, waarin het besluit tot wat men noemt de continueering viel.

Maar uit wat zelfs op deze synode daarvan gezegd werd in besloten zitting is die noodzakelijkheid niet gebleken; op zijn hoogst een zekere mate van wenschelijkheid, die evenwel geen voldoende reden was voor een kerkrechtelijk abnormale figuur als waarmee wij hier te doen hebben.

Zoo blijft voor mij vast staan op grond van art. L K.O. dat de synode Sneek/Utrecht na Augustus 1942 heeft gezeten zonder mandaat en daarom onwettig was.

Hieruit vloeit voort, dat de door deze synode genomen besluiten, afgezien van den inhoud daarvan, onwettig waren.

Dat geldt in dubbelen zin, wanneer deze besluiten gingen over onderwerpen, die deze synode zelfs niet had mogen behandelen, wanneer zij een wettige synode geweest was.

De synode Sneek/Utrecht was in het voorjaar van 1942 provisioneel gesloten. Provisioneel sluiten nu beteekent, dat een synode gesloten wordt zóó, dat als uit het door

de synode in hare zittingen beslotene iets voort mocht vloeien, dat een opnieuw samenkomen noodzakelijk maakte, zij nog weer bijeen *kan* komen, maar wanneer dat niet het geval is, zij *definitief* gesloten gerekend wordt. *Provisieel* sluiten kan evenwel niet beteekenen, dat nu een, op zulk een manier gesloten synode, zoolang men haar nog niet definitief gesloten acht, maar alles zou mogen behandelen wat zich in dien tijd in het kerkelijk leven opdoet en voor de kerken in het gemeen van belang geacht wordt.

Zóó zou een provisieel gesloten synode een *permanente* synode worden, een figuur, die men in ons kerkelijk leven wel heeft begeerd in te voeren, maar die wij tot nu toe nog niet kennen en naar mijn overtuiging ook niet moeten hebben.

Ware nu de synode Sneek/Utrecht een wettige, provisieel gesloten synode geweest, dan zou zij recht gehad hebben te behandelen vraagstukken, die met de verhouding der kerken tot de bezettende macht in verband stonden. Deze verhouding kan men immers beschouwen als een permanent op het agendum der vorige synode voorkomend punt.

Maar hiertoe heeft de synode zich niet bepaald. Zij heeft zich ook bezig gehouden met de benoeming van een hoogleeraar aan de Theologische Hoogeschool.

Dat nu had, zelfs als zij een wettige provisieel gesloten synode was geweest, niet tot haar competentie behoord.

De synode van Sneek had immers op haar agendum niet het punt van de hoogleeraarsbenoeming. Integendeel; de synode van Sneek had aan de curatoren van de Theologische Hoogeschool opdracht gegeven met de voordracht voor een nieuwen hoogleeraar te komen bij de volgende synode. Hoe weinig het tot de agendumpunten van de synode van Sneek behoorde een opvolger te benoemen van prof. Greijdanus blijkt wel hieruit, dat de voorzitter dier synode in het „Overzicht van het kerkelijk leven” in het Jaarboekje ten dienste der Gereformeerde Kerken verzekert, dat de nieuwe synode een hoogleeraar zou krijgen te benoemen.

Waarom kon dan deze synode het recht ontleenen tot zulk een benoeming over te gaan?

Men zal zeggen: „dat recht kreeg ze, doordat curatoren een voordracht bij haar indienden”.

Maar dat snijdt geen hout. De kerken hadden, toen zij de afgevaardigden naar deze synode deputeerden, hen niet afgevaardigd tot het benoemen van een hoogleeraar. Die afgevaardigden hadden daartoe dus *geen opdracht*. De curatoren, die opdracht hadden een voordracht in te dienen bij de volgende synode hadden het recht niet om dat te doen bij deze synode en *als* zij dat deden had de synode moeten zeggen: „wij doen dat niet, dat behoort niet tot onze taak”. De synode mocht niet aan zich trekken wat naar de orde van ons kerkelijk leven behoorde tot de taak der volgende synode.

Moeten dus de besluiten der synode Sneek/Utrecht reeds voor onwettig worden gehouden, omdat deze vergadering zelve onwettig was, dit geldt in dubbelen zin (ik herhaal het) waar dit besluiten geldt over zaken, die al zouden zij wettig geweest zijn, niet tot haar competentie behoorden. Hierbij denk ik aan de hoogleeraarsbenoeming.

Hiermee nu hangt iets anders saam.

Had deze synode het recht te eischen de facto erkenning —, van onderwerping aan haar besluiten, zooals zij gedaan heeft?

Uit het feit, dat zij zelve geen wettige vergadering was, vloeit vanzelf voort, dat zij het recht om zulk een onderwerping te eischen ten eenenmale miste.

Maar al zou zij wettig geweest zijn, dan nog ontbrak haar het recht te doen wat zij in dezen gedaan heeft.

In artikel XXXI K.O. staat, dat de besluiten der meerdere vergaderingen voor vast en bondig gehouden zullen worden, tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods en tegen de artikelen in deze generale synode besloten; d. w. z. tegen de Kerkenordering.

Er is veel geschreven en gesproken over de vraag wat wordt bedoeld met dat: „tenzij bewezen worde”.

Sommigen vatten het op in dezen zin, dat er van vast en bondig houden alléén dan geen sprake meer behoeft te zijn, wanneer een bezwaarde de meerdere vergadering, tegen welker besluiten hij bezwaar maakt *overtuigd* heeft, dat haar besluiten metterdaad strijden tegen Gods Woord of de Kerkenordering.

Maar vanzelfsprekend kan dit de bedoeling niet zijn. Indien het immers gelukte een meerdere vergadering daarvan te overtuigen, dan zou zulk een vergadering het gewraakte besluit intrekken en zou er van vast en bondig houden geen sprake meer kunnen zijn.

Bewijzen (ostendere) kan niet anders beteekenen dan dit, dat een bezwaarde niet maar zóó zegt: „ik kan mij bij dat besluit niet neerleggen omdat het strijdt tegen Gods Woord en de K.O.”, maar dat hij duidelijk toont, aanwijst op welke gronden hij dat zegt, zoodat het waarlijk blijkt, dat het hem ernst is met zijn bewering en dat *voor hem* een zich onderwerpen beteekenen zou een voor zijn overtuiging ingaan tegen Gods Woord en de K.O.

Daarvoor behoort een meerdere vergadering eerbied te hebben en zij mag, in zulk een geval, den bezwaarde niet dwingen te doen wat hij meent niet te kunnen doen. Ingeval het hier geldt een generale synode, zal deze den bezwaarde eerst gelegenheid moeten geven zich te beroepen op een volgende generale synode eer zij eischt dat hij zich de facto onderwerpe en dus doe wat naar zijn overtuiging tegen Gods Woord of de K.O. ingaat. In dubbelen zin verkeerd is het, wanneer zij onderwerping vraagt zelfs zonder hem gelegenheid te geven aan haar zelf aan te wijzen (ostendere), waarom naar zijn overtuiging het gewraakte besluit tegen Gods Woord en de K.O. ingaat.

Zulk doen is heerschen over de consciëntiën en draagt een hierarchisch karakter. Hier mag ook geen onderscheid gemaakt worden tusschen Gods Woord en de K.O. Beide worden in art. XXXI naast elkaar genoemd als accoord van kerkelijk samenleven. En wie inziet de groote beteekenis van het gaaf houden van het leven onzer kerken zal ook wanneer het gaat om een besluit dat indruischt tegen de K.O. zich om zijner consciëntie wille niet aan zulk een besluit kunnen onderwerpen.

Wat daarom de synode Sneek/Utrecht gevraagd heeft van de professoren Greijdanus en Schilder, van de kerk van Amersfoort en van ds Rietberg is, afgezien van het feit, dat zij als onwettige vergadering daartoe geen recht bezat, te veroordeelen.

Indien iemand nu zegt: „zijn deze dingen van zoo groot gewicht, dat daarover zooveel rumoer moet worden gemaakt?” dan antwoord ik: „ongetwijfeld”. Het raakt hier de verhouding der kerken tot hare meerdere vergaderingen, in casu de generale synode.

Wanneer aanvaard wordt wat de synode Sneek/Utrecht heeft gedaan, dan wordt daarmee in beginsel aanvaard, dat een generale synode kan bestaan en handelen los van, niet gedragen door mandaat en instructie van de kerken, dat zij kan bestaan en handelen op eigen gelegenheid, dan is daarmee in beginsel aanvaard een synodale hiërarchie.

Te duidelijker komt dit uit, wanneer men zelfs niet meer noodig acht te trachten aan te toonen, dat wat gebeurde in overeenstemming was met de K.O. maar durft staande houden, dat de generale synode niet aan de K.O. is gebonden, maar daarvan, wanneer zij dat noodig acht, mag afwijken. Daarmee zou een heerschappij van de synode geschapen zijn zwaarder dan die van de synode van de Hervormde Kerk, die gebonden is aan de reglementen, terwijl bij deze beschouwing in onze kerken voor de synode in het geheel geen binding meer zou zijn overgebleven.

Gelukkig zijn de feiten, die van de gemaakte fouten het gevolg zijn geweest, niet van dien aard, dat zij, qua talis, verwerpelijk zijn en daarom ongedaan zouden behooren te worden gemaakt. Ik denk hier aan de hoogleeraarsbenoeming. Niemand denkt er aan te eischen, dat deze benoeming zou moeten worden geannuleerd. Prof. Ridderbos is een uitnemend man, die waard is professor te zijn.

Daarover gaat het niet.

Fout is geweest, dat hij op deze wijze benoemd werd en de synode in een situatie als waarin zij verkeerde zulk een daad heeft gedaan.

Waar het om gaat is dit, dat de houding der synode Sneek/Utrecht, haar optreden met betrekking tot de grondslagen van ons gereformeerde kerkrecht, worde afgekeurd en dat worde voorkomen, dat iets dergelijks zich zou herhalen.

Daarom stel ik, resumeerende, aan de synode voor: [volgt in art. 100].

Uw vergadering in alles toebiddende het licht en de leiding des Heiligen Geestes, de minderheid van commissie II:

D. VAN DIJK.

BIJLAGE XXX.

Art. 105.

VERSLAG van het curatorium der Theologische Hoogeschool, aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland enz. vergaderd te Utrecht, 22 Juni 1943 en volgende dagen.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Het verslag aangaande de lotgevallen der Theologische Hoogeschool en den arbeid der deputaten-curatoren aan uwe synode uit te brengen, kan ditmaal beperkt blijven tot eenige beknopte mededeelingen, daar omtrent meerdere belangrijke punten reeds in de voortgezette zittingen van de synode van Sneek/Utrecht is gerapporteerd en dienaangaande beslissingen genomen zijn.

Laat mij daarom als rapporteur van het curatorium volstaan mogen met de volgende punten, ter aanvulling van de officiële verslagen die telken jare in de Handelingen ter kennis van de kerken zijn gebracht.

Ik behoef u niet te zeggen dat de geschiedenis onzer School in deze bange oorlogsjaren een schier dramatische bewogenheid heeft gekend, waarmee haar vroegere fata nauwelijks vergeleken kunnen worden.

Wel is zij zelve niet rechtstreeks aangetast, maar de zware stormen die over ons land en volk zijn gegaan en nog in hevigheid toenemen, hebben haar allerminst onbewogen gelaten.

De hoogleeraren.

Dit blijkt reeds uit hetgeen meerdere hoogleeraren hebben doorleefd en doorleden. Op de 102de curatorenvergadering op 8 Juli 1940 te Kampen gehouden, deed zich het merkwaardige feit voor dat aan de tafel der hoogleeraren niet minder dan zeven professoren plaats namen, daar de zendingshoogleeraar prof. dr J. H. Bavinck voor het eerst aanwezig was, en ook de oud-hoogleeraar prof. Honig de vergadering bijwoonde.

Hoe kort zou deze weelde duren.

Van het overlijden van onzen onvergetelijken oud-hoogleeraar prof. dr A. G. Honig heeft de vorige synode reeds kennis gekregen; zij deelde in den rouw over zijn verscheiden en gaf tevens uiting aan haar groote dankbaarheid voor al den arbeid door hem met zoo voorbeeldige trouw verricht.

Voorts mag ik als bekend memoreeren de gedwongen afwezigheid van prof. dr K. Schilder, die gedurende 3½ maand door de duitsche autoriteiten „verhaftet” gehouden werd, doch daarna gelukkig weer is vrijgelaten, de langdurige gijzeling van prof. dr K. Dijk en de bijzondere omstandigheden die daarna de hoogleeraren prof. dr J. Ridderbos en prof. dr K. Schilder verhinderden hun arbeid te Kampen te verrichten.

De onverwachte terugkeer van prof. Dijk uit St. Michiels-Gestel en die van prof. dr J. Ridderbos binnen Kampen, gaven reden tot groote blijdschap. Moge ook voor prof. Schilder weldra de ure aanbreeken waarop hij tot zijn gezin en arbeid onverhinderd wederkeeren kan.

Zooveel mogelijk werd door de overblijvende hoogleeraren gezorgd voor vervanging van de colleges hunner afwezige ambtgenooten, waarbij ook de zendingshoogleeraar prof. Bavinck krachtige hulp bood.

Nog vermelden wij het overlijden van een tweetal waardige en hooggeschatte vrouwen uit den kring der School nl. mevrouw de wed. prof. Bouwman—Dijksterhuis en de echtgenoot van prof. Greijdanus, mevrouw Greijdanus—Kruithof.

In de gezondheidstoestand van mevrouw de wed. prof. Hoekstra—Lindeboom kwam helaas nog geen blijvende verbetering.

Prof. dr S. Greijdanus trad op 21 Januari 1943 als dienstdoend hoogleeraar af, nadat hem op de meest eervolle wijze emeritaat was verleend; echter bleef hij op verzoek van curatoren prof. Schilder nog vervangen door college's, tentamens en examens in de dogmatiek.

Eerst was daartoe prof. dr G. Berkouwer van Watergraafsmeer genoodigd, doch met het oog op zijn arbeid als dienaar des Woords bleek het hem ondoenlijk ook deze taak op zich te nemen.

Als blijk van waardeering bood het curatorium aan prof. Greijdanus zijn door den kunstschilder S. de Heer van Bloemendaal geschilderd portret aan; dit schilderij werd op wensch van prof. Greijdanus toegevoegd aan de andere hoogleeraarsportretten in de groote hoogleeraarskamer.

De opvolger van prof. Greijdanus, prof. dr H. N. Ridderbos aanvaardde zijn ambt eveneens op 21 Januari 1943 met een inaugureele rede die op zijn installatie door den president-curator, ds H. H. Schoemakers, volgde.

De curatoren.

Ook in het college van curatoren kwam velerlei wisseling, inzonderheid door overlijden en ziekte.

Dr H. Kaajan, ds J. L. Schouten en dr G. Keizer ontvielen ons door den dood. Zij werden vervangen resp. door ds R. E. van Arkel, ds H. S. Bouma en ds P. C. de Bruyn.

Voor ds Van Arkel, die door ongesteldheid van langdurigen aard getroffen werd, trad zijn secundus ds S. J. Popma in de plaats.

Voor Friesland (noordelijk gedeelte) werd dr W. A. van Es vervangen door dr J. H. Kroeze.

Het curatorium vergaderde sedert het vorig verslag driemaal in gewone tweedaagsche zitting, achttmaal in buitengewone vergaderingen en vijfmaal in comité, zonder de hoogleeraren.

De lector.

De benoeming van den lector dr R. J. Dam die de klassieke talen doceert aan de propaedeutici, werd van jaar tot jaar gecontinueerd.

De bibliothecaris.

Ditzelfde geschiedde ook met den bibliothecaris dr K. J. Cremer. Zijn arbeid om de bibliotheek onzer Hoogeschool tot een eigensoortige onder haar academische zusters te maken en haar wetenschappelijken inhoud van alle kanten voor studeerenden doorzichtig en toegankelijk te stellen, werd aanvankelijk met goeden uitslag bekroond. De tijden werken belemmerend bij het verwezenlijken van zulk een ideaal; vele redelijke wenschen moesten nog onvervuld blijven.

Doch er kan in de toekomst voortgebouwd worden op den thans gelegden grondslag.

De inventaris onzer bibliotheek werd verrijkt met meerdere boekgeschenken en ook met stalen opbergkasten voor het kaartsysteem, geschenk van een tweetal broeders die onbekend wenschen te blijven.

Aangaande de positie van den tegenwoordigen bibliothecaris dr K. J. Cremer zijn meerdere besprekingen gehouden, die verband hielden met den wensch aan dezen functionaris een meer vaste positie te geven en hem ook pensioen in uitzicht te stellen.

Resultaat van deze besprekingen is geweest dat het curatorium geen anderen weg zag om eenerzijds dr Cremer als bibliothecaris te behouden en anderzijds hem den naam en de eer van dienaar des Woords te laten, dan hem ook verder van jaar tot jaar te benoemen.

De pensioenrechten van dr Cremer als emeritus van de kerk van Haarlem zijn vastgelegd en in een overeenkomst met het curatorium nader geregeld. Curatoren hebben aan dr Cremer meedeeld dat hij het vertrouwen mag koesteren dat de kerken, zelfs indien door een andere regeling, te zijner tijd te treffen, zijn emeritaatsverzorging ten laste der School zou komen, de gezamenlijke kerken zich aan de plicht tot verzorging niet onttrekken zullen. Curatoren verzoeken de generale synode van deze mededeeling goede nota te nemen en haar accoordverklaring te willen uitspreken.

De studenten.

Dit onderwerp is van meer pijnlijken aard. Niet omdat we over het gedrag, den ijver of het optreden onzer discipuli klachten zouden hebben.

Ook niet omdat ze zoo zwaar door sterfgevallen of ernstige ziekten zouden bezocht zijn.

Er werd ons in deze jaren één student door den dood ontnomen. En hun getal klom tot boven de 120.

Ook behoefde er geen vrees te zijn dat de afgestudeerden jaren lang zouden moeten wachten eer ze zelfs een werkring als hulpprediker konden vinden, want er bleek juist in deze oorlogsjaren overvloed van werk voor hen te zijn, en ook beroepen werden in onze kerken op ruimer schaal dan vroeger uitgebracht.

Maar er deden zich belemmerende factoren van gansch anderen aard voor, welke den goeden gang der studie remden en zelfs onderbraken.

Toen de bezettende macht de bekende drastische maatregelen nam tegen de studenten aan de openbare en bijzondere universiteiten en hoogeschoolen en hun daarna een loyaliteitsverklaring ter teekening voorlegde, scheen het alsof de Kamper studenten geen moeilijkheden zouden ondervinden. De rector was ook niet genoodigd bij de besprekingen ten departemente, noch geraadpleegd ten opzichte van den dusgenaamden „numerus clausus”.

Blijkbaar rekende men onze Hoogeschool mede onder de seminaria; de loyaliteitsverklaringen werden haar niet toegezonden ten einde ze aan de studenten voor te leggen.

Er was dan ook geen aanleiding om de school te sluiten, maar toch kon het onderwijs geen voortgang hebben, daar alle studenten zichzelf met spoed een *consilium abeundi* hebben gegeven, Kampen verlieten en zich blijkbaar niet bloot wilden stellen aan een rigoureuus ingrijpen als zich aan de andere hoogeschoolen had voorgedaan.

Hoogleraren en curatoren hebben tot dusver geen vrijmoedigheid gevonden de studenten op te roepen, maar wel hebben ze maatregelen genomen om hun in den voortgang hunner studiën de helpende hand te bieden. Een „syllabus” werd opgesteld en aan elk hunner toegezonden, behelzende de stof voor elk studievak, de vereischten voor de tentamens en examens met allerlei vingerwijzingen betreffende bronnen, dictaten en handboeken enz.

De hoogleraren verklaarden zich voorts bereid om in persoonlijk onderhoud alle gewenschte verklaringen, aanwijzingen en toelichtingen te geven.

Ook is de gelegenheid tot het afleggen van tentamens en examens onverminderd blijven voortbestaan.

Moge spoedig de tijd aanbreken dat alle belemmeringen in dit opzicht zijn weggevallen.

Of de studenten zich door uit Kampen weg te blijven duurzaam gedekt hebben tegen inbreuk op hun vrijheid zal nog moeten blijken.

Het groote leed over zoovele jonge mannen en hun ouders gebracht gedenken we met diepe bewogenheid en hartelijk meegevoel.

Het Studiefonds.

Het Studiefonds, hoewel in bezit sterk teruggelopen, kon ook nu in bescheiden mate steun verlenen aan hulpbehoevende studenten. In plaats van den overleden hoogleeraar prof. dr A. G. Honig trad thans prof. dr G. M. den Hartogh op als penningmeester van dit fonds.

De inkomsten bedroegen 1 Juni 1942—15 Mei 1943 f 4299,63, de uitgaven f 2427,42; aan elf studenten kon een bijdrage uit het fonds worden verstrekt.

De Theologische Schooldag.

Kon de Theologische Schooldag in het eerste oorlogsjaar niet gehouden worden, daarna vond de diligente commissie die dit speciale belang behartigt, opnieuw wegen en middelen om er een uit te schrijven.

Het bleek wenschelijk te breken met de aloude traditie om Kampen als vergaderplaats te hebben. De gebrekkige reisgelegenheid maakte dit noodzakelijk.

De proef om aan dezen dag een ambulante karakter te geven door respectievelijk in onderscheidene deelen des lands samen te komen mag wel geslaagd geacht worden.

Vooraf Groningen trok een groote schare bezoekers.

Voor dit jaar viel de keuze op Arnhem.

Ook deze Schooldag slaagde uitnemend, al was de opkomst iets minder groot.

Orgel in de aula.

Prof. Schilder heeft een fonds gevormd voor aankoop van een passend pijporgel in de groote aula.

De gebouwen.

Nu we over de gebouwen iets gaan zeggen, past allereerst een woord van dankbare en piëteitvolle herinnering aan onzen hooggeschatten broeder J. H. Kok te Kampen, die vorig jaar is overleden. Hij was een warm vriend der School en heeft haar en als penningmeester van het Pensioenfonds en in de regelingscommissie van den Schooldag, maar bijzonder ook in de zorg voor onze gebouwen, jaren lang met ijver en wijs beleid gediend.

Zijn heengaan liet een ledige plaats onder ons achter.

In de commissie voor de gebouwen werd hij vervangen door ds H. H. Schoemakers. Uitteraard beperkte de werkzaamheid dezer commissie zich in de oorlogsjaren tot het in stand houden en verzorgen van het bestaande.

Van beteekenis was de grondige vernieuwing der electrische leidingen die dringend noodzakelijk was en het aanbrengen van een ruime en doelmatige kluis waarin ook onvervangbare en kostbare boekwerken een tijdelijk onderdak vinden.

De penningmeester en de financiën.

De penningmeester de heer G. Ph. Wtelenga te Wassenaar, kantoor houdende te Rotterdam, heeft zijn omvangrijke taak ook in deze moeilijke jaren met lofwaardigen ijver en nauwgezetheid volbracht en met wijsheid voor onze financieele belangen zorg gedragen.

Inzake de financiën, waarbij ik naar de overzichten in de handelingen verwijzen moge, kan meegedeeld worden dat deze geen redenen tot bezorgdheid geven, al eischen zij voortdurende zorg.

Aan alle verplichtingen kon worden voldaan.

Ingevolge den wensch van het curatorium werd na het overlijden van den heer Kok geen nieuwe aparte penningmeester voor het pensioenfonds der hoogleeraren meer benoemd; de zorg daarvoor werd, opdat alles in één hand zou blijven, aan den algemeen thesaurier opgedragen. Belangrijke bedragen werden besteed om pensioenen der hoogleeraren en weduwen in te koop, waardoor het mogelijk werd deze pensioenen op een meer reële basis te brengen en de kas der School zooveel mogelijk te vrijwaren voor catastrofale opeenhoopingen.

Op den duur zal het mogelijk zijn alle pensioenverplichtingen door het betalen van jaarpremies op te vangen. Natuurlijk blijven daarbij de rechten der hoogleeraren en hunne weduwen tegenover de kerken ongerept gewaarborgd; het gaat thans alleen over de vraag hoe de kerken op den duur het eenvoudigst en doelmatigst over de daartoe benodigde gelden kunnen beschikken.

De inkomsten der School waren bevredigend, vooral de kerkcollecten bewogen zich in sterk stijgende lijn, het laatste boekjaar van f 48.361.— tot f 68.763.—.

In het „Fonds zesde hoogleeraar” dat mede door den penningmeester beheerd wordt, bleek op 1 Mei 1943 aanwezig te zijn f 31.431.94.

Het accountantsonderzoek over de boeken en bescheiden van den penningmeester werd opgedragen aan den accountant dr J. Moser te Wassenaar, die telken jare een gunstig rapport uitbracht, hetgeen evenveel malen grond gaf om den penningmeester décharge te verlenen voor zijn gevoerd beheer.

De naam der School.

Deze werd volgens besluit der synode van Sneek definitief veranderd in dien van Theologische Hoogeschool, welke naam snel onder ons is ingeburgerd. Deze naamsverandering heeft tot geen enkele moeilijkheid aanleiding gegeven.

Het Reglement.

Het tot dusver vigeerend reglement voor de theologische opleiding aan de Theologische Hoogeschool van de gereformeerde kerken in Nederland bleek op meer dan één punt revisie te behoeven. Met enkele incidenteele wijzigingen kon niet worden volstaan. Al hadden curatoren geen bepaalde opdracht van de synode tot algeheele revisie, zij hebben toch gemeend dat het goed zou zijn een concept aan uwe synode aan te bieden, opgesteld in samenwerking met de hoogleeraren.

De bedoeling is allerminst iets geheel andersoortigs in plaats van het bestaande te geven, doch het geheel beter te doen passen, ook wat de terminologie betreft, in het kerkelijk kader.

Dit concept-reglement luidt als volgt¹⁾:

Art. 1. „De Gereformeerde Kerken in Nederland” onderhouden voor de opleiding tot de bediening des Woords in haar midden, een Theologische Hoogeschool.

Art. 2. Deze Hoogeschool is gevestigd te Kampen. Verplaatsing kan alleen geschieden krachtens besluit der generale synode.

Art. 3. De gezamenlijke kerken verzorgen deze Hoogeschool door deputaten-curatoren, die door de generale synode benoemd en geïnstrueerd worden.

Voor deze benoeming wijst elk der aan de generale naast-voorafgaande particuliere synoden, uit de dienaren des Woords binnen haar ressort, een primus en een secundus aan, die als zoodanig zitting hebben tot de volgende generale synode, tenzij ze in-middels het particulier-synodaal ressort, dat zij vertegenwoordigen, metterwoon verlaten. In dit laatste geval (evenals bij hun vroeger overlijden) wijst de betrokken particuliere synode voor den nog overigen tijd der zitting een plaatsvervanger aan.

Art. 4. Deze deputaten-curatoren vergaderen ten minste eenmaal 's jaars, indien mogelijk te Kampen.

De hoogleeraren der Hoogeschool wonen met adviseerende stem al de vergaderingen van het curatorium bij, tenzij het curatorium voor een bepaalde vergadering of een onderdeel van een vergadering anders beslist.

Art. 5. De deputaten-curatoren oefenen toezicht op de leer der hoogleeraren en lectoren, opdat alles uit hun onderwijs geweerd blijve, wat zou ingaan tegen de belijdenis der kerken. Zij stellen jaarlijks op voordracht der hoogleeraren de Series Lectionum vast en hebben ten allen tijde recht van toegang tot de lessen en van bijwoning van de examina.

Art. 6. De aanstelling van hen, die aan deze Hoogeschool in vasten dienst onderwijs geven, geschiedt, na voordracht door de curatoren, door de generale synode, die niet aan de voordracht gebonden is.

De beëindiging van hun dienst, de schorsing en het verleenen van verlof, geschiedt op den voet van afzonderlijk door de generale synode vast te stellen regelen.

Art. 7. De hoogleeraren en lectoren moeten leden zijn van eene gereformeerde kerk; onderteekenen bij hun optreden het onderteekeningensformulier voor de hoogleeraren en leeraren der Theologische Hoogeschool, vastgesteld door de synode van 's Gravenhage 1914, zitting 29 October, art. 27 — en verbinden zich tot onderwerping aan het toezicht van curatoren ten opzichte van hun belijdenis en wandel.

Art. 8. Het honorarium en pensioen der hoogleeraren en lectoren, benevens de verzorging van hunne weduwen en weezen, worden door de generale synode geregeld.

Art. 9. Het college van hoogleeraren is belast met de uitoefening van toezicht en tucht op de studenten en heeft het recht om, onder nadere goedkeuring van de curatoren, als uitersten maatregel een student van de hoogeschool te verwijderen.

Art. 10. Het college van hoogleeraren heeft het recht in de theologie te examineeren en den graad van candidaat in de theologie te verleenen.

Art. 11. De curatoren benoemen jaarlijks één der hoogleeraren, in den regel naar toerbeurt, tot rector.

De rector oefent toezicht op den gang van het onderwijs, regelt de loopende zaken en heeft het recht tot samenroeping van een vergadering van hoogleeraren ter behartiging van de belangen der hoogeschool.

Art. 12. Wie tot de lessen der Theologische Hoogeschool wenschen te worden toegelaten, moeten een goed getuigenis aangaande hun belijdenis en wandel overleggen en in het bezit zijn van een der getuigschriften, vermeld in art. 11 en 12 van de Hooger-Onderwijswet, en voldaan hebben aan een onderzoek door de hoogleeraren der Theologische Hoogeschool ingesteld naar de kennis der christelijke religie volgens de belijdenis der gereformeerde kerken.

¹⁾ Hierin zijn de later aangebrachte wijzigingen opgenomen (zie art. 108).

Alleen buitenlanders kunnen zich met het oog op toelating aanmelden voor een admmissie-examen, dat met het eindexamen van een gymnasium gelijk staat.

Voor het afleggen van admmissie-examen en van het propaedeutisch examen kunnen geheel of gedeeltelijk worden vrijgesteld personen, die bewijs vertoonen, dat zij elders in Nederland of in het buitenland daarmee gelijkstaande examina met goed gevolg hebben afgelegd.

Als zulke examina worden beschouwd:

a. de overeenkomstige examina aan de Rijksuniversiteiten in Nederland, de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam en de Vrije Universiteit te Amsterdam; en

b. andere examina, die bij afzonderlijk besluit van het college van hoogleeraren onder goedkeuring van het curatorium, als zoodanig worden aangewezen.

Zij die in het bezit van het einddiploma B van het gymnasium, als student worden ingeschreven, moeten vóór het propaedeutisch examen een voldoende aanvullings-examen afleggen in Latijn en Grieksch.

In alle gevallen zal een onderzoek worden ingesteld naar de beweegredenen, die geleid hebben tot de keuze van het ambt van dienaar des Woords.

Art. 13. De studenten moeten gedurende vier jaren de colleges bezoeken, één jaar in de propaedeutische vakken, drie jaren in de theologische vakken.

Art. 14. De vakken voor het propaedeutisch examen en de vakken voor het candidaats-examen worden door de curatoren met advies der hoogleeraren vastgesteld.

Om zich aan het candidaats-examen te kunnen onderwerpen moet de aspirant sinds tenminste één jaar tot het Heilig Avondmaal toegelaten lid van een der „Gereformeerde Kerken in Nederland” zijn.

Art. 15. De cursus vangt aan in de tweede helft van de maand September en eindigt in de tweede helft van de maand Juni. Tusschentijds is er een Kerst- en Paaschvacantie, elk van ten hoogste vier weken.

Art. 16. Voor het volgen der lessen wordt telken jare honderd en vijftig gulden betaald, te voldoen in twee termijnen, nl. bij den aanvang van den cursus en primo Maart; met dien verstande, dat wie door omstandigheden onafhankelijk van zijn wil vóór 1 Maart de studie aan de Hoogeschool beëindigt, den tweeden termijn niet behoeft te betalen.

Art. 17. Voor het propaedeutisch examen wordt vijf en twintig gulden gestort en voor het candidaats-examen vijftig gulden. Wie niet slaagt, wordt in geval van herhaald examen van betaling vrijgesteld.

Het admmissie-examen wordt kosteloos afgenomen.

Inschrijving en eischen voor de examina.

De inschrijving geschiedt door den rector, en moet telken jare worden vernieuwd.

Voor inschrijving moet overgelegd worden het einddiploma van een gymnasium of het diploma van het staatsexamen tot toelating aan de universiteit en een schriftelijk getuigenis van den kerkeraad van een der gereformeerde kerken omtrent leer en leven (zie verder art. 13 reglement).

Studenten, die op den door het college van hoogleeraren bepaalden tijd zich niet laten recenseeren, zullen bij latere recensie f 5.— moeten betalen.

De eischen voor het *propaedeutisch examen* zijn als volgt:

1. *Latijn en Grieksch*: het vertalen en verklaren van een stuk kerkelijk latijn en een stuk kerkelijk grieksch en Nieuwtestamentisch grieksch.

2. *Hebreeuwsch*: etymologie en syntaxis, het lezen van ongevocaliseerd Hebreeuwsch, het lezen en vertalen van moeilijke stukken, die op het college behandeld zijn, en het ad aperturam lezen en vertalen van historische stukken.

3. *Philosophie*: een overzicht van de geschiedenis der wijsbegeerte.

Bij dit examen moeten testimonia aangaande het met vrucht bezoeken der colleges in christelijke religie, in logica en psychologie, in klassiek latijn en klassiek grieksch en van een afgelegd tentamen in archaeologica sacra (geographie en ethnographie) worden overgelegd.

Het *candidaats-examen* loopt over de volgende vakken:

Exegese Oud- en Nieuw Testament, canoniek, algemeene- en vaderlandsche kerkgeschiedenis, kerkrecht, symboliek, dogmatiek, ethiek, ambtelijke vakken.

Het examen in de exegese gaat, behalve over op het college behandelde hoofdstukken, over vier capita, door den hoogleeraar van het vak te kiezen en door den examinandus zelfstandig te bewerken.

Bij het examen moeten worden overgelegd testimonia aangaande verworven kennis van encyclopaedie, elenctiek, tekstcritiek, hermeneutiek, zending, historia sacra, historia revelationis en archaeologia sacra.

Bijzondere bepalingen.

Aan studenten in de theologie, die nog geen praeparatoir examen voor de classis deden, is het optreden voor de gemeente niet toegestaan (Acta generale synode 1908, art. 60).

De candidaat moet bij het praeparatoir examen overleggen eene schriftelijke verklaring, dat door hem het verbod der generale synode niet is overtreden, bij gebreke waarvan de classis zijn examen voor ten minste drie maanden opschorten zal (Acta generale synode 1914, art. 77).

De vereenigingen, welke de studenten onder elkander oprichten, zijn aan het toezicht van het college van hoogleeraren onderworpen.

Reglement van het studiefonds.

Art. 1. Het studiefonds heeft ten doel te ondersteunen hulpbehoevende studenten aan de Theologische Hoogeschool.

Art. 2. Vereischten voor het ontvangen van ondersteuning zijn:

a. Attestatie van den gereformeerden kerkeraad hunner woonplaats, dat aspiranten behooren tot de gereformeerde kerk, en dat zij goede getuigenis hebben in de gemeente.

b. Getuigschrift van een bevoegd geneesheer, dat zij van goede gezondheid zijn.

c. Dat, hetzij uit getuigenissen, hetzij uit een ingesteld onderzoek blijke, dat zij van goeden aanleg zijn, en goede rekenschap kunnen geven van de beweegredenen, die geleid hebben tot de keuze van het ambt van dienaar des Woords.

Art. 3. De bepaling van de toelage, telkens voor een jaar, en elk jaar opnieuw aan te vragen, geschiedt door het college van hoogleeraren.

Art. 4. Het studiefonds staat onder beheer van het college van hoogleeraren der Theologische Hoogeschool, dat jaarlijks rekening en verantwoording doet aan de curatoren.

Art. 5. Het college van hoogleeraren benoemt uit zijn midden een penningmeester van het studiefonds, wiens boekhouding vóór de curatorenvergadering nagezien wordt door genoemd college.

Art. 6. De alumni verbinden zich schriftelijk tot teruggave der genoten gelden, indien en voorzover zij later daartoe in staat zijn.

Voorts heeft het curatorium zich gekweten van de opdracht door de synode van Sneek gegeven inzake het z.g. „promotierecht” blijkens Acta Sneek art. 256 om n.l. „de mogelijkheden (met betrekking tot eventuele promotie aan de School) aangegeven in het praeadvies van prof. Den Hartogh en in dat van prof. Kuyper, subsidiair andere mogelijkheden, nader in studie te nemen en daarover op de volgende synode van advies te dienen.”

Het bedoelde advies van prof. Den Hartogh, als voorstel ingediend door ds Den Houting, luidde als volgt: „De generale synode, in het midden latende de vraag, of de bestaande bezwaren tegen de zorg door en namens de kerken voor de gelegenheid tot doctoraal-studie en promotie aan de Theologische Hoogeschool te Kampen gegrond zijn, draagt aan curatoren op om zonder verplichtingen in den vorm van finantieelen steun of van toezicht aan te gaan, een welwillende houding aan te nemen ten opzichte van een eventueel gebruik door het college van hoogleeraren aan de Theologische Hoogeschool van hun wetenschappelijke bevoegdheid om leiding te geven aan de doctorale studiën en om den graad van doctor te verleenen.”

Na bespreking en verkregen advies van het college van hoogleeraren is het curatorium tot de slotsom gekomen dat in de huidige situatie dit voorstel niet voor ernstige overweging in aanmerking kan komen.

Het curatorium heeft zich daarbij aangesloten bij de formulering der bezwaren zooals het college van hoogleeraren in zijn prae-advies heeft gegeven en bij hetgeen het college verder onder de aandacht der curatoren heeft gebracht. Wij wijzen daarbij op de volgende punten aan het praeadvies der hoogleeraren ontleend.

a. Prof. Den Hartogh heeft verklaard, dat hij bij het geven van zijn advies geleid werd door de overweging, dat misschien langs den daarin aangegeven weg algemeene overeenstemming kon worden verkregen. Nu evenwel sindsdien door publicaties in de kerkelijke pers gebleken is, dat hierop niet te rekenen valt, is er voor hem geen reden meer, zijn advies te handhaven.

b. Mede hierom geeft ook die hoogleeraar, die aanvankelijk voor de in het voorstel uitgedrukte compromis-gedachte verklaarde, wel iets te voelen, zijn stem in de huidige situatie niet meer aan het desbetreffende voorstel.

c. Een der andere hoogleeraren is nog steeds van oordeel, dat de in dit voorstel aangegeven weg geschikt zou kunnen zijn tot oplossing der moeilijkheid, maar constateert, dat men hierop niet verder kan ingaan, zoolang onder de hoogleeraren geen genoegzame sympathie er voor bestaat.

d. De hoogleeraren, die vóór de erkenning van het promotierecht der Theologische Hoogeschool zijn, zien nog steeds zich verplicht, aan te dringen op werkelijke erkenning van dit h. i. bestaande recht, en meenen, dat op dit punt een synodale beslissing dient te vallen; naar hun meening is zoodanige erkenning niets anders dan een uit het karakter der Hoogeschool en de methode van haar onderwijs voortvloeiende consequentie, terwijl zij huns inziens tevens aan de bereiking van het doel van dat onderwijs bevorderlijk is, en daartoe in feite noodzakelijk is.

e. Voorts wijst het college er op, dat, naar de meening van drie der aanwezige gewone en van den buitengewonen hoogleeraar, werd het voorstel-Den Houting c.s. aangenomen, wel gehoopt kon worden, maar geenerlei zekerheid geboden kon worden, dat metterdaad de aangevangen arbeid van onderwijs voor doctorale studiën en daarop volgende promotie ook kan worden voortgezet. Indien het al mocht vaststaan — wat intuschen geenszins zeker is — dat de thans fungeerende hoogleeraren alle bereid zouden zijn, in het geven der het doctoraal voorafgaande colleges en in het voltrekken van de promotie volledig mee te werken, dan zouden nog moeilijkheden kunnen ontstaan in de toekomst. Het geval liet zich denken, dat curatoren iemand voordroegen en de synode iemand benoemde, of zelfs maar zou begeren te benoemen, die wel bereid is, de door de kerken tot nu toe aan de Hoogeschool opgedragen vakken te doceeren in tot het candidaatsexamen leidende lessen, doch niet, overeenkomstige of nieuwe lessen te geven ter voorbereiding van het doctorale examen.

Curatoren zouden hun „welwillende houding” zoóver moeten uitstrekken, dat zij alleen aanwezig en voordroegen, wie aan promoties wilde meewerken (hetgeen de voordracht slechts bemoeilijken kan wegens de alsdan noodige voorafgaande informatie bij betrokkenen), of zij zouden, ware een participatie in doctorale studie etc. onwillige benoemd tot hoogleeraar, en alszoodanig opgetreden, met hun „welwillende houding” niet veel kunnen bereiken. Heeft de Hoogeschool officieel het promotierecht erkend gezien, dan weet elk tot het hoogleeraarsambt geroepene, wat zijn opdracht zal zijn.

f. Ook in betrekking tot de financiën kunnen moeilijkheden zich voordoen. Tot financiële steun zouden curatoren niet gehouden zijn; en fondsvorming, langs officieuze weg verkregen, is, met name thans, een te onzekere factor.

Om deze en dergelijke redenen acht het college in de huidige situatie het voorstel-Den Houting voor ernstige overweging niet in aanmerking te moeten laten komen. Volgens de meening van wie de bovengenoemde bezwaren deelen, kan eerst dan van ernstige overweging ervan sprake zijn, indien duidelijk gebleken mocht zijn, dat voorshands van werkelijke erkenning van het promotierecht der Theologische Hoogeschool door een generale synode niet zal kunnen komen; in welk geval huns inziens nog steeds zou dienen te worden vastgesteld, dat de in het voorstel aangegeven regeling als voorloopig is bedoeld.

Wij komen thans in de tweede plaats tot het advies van prof. dr. H. H. Kuyper, als voorstel overgenomen door dr. Van Es en ds. Krijger, dat als volgt luidt:

„De synode, betreurende dat geen weg is gevonden om met genoegzame eenparigheid tot oplossing inzake het „promotierecht” der Theologische Hoogeschool te komen, besluit aan deputaten-curatoren met hoogleeraren op te dragen zoo mogelijk een weg te zoeken, waarin de candidaten der Theologische Hoogeschool gelegenheid verkrijgen onder leiding van hun eigen professoren te kunnen promoveeren aan de Vrije Universiteit en daartoe met de curatoren der Vrije Universiteit in overleg te treden.”

Ook dit voorstel is door curatoren ernstig overwogen.

Het ingewonnen prae-advies van het college van hoogleeraren over dit advies-voorstel luidde als volgt:

In betrekking voorts tot „het advies van prof. Kuyper als voorstel” bij de synode van Sneek „ingediend door dr. Van Es en ds. Krijger (Acta, blz. 118), brengt het college het volgende onder uw aandacht.

a. Bij één der leden van het college ontmoette dit voorstel op zichzelf wel sympathie; waar evenwel de hierna te noemen bezwaren ook dit ééne lid voor een deel wel toespreken, meent het college toch eenstemmig, dat het om allerlei redenen niet aan te bevelen is. De in onzen kring genoemde bezwaren zijn de volgende.

1° Het door prof. Kuyper opgeworpen denkbeeld, dat bij de toelichting door hem uitdrukkelijk aan de Wet op het Hooger Onderwijs is verbonden en dat aan candidaten der Theologische Hoogeschool promotie onder leiding van hun eigen professoren, maar dan toch aan de Vrije Universiteit open wil stellen, gaat blijkbaar terug op artikel 76, sub 2 en sub 3 van het Academisch Statuut. Maar, waar de promoties aan de *theologische* faculteit der Vrije Universiteit blijkens artikel 200 der Hooger Onderwijswet vallen buiten het bepaalde in artikel 186 van die Wet en bovendien de Vrije Universiteit zelf de regeling van het doctoraal examen in de theologie aanmerkelijk laat verschillen van die, welke door het Academisch Statuut wordt aangegeven, heeft verwijzing naar de wet hier weinig zin.

2° De in het Academisch Statuut mogelijk gemaakte versterking van faculteiten of vereenigde faculteiten met hoogleeraren of lectoren van een andere faculteit of hoogeschool, raakt slechts hoogleeraren aan een door den Minister van Onderwijs „daartoe aan te wijzen” universiteit of hoogeschool. Gelet op het zoeven opgemerkte, heeft verwijzing naar dit wetsartikel nog minder zin, dan reeds gebleken is.

3° De in lid 2 en lid 3 van bedoeld artikel 16 genoemde hoogleeraren en lectoren worden gerekend als faculteitsleden, doch het voorzittend lid moet volgens het statuut lid zijn van de examineerende faculteit of faculteiten. Indien dus al de „versterking” der theologische faculteit der Vrije Universiteit met professoren van de Theologische Acta G. S.

Hoogeschool zou geschieden, zou altijd de theologische faculteit het laatste woord behouden, den voorzitter moeten aanwijzen, en de „leiding” der Kamper hoogleraren steeds inferieur zijn.

4° Versterking der theologische faculteit met professoren van Kampen zou slechts dan met de werkelijke bedoeling van het wetsartikel parallel loopen, indien het metterdaad om versterking, niet om bloote verlenging ging. Blijkens van officieele zijde op het Academisch Statuut gegeven toelichting wil het desbetreffende artikel slechts voorzien in gevallen van werkelijke verlegenheid. Als een faculteit een bepaald vak niet zelve doceert, dan kan zij van buiten af hulp verkrijgen. Of wanneer een hoogleeraar, hoewel reeds benoemd, nog niet zijn inaugureele rede hield, kan hij reeds examineeren in de hem straks ontvangende faculteit, hoewel nog lid van een andere. Of, als bepaalde hoogleraren voor bijvakken bevoegd zijn, die de promoveerende hoogleeraar van het vak niet beheerscht, kan worden geleend.

5° Wat prof. Kuyper op het oog had (leiding van Kamper hoogleraren) heeft met de in de wet bedoelde gevallen geen analogie; de in Kampen gedoceede vakken worden immers alle gedoceed aan de Vrije Universiteit.

b. Versterking van de faculteit der Vrije Universiteit met hoogleraren van Kampen heeft dus slechts zin, indien te Kampen vakken zouden gedoceed worden, die aan de Vrije Universiteit niet worden onderwezen. Dit geval zou zich dus slechts kunnen voordoen, indien de kerken metterdaad aan haar eigen Hoogeschool opdracht gaven tot uitbreiding van haar onderwijs buiten den cyclus van vakken, die thans tot het candidaats-examen worden gebracht.

c. De door prof. Kuyper aangewezen mogelijkheid kan dus eerst dan werkelijk op parallelgang met den zin der wet aanspraak maken, indien vooraf de bevoegdheid der Theologische Hoogeschool tot aanvaarding van een uitgebreider leeropdracht en die der kerken tot verleening daarvan, practisch erkend wordt.

d. Maar daartoe zouden vooraf, door erkenning van het promotierecht der Theologische Hoogeschool zelf, de condities dienen te worden geschapen voor algeheele gelijkstelling in wetenschappelijke bevoegdheid van theologische faculteit en Theologische Hoogeschool. In zulk geval ware van „versterking” over en weer en van een „leenen” met „wederleenen” te spreken.

Op grond van deze overwegingen is het curatorium tot de conclusie gekomen dat ook dit voorstel door te groote bezwaren wordt gedrukt om het te kunnen aanbevelen.

Naar het oordeel van het curatorium zouden beide voorstellen ook geen bevrediging geven.

Wat betreft de opdracht der synode dat het curatorium subsidiair ook andere mogelijkheden overwegen zou, moeten we helaas rapporteeren dat wij dergelijke mogelijkheden niet hebben ontdekt en onze breedvoerige besprekingen tot geen enkel nieuw voorstel hebben geleid.

Wel is bij ons een voorstel ter tafel gebracht door prof. dr J. H. Bavinck dat van eenigszins anderen aard is daar het tot op zekere hoogte het promotierecht der School reeds involveert. Na breede bespreking heeft het curatorium besloten het door prof. Bavinck ingediende concept aan uwe synode door te geven met de opmerking dat het curatorium nog geen definitief oordeel over dit voorstel kon vormen, daar wegens afwezigheid van prof. dr K. Schilder, het prae-advies van het college van hoogleraren nog niet kon worden uitgebracht.

Dit concept van prof. Bavinck luidt als volgt:

De generale synode besluit aan deputaten-curatoren der Theologische Hoogeschool op te dragen, zich in verbinding te stellen met het college van directeuren, met het college van curatoren der Vrije Universiteit, alsmede met de theologische faculteit der Vrije Universiteit, ten einde, zoo mogelijk, in gemeenschappelijk overleg te komen tot de volgende regeling ten aanzien van de theologische opleiding na het candidaats-examen in de theologie.

1° De Theologische Hoogeschool eenerzijds en de theologische faculteit der Vrije Universiteit anderzijds besluiten, met het oog op de theologische opleiding na het candidaats-examen, te vormen een gemeenschappelijke theologische faculteit.

2° Deze gemeenschappelijke theologische faculteit kiest ieder jaar een eigen decaan en een ab-actis. De faculteit regelt de doctorale examens en de promoties in de theologie.

3° De hoogleraren van deze gemeenschappelijke theologische faculteit ontwerpen een studieverdeeling, waarbij ieder van hen een speciaal terrein van onderzoek wordt aangewezen.

4° Studenten die het candidaats-examen in de theologie hebben afgelegd, hetzij aan de Theologische Hoogeschool, hetzij aan de theologische faculteit der Vrije Universiteit, kunnen zich met het oog op de voorbereiding van het doctoraal examen alsmede met het oog op hun promotie, wenden tot deze gemeenschappelijke faculteit. Zij kunnen daarbij voor hun doctoraal examen een keuze doen uit de daarvoor door de faculteit vastgestelde vakken. Het doctoraal examen wordt alsdan afgenomen door een commissie, bestaande uit die hoogleraren van de gemeenschappelijke theologische faculteit, die bij het examen betrokken zijn. De plaats van het examen wordt bepaald in

verband met de woonplaatsen der examineerende hoogleraren.

5° De promoties kunnen geschieden door de gemeenschappelijke faculteit, met dien verstande dat de promotie plaats vindt in het gebouw van de hoogeschool waaraan de promotor verbonden is.

Hiermede zijn wij aan het eind van ons rapport gekomen.

Blijve 's Heeren genade over onze School beschermend en zegenend uitgebreid. Uit zoo menigen nood en uit zoo menig gevaar heeft Hij ons gered, zoodat wij zeggen kunnen: hulp van God verkregen hebbende, staan wij tot op dezen dag.

Mogen ook, onder de leiding des H. Geestes, uwe beraadslagingen en besluiten aan haar behoud, welstand en bloei dienstbaar zijn.

Voorstellen:

Het curatorium heeft derhalve aan de generale synode de volgende voorstellen aan te bieden:

- a. aangaande de continueering van het lectoraat in de klassieke talen telkens met een jaar;
- b. betreffende den bibliothecaris, ook diens benoeming verder van jaar tot jaar te doen geschieden;
- c. concept-voorstel tot wijziging van het Reglement voor de theologische opleiding aan de Theologische Hoogeschool van „de Gereformeerde Kerken in Nederland”.

F. C. MEIJSTER, *scriba-rapporteur.*

Rotterdam, Juni 1943.

BIJLAGE XXXa.

Art. 105.

RAPPORT van commissie III over het rapport van curatoren der Theologische Hoogeschool, zooover het betrekking heeft op het promotierecht en over de stukken die over deze zaak bij de synode zijn ingekomen (B 3).

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

In handen van uwe commissie III zijn gesteld een twaalfstal missiven, die alle betrekking hebben op het promotierecht der Theologische Hoogeschool te Kampen, te weten:

- 1° Van de particuliere synode van Friesland (noordelijk gedeelte),
- 2° " " " " " Drenthe,
- 3° " " " " " Overijssel,
- 4° " " " " " Utrecht,
- 5° " " " " " Zeeland,
- 6° Van de classis Deventer,
- 7° " " " " " Zierikzee,
- 8° Van den kerkeraad van Bedum,
- 9° " " " " " Lexmond, met
als bijlage een adhaesiebetuiging van den kerkeraad van Langerak,
- 10° Van prof. dr K. Schilder, te Kampen,
- 11° Van broeder J. Wielenga en twee andere broeders te Leek,
- 12° Van broeder G. M. Parre te Maassluis.

Onder dit twaalfstal neemt de missive van *de particuliere synode van Friesland, noordelijk gedeelte*, een aparte plaats in, omdat ze in afwijking van de elf andere het voorstel bevat, de zaak van het promotierecht niet in behandeling te nemen, met het oog op de in dezen tijd dubbel noodzakelijke rust en eenheid der kerken en op het waarachtig belang van de Theologische Hoogeschool. De particuliere synode spreekt haar verwondering er over uit, dat deze quaestie, niettegenstaande de ingrijpende verandering van den toestand in ons vaderland sedert het besluit van de generale synode 1939 betreffende de opdracht aan het curatorium van de Theologische Hoogeschool inzake het promotierecht, toch aan de orde gesteld wordt.

In alle andere stukken, behalve dat van prof. dr K. Schilder, wordt aangedrongen op het verlenen van het promotierecht aan de Theologische Hoogeschool, zonder dat daarbij van breede motiveering kan worden gesproken.

De *particuliere synode van Drenthe* zegt alleen, dat de Theologische Hoogeschool het ius promovendi heeft en verzoekt aan de generale synode, eindelijk aan dit recht genoeg te doen.

De *particuliere synode van Overijssel* verzoekt de generale synode, aan de Theologische Hoogeschool zoo mogelijk de vrijheid te geven, naast het candidaats-examen ook het doctoraal examen af te nemen en te promoveeren tot doctor in de theologie.

De *particuliere synode van Utrecht* steunt met algemeene stemmen een voorstel van de classis Amersfoort, om er bij de generale synode op aan te dringen, de zaak van het promotierecht aan de Theologische Hoogeschool te Kampen in dien zin te beëindigen, dat dit recht erkend worde.

De *particuliere synode van Zeeland* spreekt als haar wensch uit, dat de generale synode in deze zaak een oplossing zal vinden, waardoor de gelegenheid zal worden opengesteld voor doctorale studiën aan de Theologische Hoogeschool.

De *classis Deventer* verzoekt, in het belang van de beste opleiding tot den dienst des Woords en tot het meeste welzijn der kerken, het promotierecht te verleenen.

De *classis Zierikzee* doet haar verzoek in geheel dezelfde bewoordingen, als de particuliere synode van Zeeland.

De *kerkeraad van Bedum* dringt aan op het verleenen van het promotierecht, overeenkomstig het Beding van 1892 en mede op grond van de overweging, dat hiermee een bron van onrust en ontevredenheid zal worden weggenomen.

De *kerkeraad van Lexmond* verzoekt, het promotierecht te verleenen, van oordeel zijnde, dat er geen principieele, of overwegende praktische bezwaren tegen bestaan en dat de uitoefening van dat recht van groot belang is voor de Theologische Hoogeschool, de wetenschappelijke opleiding van de aanstaande dienaren des Woords en den bloei der kerken. De raad van de gereformeerde *kerk van Langerak* betuigt hiermede zijn volle instemming.

De *broeders J. Wielenga c. s.* te Leek, en *broeder G. M. Parre* te Maassluis, verzoeken eveneens, het promotierecht te verleenen.

Prof. dr K. Schilder te Kampen schrijft het volgende:

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in
Nederland, vergaderd te Utrecht 1943.*

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Blijkens mededeeling van den heer secretaris van het curatorium der Theologische Hoogeschool te Kampen is door curatoren besloten, een voorstel van prof. dr J. H. Bavinck betreffende het zoo mogelijk in gemeenschappelijk overleg met de theologische faculteit der Vrije Universiteit komen tot een nieuwe regeling ten aanzien van de theologische opleiding na het candidaats-examen in de theologie, aan uw synode „door te geven”, met de opmerking, dat het curatorium nog geen definitief oordeel over dit voorstel kon vormen en ook het praeadvies van het college van hoogleeraren niet kon worden uitgebracht, wegens afwezigheid van prof. dr K. Schilder.

Nu is het mogelijk, dat bedoeld voorstel in uw vergadering toch in bespreking komt; dat de aanwezige hoogleeraren toch hun persoonlijke meening erover bekend maken; en ook, dat het feit van zijn indiening aanleiding wordt tot het *niet* voldoen, vooralsnog, aan den wensch van onderscheiden mindere vergaderingen, dat aan de *Theologische Hoogeschool* de uitoefening van het promotierecht zal worden toegestaan.

Naar mijn meening zou dit te betreuren zijn; immers, het voorstel van prof. dr J. H. Bavinck heeft de strekking, dat aan de Theologische Hoogeschool het promotierecht *niet* zal worden toegekend.

Nu stel ik het op prijs, dat in aangelegenheden, waarin mijn meening nog niet bekend is en ten aanzien waarvan geoordeeld wordt, dat „onzekerheid niet mag worden bestendig” op dit punt, mij gelegenheid geschonken wordt, mijn oordeel kenbaar te maken.

Anderzijds zou het mij leed doen, indien een voorstel, dat aan de Theologische Hoogeschool het promotierecht *onthouden* wil, aanleiding werd, om de *erkenning* van dit recht uit te stellen, ingeval bij uw vergadering de overtuiging leven mocht, dat zulke erkenning billijk was.

Ten aanzien van deze erkenning zelve is mijn meening u, naar ik aannemen mag, wel bekend; weshalve u ook reeds bij voorbaat kunt aannemen, dat om die reden het voorstel-Bavinck mijn instemming — hier spreek ik persoonlijk, gelijk ook mijn collega's zulks zullen kunnen en mogen doen — niet kan hebben.

Teneinde derhalve zooveel mogelijk ertoe mede te werken, dat tot geen *onnodig* uitstel in deze belangrijke aangelegenheid wordt besloten, deel ik u mede, dat ik mijn persoonlijk praeadvies aan het college van hoogleeraren alsnog heb doen toekomen, met verzoek, naar bevind van zaken ermede te willen handelen.

Ter rechtvaardiging van deze handelwijze moge ik alsnog opmerken, dat het mij eerst dezer dagen bekend werd, dat over deze materie is gehandeld door het college van hoogleeraren op 20 April 1943 en door curatoren op 19/20 Mei d.a.v.

Inmiddels verblijf ik, na broederlijken groet, en hoogachtend,

Uw dw.

K. SCHILDER.

Het is het oordeel van uw commissie, dat de tijd gekomen is, om de zaak van het promotierecht thans tot een beslissing te brengen. Uwe commissie kan dan ook niet meegaan met de gedachte, door de particuliere synode van Friesland (noordelijk gedeelte) te uwer kennis gebracht, dat in deze moeilijke omstandigheden de zaak opnieuw van uw agendum moet worden afgevoerd. Immers, tegenover haar meening, dat door het in behandeling nemen van deze zaak de onrust in de kerken zal worden vermeerderd, staat die van andere particuliere synoden, dat die onrust juist door het promotierecht te verleen, zou worden weggenomen.

Deze zaak heeft in den loop der laatste jaren zóo vaak een punt van overweging op de vergaderingen der generale synoden uitgemaakt en is zóo van alle kanten bezien, dat rijpheid voor het nemen van een beslissing aanwezig mag worden geacht. In geen der in de handen uwer commissie gestelde stukken wordt eenig nieuw argument te berde gebracht, hetgeen ook moeilijk zou kunnen, maar er wordt alleen in allerlei toonaard op aangedrongen, het promotierecht te verleen.

Als uwe commissie u dus voorstelt, dat deze synode een definitieve beslissing nemen zal, die, hoe zij dan ook uitvalle, een einde maakt aan alle onzekerheid, meent ze, dat het haar plicht en recht is, u vooraf haar meening te geven. Ze moge beginnen, met u eerst onder de oogen te brengen, wat in den loop der jaren over deze zaak op onderscheidene synoden besloten is.

A. Na 1892 werd voor 't eerst over het promotierecht gesproken op de generale synode van Amsterdam 1908. Deze besloot het voorstel, om aan de Theologische School den doctoralen graad te doen verleen, niet aan te nemen, overwegende, dat de urgentie dezer zaak in de kerken niet leeft. De synode van 1911, te Zwolle gehouden, besloot het voorstel inzake het verleen van het promotierecht aan de Theologische School niet in behandeling te nemen, omdat zij reeds besloten had, tot de benoeming van een vijfdien hoogleeraar *nog* niet over te gaan. De synode van 's Gravenhage, in 1914 gehouden, nam ook een afwijzend besluit, maar nu scherp geformuleerd, wyl 1° de synode der gereformeerde kerken, als zijnde een kerkelijke vergadering en geen wetenschappelijk college, de bevoegdheid mist, om zoodanig recht te verleen, en 2° de Theologische School in haar kwaliteit als eigen inrichting der kerken tot opleiding van dienaren des Woords, ook blijkens het eenparig getuigenis der historie, op zoodanig recht geen aanspraak kan maken.

Dertien jaren later wordt op de generale synode van Groningen weer een poging gedaan om het promotierecht erkend te krijgen, en deze verwijst de zaak ter diepgaande bestudeering naar het curatorium en de hoogleeraren der Theologische School. Deze boden aan de synode van 1930 te Arnhem een uitvoerig rapport aan met een meerderheidsconclusie tegen en een minderheidsconclusie vóór het doctoraat; de synode besloot, omdat er geen genoegzame eenparigheid van gevoelen bleek te zijn, alle voorstellen voor het doctoraat ter zijde te leggen.

In Amstrdam 1936 en Sneek 1939 komt de zaak weer aan de orde. De synode van Amsterdam besloot, aan curatoren op te dragen, te onderzoeken, of er een regeling ware te vinden, waarvan men mocht verwachten, dat ze met genoegzame eenparigheid kon worden aanvaard. Op de synode van Sneek werd een advies van prof. Den Hartogh als voorstel ingediend door ds Den Houting, inhoudende, dat de generale synode, zonder eenige verplichting aan te gaan, een welwillende houding zou aannemen ten opzichte van een eventueel gebruik door het college van hoogleeraren aan de Theologische Hoogeschool van hun wetenschappelijke bevoegdheid om leiding te geven aan de doctorale studiën en om den graad van doctor te verleen.

Eveneens kwam ter tafel een advies van prof. Kuyper, als voorstel ingediend door dr Van Es en ouderling ds Krijger inhoudende, dat de generale synode zou besluiten den deputaten-curatoren met de hoogleeraren op te dragen, zoo mogelijk een weg te zoeken, waarin de candidaten der Theologische Hoogeschool gelegenheid verkrijgen, onder leiding van hun eigen professoren te kunnen promoveeren aan de Vrije Universiteit en daartoe met de curatoren der Vrije Universiteit in overleg te treden.

De synode nam tenslotte aan een voorstel van dr De Groot en dr Polman: „De synode neme in de zaak van het promotierecht geen beslissing, maar drage het curatorium op, om met de hoogleeraren der Theologische Hoogeschool de mogelijkheden aangewezen in het praeadvies van prof. Den Hartogh en in dat van prof. Kuyper, subsidiair andere mogelijkheden nader in studie te nemen en daarover op de volgende synode van advies te dienen.”

Tot zoover, over wat op vorige synoden werd besloten.

Intusschen hebben de curatoren, op advies van de hoogleeraren, op beide door de synode van Sneek in hun handen gestelde voorstellen een afwijzend advies uitgebracht. Bovendien is nog sinds 1939 bij curatoren een voorstel van prof. Bavinck ingekomen, van den volgende inhoud:

„De generale synode besluite, aan deputaten-curatoren der Theologische Hoogeschool op te dragen, zich in verbinding te stellen met directeuren, curatoren en met de theologische faculteit der Vrije Universiteit, ten einde zoo mogelijk een regeling te

vinden, ten aanzien van de theologische opleiding na het candidaatsexamen in de theologie, in dier voege, dat er voor de studie na het candidaatsexamen een gemeenschappelijke theologische faculteit gevormd worde, waaraan dan zoowel de theologische candidaten der Theologische Hoogeschool, als die der Vrije Universiteit hun studiën zouden kunnen voortzetten”.

Dit voorstel moet reeds hierom vervallen geacht worden, omdat prof. dr K. Schilder, gelijk blijkt uit zijn bij den aanvang voorgelezen schrijven, met dit voorstel niet mee kan gaan, en het immers alleen dan zou kunnen slagen, wanneer, afgezien van wat de Vrije Universiteit zou doen, in ieder geval alle hoogleraren van de Theologische Hoogeschool zich ermee zouden kunnen vereenigen. De weigering van één is al voldoende, om het plan onuitvoerbaar te maken.

B. In de tweede plaats vraagt uwe commissie uw aandacht voor *het Beding van 1892*. De kerkeraad van Bedum heeft, gelijk wij in het begin van ons rapport opmerkten, zijn verzoek om het promotierecht toe te kennen gezien als overeenkomstig het Beding. Uwe commissie meent, dat hiertegen ernstige bedenking moet worden ingebracht. Wat houdt het Beding in, ten opzichte van de Theologische Hoogeschool? „De kerken van 1886 hebben genoeg genomen met de verklaring van de christelijke gereformeerde kerk, dat de synode het beginsel handhaafde, dat de kerk geroepen is *een eigen inrichting tot opleiding harer leeraren te hebben, tenminste wat de godgeleerde vorming betreft.*”

De eigen opleiding tot den dienst des Woords, uitgaande van de kerken is toen erkend en aanvaard, maar verder is niemand in eenig voorstel of in eenigen wensch gegaan.

Ook in 1893, wanneer deze zaak nog eens weer ter sprake komt en uitvoerig wordt behandeld, lezen we van het promotierecht niets; dan wordt wel, ook door dr A. Kuyper gesproken van een volledige opleiding, maar dit is, zooals het verband duidelijk aanwijst, bedoeld als een naar alle zijden welingerichte Theologische Hoogeschool voor de opleiding van de aanstaande dienaren des Woords, die bracht tot het kerkelijk examen; meer is in deze uitlatingen niet te vinden.

En zooals er terecht met een beroep op dit Beding gestreden is tegen de verdwijning der School als eigen inrichting der kerken, moet ook in trouw aan dit Beding gewaakt worden voor het goed recht van hen, die meenen, hun krachten aan de Theologische Hoogeschool te moeten geven, maar dan aan de Theologische Hoogeschool, zooals ze toen werd gezien en bedoeld.

Onder den zegen Gods mag erkend worden, dat de School der kerken inderdaad als School der kerken door al onze kerken wordt gezien, en dat ze alle daarvoor in gebed en gaven staan. Trouw aan het Beding vraagt dit van alle kerken. Maar dan is het ook zaak, dat dit zoo blijve.

C. In de derde plaats moge uwe commissie eenige *meer principieele opmerkingen* naar voren brengen. Zij meent daarbij te moeten laten rusten de academische vraag, hoe de doctorstitel is ontstaan. Eveneens, of aan een Theologische Hoogeschool in het algemeen het promotierecht zou kunnen toekomen. De beantwoording van deze vragen zou ons op zijpaden voeren, want het gaat hier over de geheel andere vraag, of aan de Theologische Hoogeschool van de gereformeerde kerken in Nederland als opleidingsschool voor den dienst des Woords, dit recht moet worden verleend, omdat ze daardoor beter haar roeping zou kunnen vervullen.

Ter beantwoording van deze vraag het volgende. De Theologische Hoogeschool onzer kerken beoogt opleiding tot den dienst des Woords in onze kerken. Meer niet, minder ook niet. Alles, wat dáartoe strekt, behoort tot zijn recht te komen. Dus ook een wetenschappelijke opleiding, die den dienst des Woords zooveel mogelijk doet beantwoorden aan den eisch, dien deze tijd aan het ambt stelt. Maar meer niet. Het onderwijs en de studie voor een wetenschappelijken graad gaan daarbuiten en behooren dus niet tot de taak van de Hoogeschool der kerken. Anders zou de kerk gebracht worden op een terrein, dat het hare niet is.

Nu kan men opmerken, dat de verdere studie de toerusting tot het ambt te vollediger maakt.

Maar hiertegen wil uwe commissie het volgende naar voren brengen.

1° Wanneer de doctorale studie voor de volledige toerusting tot het ambt noodzakelijk is, ziet het er in onze kerken droevig uit. Slechts ruim 6% van onze dienaren des Woords bezitten den doctorstitel, en dan nog niet eens allen den titel van doctor in de theologie, maar sommigen den titel van doctor in een andere wetenschap. Sterker nog: van de thans aan de Theologische Hoogeschool docerende hoogleraren zijn er drie, die alleen maar candidaat zijn in de theologie, terwijl hun arbeid in niets onderdoet voor die van hun collega's en door de kerken zeer gewaardeerd wordt.

Blijkt reeds uit deze feiten, dat de doctorale studie voor de toerusting tot het ambt niet noodzakelijk is, uwe commissie wil

2° opmerken, dat de verdere studie, uitlopende op de promotie, waarbij in den

regel een zeer klein onderdeel van één der vakken uit één der vier hoofdgroepen van de theologische wetenschap wordt behandeld, gewoonlijk niet in nauw verband staat met de bediening des Woords, zooals die naar Christus' opdracht in de gemeente geschiedt. Zelfs zou uwe commissie er op willen wijzen, dat er onder de gedoctoreerden dienaars des Woords zijn van meer bescheiden proportie, terwijl omgekeerd onder hen, die als kandidaten de studie hebben beëindigd, er juist in onzen tijd zijn, die door hun kostelijken arbeid en in de gemeente en in de studeerkamer bijzonder opvallen. Men wake er toch voor, de dingen anders te zien, dan ze zijn. Want tegenover vele theoretische beloften, staan nuchtere, veelzeggende feiten.

Eindelijk wil uwe commissie er ook nog op wijzen, dat door den doctorstitel de eere van den dienaar des Woords als dienaar des Woords — en daartoe wil de Theologische Hoogeschool toch opleiden — niet wordt vergroot. Zijn eer ligt geheel ergens elders, namelijk in het hem van Christus gegeven mandaat, en in de getrouwe uitoefening daarvan.

Bovengenoemde opmerkingen brengen ons dus tot de slotsom, dat de doctorale studie in de eerste plaats wetenschappelijke betekenis heeft, niet valt onder de opleiding tot het ambt van dienaar des Woords en dus ook niet behoort tot de taak van de Theologische Hoogeschool onzer kerken.

D. In de vierde plaas wil uwe commissie de synode nog wijzen op een drietal *practische bezwaren*. Zij noemt

1° het bezwaar, dat de uitbouw der Theologische Hoogeschool de kerken voor groote moeilijkheden plaatst. En daarbij denkt ze niet aan moeilijkheden van finantieelen aard. Als inderdaad deze uitbouw eisch is van Gods Woord, mogen dergelijke bezwaren pas in de laatste plaats heel zwak meespreken. Neen, de bezwaren liggen ergens anders.

Van de hoogleraren kan en mag niet geëischt worden, dat zij bij al den arbeid, die ook de propaedeuse omvat, ook nog de colleges voor het doctoraal examen zouden geven. Opdat zij niet overbelast worden, zullen voor de propaedeuse alleen al, andere krachten moeten worden gezocht. En verder, omdat de aard van de doctorale studiën meebrengt, dat allerlei vakken als psychologie, filosofie, semietische talen en de classieke talen van de Patres door afzonderlijke hoogleraren gedoceerd moeten worden, zal door tenminste 2 en liefst 3 hoogleraren aan deze vakken bijzondere aandacht moeten worden gegeven. Waar een universiteit gebruik kan maken van de in andere faculteiten docerende krachten, zal hier alles voor een gering aantal studenten gegeven moeten worden door speciaal daarvoor benoemde docenten en dit brengt mede, dat de generale synode moet overgaan tot de toevoeging van een zij het onvolledige litterarische faculteit aan de Theologische Hoogeschool, waarbij zich de vraag onmiddellijk weer opdringt, of dit wel behoort tot de taak der kerken.

2° Als tweede bezwaar noemt uwe commissie de moeilijkheid, dat de kerken voor de proefschriften en de stellingen, die in het openbaar aan de Theologische Hoogeschool verdedigd worden, een zekere verantwoordelijkheid zouden krijgen en dat de inhoud van het geschrift en de daaraan toegevoegde stellingen aanleiding zouden kunnen geven tot critiek, die via het college der curatoren op de synodale tafel zou komen, en onze synoden zou dwingen telkens weer wetenschappelijke vraagstukken op kerkelijke wijze te behandelen, wat o. i. een onmogelijkheid en een groote onjuistheid zou zijn; de generale synoden hebben zich immers tot de confessioneele vragen te bepalen. Maar waar een critiek als bovenbedoeld den curatoren der Vrije Universiteit niet bespaard blijft, is ze hier toch nog in veel sterker mate te verwachten.

3° Als laatste bezwaar: (en uwe commissie acht dat bezwaar heel ernstig) de vrede in de kerken wordt door dit alles in groot gevaar gebracht. Telkens weer wordt uitgesproken, dat het toekennen van het promotierecht den vrede in de kerken dienen zal. Ook in de missiven, waarvan in het begin opsomming gedaan werd, wordt in het belang van dien vrede op het verlenen van het promotierecht aangedrongen, behalve in het schrijven van de particuliere synode van Friesland (Noordelijk gedeelte), dat waarschuwt en onrust voerspelt. Uwe commissie meent, dat aan die waarschuwing der Friesche kerken aandacht geschonken moet worden, omdat zij uitspreekt, wat velen wel gevoeld, maar niet gezegd hebben. Dat telkens weer aandringen op het verlenen van het promotierecht, met een beroep op het vreedestichtende karakter daarvan, heeft bij sommigen de gedachte gekweekt van een „Laten wij het dan maar geven!“ Maar dezulken, neen wij allen, mogen het oog niet sluiten voor het gevaar, dat een deel der kerken juichen zal, maar een ander deel zich met de beslissing in 't geheel niet zal kunnen vereenigen. Wie dat uit het oog verliest, neemt een beslissing, waarvan hij de draagwijdte niet ziet. Uwe commissie is er dankbaar voor dat in den loop der jaren al onze kerken al meer achter de Theologische Hoogeschool staan. Dat moet zoo blijven. Met minder mogen wij niet tevreden zijn. De School onzer kerken moet niet meer *viele* vrienden hebben in onze kerken, *allen* moeten achter haar staan, maar ook achter haar kunnen blijven staan. Als dat ons ontvallen zou, zouden wij zooveel verliezen, dat de schade niet te overzien zou zijn.

Als uwe commissie, uit welk motief dan ook, dit verzwegen had, zou ze schromelijk

nalatig geweest zijn. Ze heeft angstvallig vermeden, argumenten aan te voeren, die speculeeren konden op bepaalde hartstochten. Wie haar laatstgenoemd bezwaar daaronder rangschikken zou, zou haar onrecht doen.

Uwe commissie vleit zich niet met de gedachte, dat zij in dit rapport alles genoemd heeft, wat over deze materie gezegd kan worden. Ze heeft zich bepaald tot de hoofdzaken en meent ook, dat daarmee volstaan kan worden. Ze doet geen enkel bemiddelingsvoorstel, noch wil ze trachten, de zaak andermaal naar later te verschuiven. Ze dringt ernstig aan op het nemen van een beslissing.

Hoe die beslissing zijn zal, weet ze niet, maar één ding weet ze wel, dat het hoog tijd wordt, dat de zaak van het promotierecht eindelijk eens wordt afgevoerd van het agendum van onze generale synoden.

Op grond van bovenstaand rapport heeft uwe commissie de eer u het volgende voor te stellen: [volgt in art. 105].

U in al uwen arbeid de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

namens de commissie voornoemd,

W. G. HARRENSTEIN, *rapporteur.*

BIJLAGE XXXI.

Art. 120.

VERKLARING van 14 broeders naar aanleiding van de gevallen beslissing over het „promotierecht” van de Theologische Hoogeschool.

Ondergeteekenden,

Allen leden der generale synode 1943,

hoewel aanvaardend, dat zij die in betrekking tot de verzoeken van 4 particuliere synoden en enkele classes en kerken, om het promotierecht der Theologische Hoogeschool te erkennen, hebben tegengestemd, de Theologische Hoogeschool liefhebben en willen dienen,

verklaren desniettemin dat het besluit der generale synode hen niet slechts diep teleurgesteld heeft en bedroefd, maar naar hun meening ook niet ligt in de lijn van de ontwikkeling der besprekingen en besluiten sinds 1930 op onze generale synoden gehouden en genomen.

Voorts meenen zij dat het genomen besluit niet is in het belang onzer Theologische Hoogeschool, terwijl naar hun overtuiging de zoozeer begeerde noodzakelijke rust en eenheid onzer kerken door dit besluit niet is gediend.

B. A. BOS.
D. VAN DIJK.
G. MEIMA.
N. DUURSEMA.
K. SALOMONS.
J. MIDDELWEG.
H. VELTMAN.

J. MANNI.
P. DE JONG.
P. KONING.
C. G. DE JONG.
K. ZUIDEMA.
A. SCHEELE.
G. PH. WIELENGA.

Utrecht, 2 Juli 1943.

BIJLAGE XXXII.

Art. 136.

RAPPORT van deputaten inzake de zekerstelling van de bezittingen der gezamenlijke kerken.

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, te Utrecht.

Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders,

Bij besluit van de generale synode van de gereformeerde kerken, gehouden te Sneek, den 16 October 1939, werden blijkens art. 319 sub 8 als uw deputaten voor advies inzake de zekerstelling van de bezittingen der gezamenlijke kerken aangewezen ds W. Breukelaar, emeritus-predikant te Santpoort, prof. dr H. H. Kuyper te 's Gravenhage en mr G. H. A. Grosheide te Amsterdam. Ondergeteekende werd weder als rapporteur aangewezen.

Met dankbaarheid willen deputaten constateeren den ijver en de belangstelling door wijlen ds Breukelaar, die door den dood ook aan het werk van dit deputaatschap werd ontnomen, steeds aan den dag gelegd, waar vragen van zekerstelling van bezittingen van de gezamenlijke kerken aan de orde kwamen.

Sinds de aanwijzing van deputaten op den 16 October 1939 tot heden hebben zij slechts weinig arbeid te verrichten gehad. Een enkele maal kwam het voor dat bij den rapporteur vragen inkwamen uit welke niet bleek voor welk deputaatschap of zij bestemd waren, n.l. voor het onderhavige, of voor de deputaten voor de finantieele contrôle.

In het algemeen werden die vragen echter naar laatstgenoemd deputaatschap verwezen, daar zij moeilijk geacht konden worden met de *zekerstelling* der goederen in verband te staan.

Slechts aan één zaak hebben deputaten hun aandacht uitvoerig moeten wijden. Dit betreft de tenaamstelling van een onroerend goed dat vroeger stond ten name van de Stichting voor de Evangelisatie in den Zuid-Oosthoek van Friesland, uitgaande van de classis Heerenveen van de Gereformeerde Kerk en zou worden gebracht ten name van de classis Heerenveen der Gereformeerde Kerken in Nederland. Deze zaak is met inbegrip der notarieele acte, geheel voorbereid. Voorzover aan deputaten bekend is kwam alleen nog niet in de bevestiging van het Departement van Financiën dat geen registratierecht zou worden gekregen. Vermoedelijk zal deze beschikking binnen niet al te langen tijd wel afkomen.

Het wil uw deputaten voorkomen dat er voor de continueering van dit deputaatschap geen voldoende aanleiding is.

Namens deputaten, enz.

G. H. A. GROSHEIDE, *rapporteur.*

N.B. Ondergeteekende veroorlooft zich te wijzen op een drukfout op pag. 182 der handelingen, waar in de alinea: „deze procedure in eerste instantie”, enz. een storende drukfout voorkomt. Het woord „bij prorogatie” is vervangen door: „bij provocatie”, welke begrippen elkaar niet volledig dekken.

BIJLAGE XXXIII.
Art. 137.

RAPPORT van commissie VI inzake het bezwaarschrift van P. van Wageningen betreffende art. 95 Acta generale synode 1896.

Aan de generale synode van de gereformeerde kerken, vergaderd te Utrecht, September 1943.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

In handen uwer commissie (commissie VI) is gesteld een schrijven van br P. van Wageningen te Dokkum, waarin deze als bezwaar kenbaar maakt, dat wanneer een lid onzer kerken zich in leer of leven misgaat en dientengevolge voorwerp van vermaning en tucht is geworden, en hij, zonder boetvaardigheid te toonen, aan zijn kerkeraad mededeelt, dat hij zich aan de gemeenschap der kerk onttrekt, z.g.n. bedankt voor zijn lidmaatschap, hij wel ernstig op het zondige hiervan wordt gewezen, maar als hij volhardt in zijn „bedanken”, wegblijft uit den dienst des Woords en der Sacramenten, dan „schrapt” — aldus de bezwaarde broeder — de kerkeraad zoo iemand uit de lidmatenboeken der kerk en beschouwt hem deswege als niet meer tot de kerk behorende. Deze handelwijze wordt, naar br Van Wageningen mededeelt, officieel geijkt door de uitspraak der synode van Middelburg van 1896 art. 95 der acta, dat „iemand geen object meer kan zijn van kerkelijke tucht, als hij volhardt in de opzegging van zijn lidmaatschap”.

Hiertegen nu gaat het bezwaar van br Van Wageningen.

Van dit bezwaar geeft hij voorts nadere omschrijving. Hij meent, dat iemand slechts uit de kerkelijke gemeenschap kan worden verwijderd door afsnijding; door een actieve daad van de kerk, verwijst hierbij naar 1 Cor. 5 : 11—13 en concludeert daaruit, dat iemand na de opzegging van zijn lidmaatschap voorwerp der kerkelijke tucht blijft tot hij afgesneden is met het formulier van den ban.

Ter toelichting zegt hij hierbij, dat Christus aan zijn kerk de sleutelmacht heeft verleend met de macht en de taak om deze volledig toe te passen en dat een kerkeraad, ingeval zulk een lid bij de opzegging van zijn lidmaatschap persisteert en de kerkeraad de vermaningen staakt, deze zich schuldig maakt aan verzuim van zijn ambtelijken plicht, daar niet het kerklid zelf het lidmaatschap kan beëindigen, maar het beëindigen van het lidmaatschap ambtelijk werk is van den kerkeraad; het moet z. i. door de sleutelmacht geschieden. Het gaat toch niet alleen om het sluiten uit de gemeenschap der kerk, maar ook buiten het koninkrijk der hemelen.

Wanneer de synode van 1896 zegt, dat het zich voegen bij de kerk als instituut, zoowel als het blijven daarbij, kerkrechtelijk, aan de vrijheid van ieder persoonlijk moet verblijven, dan acht hij dat tot op zekere hoogte juist, nl. tot aan de grens van het ambt. Het ambt, dat met de sleuelmacht is bekleed, heeft te beslissen zoowel over toelating als over verwijdering.

Verder oordeelt br Van Wageningen, dat door de kerkelijke practijk, waartegen hij bezwaar inbrengt, ook het doel der tucht, nl. het behoud van den zondaar, wordt verwaarloosd. De kerkeraad moet er naar blijven streven den zondaar ook door de laatste remedie te behouden. Deze moet tot het einde toe vermanen en tucht toepassen; tenslotte door den ban als laatste remedie.

Voors acht deze bezwaarde broeder de gewraakte practijk niet alleen tot schade van het kerklid, maar ook tot schade der kerk zelve, want haar ambtelijk gezag wordt er door ondermijnd; zij zou zich zelf, door het „bedanken voor het lidmaatschap” te aanvaarden, aanstellen als een vereeniging, terwijl zij door Christus met de sleutel-macht is bekleed.

Br van Wageningen houdt het voor de taak der kerk de gewraakte practijk te bestrijden, doortastender dan als in voornoemde acta wordt aanbevolen. De kerkeraad beschouwe onttrekking aan de gemeenschap der kerk niet als een daad, waardoor de tuchttoefening moet worden gestaakt, maar als een blijk van de verharding en onboetvaardigheid, die de aangevangen tucht noodzakelijk maakte en ga dus door met de tucht. Hij beschouwe voorts het zich onttrekken als een zonde tegen het vierde gebod volgens Zondag 38 van den Heidelbergschen Catechismus; de mededeeling van een tuchtobject geen lid der kerk meer te willen zijn en dus geen vermaningen meer te willen ontvangen zij voor den kerkeraad motief genoeg om te besluiten, dat tot de laatste remedie kan en moet worden overgegaan.

Het tegenargument dat een kerkeraad in zoo'n geval moeilijkheden met de wereldlijke overheid kan krijgen, wordt door br Van Wageningen denkbeeldig genoemd. Ook behoeft de kerkeraad volgens hem aan het tuchtobject, met herinnering aan de vroeger gegeven belofte, niet te verzoeken zijn bedanken in te trekken, om daardoor voort te kunnen gaan met de censuur, want dan maakt de kerkeraad de uitoefening der tucht afhankelijk van de goedwilligheid van het tuchtobject. Dat is, meent hij, de orde omkeeren.

Voorts, indien iemand „losgelaten” wordt, mist deze — aldus br Van Wageningen — ook het recht, ingeval van (vermeende) onrechtmatige censuur, zich op de classis te beroepen. Ook hierom is de practijk van bedanken en aanvaarding hiervan, naar het gevoelen van br Van Wageningen, schadelijk.

Hij erkent evenwel dat er verschil moet worden gemaakt tusschen degenen, die zich afkeerig betoonen tegenover de kerk en degenen, die wenschen over te gaan naar een andere kerkformatie (b.v. naar de Chr. Geref. Kerk).

Toch heeft hij ook in dit geval bezwaar tegen de gewone practijk, nl. na vermaningen tenslotte een z.g. uittreksel geven uit de kerkelijke registers, waarmede zulk een lid onze kerk dan verlaat om zich bij een andere kerk aan te sluiten.

Hij voert voor dit bezwaar in het kort aan:

1° bedanken mag niet;

2° uittreksel geven is overbodig (een mondelinge verklaring ter plaatse kan gegeven worden);

3° het gevaar bestaat, dat men met zulke afschriften naar elke willekeurige kerkformatie kan gaan, waaraan onze kerk niet mag medewerken.

Ten aanzien van het onder 2 en 3 genoemde, waarvan de oorzaak dikwijls gelegen is in huwelijk, zou naar het oordeel van dezen broeder de handelwijze van den kerkeraad anders dienen te zijn. In plaats van te bedanken zou in zulk een geval zoo iemand een met redenen omkleed verzoek behooren in te dienen om losmaking uit het kerkelijk verband, terwijl de kerkeraad op zulk een verzoek zou kunnen beslissen tot losmaking over te gaan.

Eenzelfde gedragslijn zou door die personen behooren gevolgd te worden, die tot ons wenschen over te komen, tenzij het een kerk betreft, die op onschriftuurlijk standpunt staat en dit de reden is waarom men haar verlaat.

Br van Wageningen wil nu gaarne wegneming van zijn bezwaren, hetzij door hem van de juistheid der door hem gewraakte kerkelijke practijk te overtuigen, hetzij door zijn bezwaren te deelen en de beslissing van 1896 te wijzigen.

Uw commissie heeft van dit waardig en rustig gesteld schrijven van br Van Wageningen met belangstelling kennis genomen en het ernstig besproken.

1° Inzake het zich door opzegging van het lidmaatschap aan de gemeenschap der gereformeerde kerk onttrekken en de ambtelijke werkzaamheid dienaangaande heeft uw commissie het volgende op te merken:

a. voor de uiteenzetting van het bezwaar van dezen broeder worden door hem geen bepaalde gronden uit Schrift en belijdenis aangevoerd. De verwijzing naar 1 Cor. 5 : 11—13 past bij deze uiteenzetting niet, daar het in het aangehaalde Schrift-

gedeelte gaat over iemand die nog lid der kerk is en zichzelf niet gaat stellen buiten het instituut der kerk, maar door zijn zondige gedragingen ontmaskerd, uit de gemeente verwijderd moet worden en over personen die buiten zijn en dus geen voorwerpen van tuchttoefening voor de gemeente kunnen wezen;

b. bij de gereformeerde kerken is altoos de opvatting geweest, dat er ook een *vrijwilligheids-element* ligt in het zoeken en verbreken van de gemeenschap met de kerk, gelijk dit ook in het door de synode van Middelburg 1896 in art. 95 der acta bepaalde tot uitdrukking is gekomen. Door uitsluitend aan het ambt het toelaten en verwijderen te binden, zou men in de roomsche lijn gaan;

c. de sleutelmacht der kerk kan alleen geoefend worden over leden der kerk. De vraag hierbij is: hoe lang is iemand lid, die zich door opzegging van het lidmaatschap aan de gemeenschap der kerk onttrekt? Die vraag is door de generale synode van Middelburg 1896 beantwoord (acta art. 95): „De generale synode overwegende... dat ten slotte toch altijd zoowel het zich voegen bij de kerk als instituut als het blijven daarbij kerkrechtelijk aan de vrijheid van ieder persoonlijk moet verblijven, oordeelt dat iemand geen object meer kan zijn van de kerkelijke tucht, als hij volhardt in de opzegging van zijn lidmaatschap”.

Ook door het blijven volharden in de opzegging van zijn lidmaatschap komt iemand buiten de kerk te staan. Wanneer het betrokken lid zelf de relatie met de gereformeerde kerk heeft verbroken en daarin niettegenstaande alle vermaningen met woord en daad volhardt, kan hij geen object van tuchttoefening meer zijn;

d. in de uitspraak van de synode van Middelburg 1896 acta artikel 95 gaat echter aan het „ten slotte” vooraf, dat „het zich onttrekken aan de discipline, waaronder men zich vrijwillig gesteld heeft en het verbreken van de gemeenschap met de kerk, waartoe men behoort, om redenen, die den toets van Gods Woord niet kunnen doorstaan, een niet licht te achten zonde is; en dat degenen, die zulks doen, ernstig en aanhoudend gebeden moeten worden van hun dwaalweg terug te komen en niet spoedig losgelaten moeten worden”, terwijl bij vernieuwing de synode van Utrecht 1905 acta artikel 14 in denzelfden geest zich uitsprak, nl. dat „een kerkeraad niet te haastig behoort te zijn in het accepteren van zoodanige verklaring, maar trachte zooveel in zijn vermogen is, het betrokken lid te bewegen om op zijn verklaring terug te komen”;

e. de meening, als zou het denkbeeldig zijn, dat wanneer iemand de gemeenschap met de kerk heeft verbroken, een kerkeraad bij het doorgaan met de censuur tot het uiterste moeilijkheden met de wereldlijke overheid zou kunnen krijgen, is niet juist, daar de mogelijkheid bestaat wegens beleediging vervolgd te worden;

f. bij verbreking van de gemeenschap met de kerk is de taak der kerk jegens zulk een dwalende niet beëindigd. Zulk een afdwalende moge dan niet meer object van tuchttoefening kunnen zijn, hij blijft voorwerp van de zoekende liefde der kerk en wordt object van evangelisatie, opdat door dien arbeid de betrokkene weer moge komen tot de kerk des Heeren.

Uw commissie sluit hiermee aan bij uiteenzettingen die voorkomen in: Dr F. L. Rutgers „Kerkelijke adviezen” en in „College-voordrachten van Prof. Dr F. L. Rutgers”, uitgegeven door dr J. de Jong.

In Rutgers' Kerkelijke adviezen, deel II, blz. 250 staat o.m.: „Natuurlijk kan een gemeentelid zich *zelf afscheiden*, omdat niemand kan of mag *gedwongen* worden tot eene kerk te behooren”, en in de College-voordrachten, blz. 87: „Het behooren tot eene kerk is geen dwang. De kerk is vrij op te nemen wien zij wil; maar ook ieder is vrij zich bij eene kerk te voegen of niet”.

Over toepassing van tucht ten aanzien van hen, die zich van de kerk afscheiden, schrijft prof. Rutgers in Kerkelijke Adviezen, deel II, blz. 305: „Indien een lid der gemeente, gecensureerd wordende, daarna „zijn lidmaatschap opzegt”, en zich dus geheel aan de gemeenschap der kerk onttrekt, dan kan hij door den kerkeraad natuurlijk niet meer *als lid* (hetzij dan een compleet of een incompleet lid, op belijdenis tot het Avondmaal toegelaten of nog enkel door den Doop ingelijfd) beschouwd en behandeld worden”, en op blz. 306: „Natuurlijk kan bij zoo iemand van censuur of voortgezette kerkelijke behandeling dus ook geen sprake meer zijn, daar deze alleen over leden gaat en anders zelfs strafbaar voor de wet zou worden”, terwijl in de College-voordrachten gewezen wordt op „den regel, dien de gereformeerde kerken toch hadden aangenomen, dat de tucht gaat alleen over degenen, die tot de kerk behooren en niet over die buiten de kerk zijn. Dit was — zoo staat er — in de 16e eeuw herhaaldelijk door de kerken uitgesproken”, en op blz. 87 lezen we: „Kerkelijke tucht is dan ook niet toe te passen volgens het beginsel. En ook zou toepassing van tucht dan zeer zeker in conflict komen met de burgerlijke wet, want die kan alleen tucht veroorloven van eene kerk over degenen, die tot de kerk behooren en niet met betrekking tot degenen, die er buiten staan.”

Ook ds Jansen gaat in zijn: „De Kerkenordering — Van de tucht” (blz. 141—147) er van uit, dat als iemand *tijdens de toepassing der kerkelijke censuur zijn lidmaatschap opzegt* en na vermaning door den kerkeraad daarin volhardt, hij ook ophoudt lid der kerk en voorwerp van censuur te zijn (blz. 144 en 145), al blijft er in alle

dergelijke gevallen eene roeping op de kerk rusten, om dezulken nog tot bekeering te manen (blz. 145).

2° Aangaande het geven van uittreksels uit de kerkelijke registers en een verzoek om losmaking van de gemeente, b.v. bij huwelijk, heeft uw commissie het volgende op te merken:

Merkwaardig is, dat deze broeder, die in het voorafgaande de ambtelijke bearbeiding door tuchttoefening tot de laatste remedie wil, toch in bepaalde gevallen losmaking van de gemeente wil toestaan met miskennis van de ambtelijke taak van den kerkeraad en blijkbaar zelf de inconsequentie daarvan niet gevoelt, want de kerkeraad mag de sleutelmacht volgens hem niet uit de handen geven.

Inzake het geven van uittreksels uit de kerkelijke registers oordeelt uw commissie, dat het noodig kan zijn, dat een kerkeraad een doopbewijs afgeeft aan of aangaande iemand, die naar een andere kerkformatie gaat, om te voorkomen, dat deze voor de tweede maal gedoopt zou worden, welke afgifte voortvloeit uit de wederkeerige erkenning van elkanders doop, maar dat het meegeven van een lidmaatschapskaart om als kerkelijk legitimatiebewijs bij een andere kerkformatie te kunnen dienen, achterwege behoort te blijven.

Deze broeder wil als weg tot losmaking uit het kerkelijk verband een gemotiveerd verzoek van den betrokkene aan den kerkeraad, welk verzoek de kerkeraad kan inwilligen. Uw commissie meent, dat inwilliging van zulk een verzoek niet alleen in strijd zou zijn met den eisch der ambtelijke bearbeiding, maar ook een verloochening zou zijn van eigen kerkelijk standpunt. In plaats van inwilliging van zulk een verzoek roept juist de ambtelijke plicht van den kerkeraad, te trachten *zooveel in zijn vermogen is*, d.i. aanhoudend en met den meesten ernst, het betrokken lid te bewegen dit verzoek in te trekken, daar het, zoolang de gereformeerde kerken aan het Woord des Heeren en de belijdenis der vaders vasthouden, altijd ongehoorzaamheid aan den Koning der kerk beteekent, wanneer men zich aan de gemeenschap met die kerken onttrekt.

Resumeerende, stelt uw commissie voor, dat de synode uitspreke:

1° dat br P. van Wageningen voor zijn meening, dat een kerkeraad, ook bij opzegging van het lidmaatschap en het volharden daarin door een kerklid, met vermaan heeft door te gaan tot de uiterste remedie, geen deugdelijke, aan Schrift en belijdenis ontleende gronden aanvoert;

2° dat in de gereformeerde kerken terecht vanouds de opvatting is geweest, dat er ook een vrijwilligheidselement ligt in het zoeken en verbreken van de gemeenschap met de kerk als instituut, gelijk dit ook in het door de synode van Middelburg 1896 in artikel 95 der Acta bepaalde tot uitdrukking komt;

3° dat de sleutelmacht der kerk alleen geoefend kan worden over leden der kerk en niet over degenen, die ondanks aanhoudend en biddend vermaan, door de synoden van 1896 en 1905 (artikel 14) met nadruk gevorderd, volharden in de opzegging van hun lidmaatschap, gelijk de Heilige Schrift zegt: „die buiten zijn, oordeelt God” (1 Cor. 5 : 13a);

4° dat het volstrekt niet denkbeeldig is, dat de kerkeraden, wanneer zij doorgaan met de censuur in gevallen, waarin leden de gemeenschap met de kerk verbreken, met den wereldlijken rechter in aanraking komen tengevolge van een aanklacht wegens belediging;

5° dat een kerkeraad bij overgang van een lid naar een andere kerkformatie, desgevraagd, een doopbewijs kan afgeven, o.a. om te voorkomen, dat iemand voor de tweede maal gedoopt zou worden, maar dat verdere verstrekking van gegevens uit de kerkelijke registers en de inwilliging van een ook met redenen omkleed verzoek tot losmaking van de gemeente, b.v. in gevallen van gemengde huwelijken, dient nagelaten te worden, omdat zulks den overgang naar een andere kerkformatie noodeloos zou bevorderen en verloochening zou zijn van eigen kerkelijk standpunt; en besluite van deze uitspraken bericht te doen toekomen aan br P. van Wageningen te Dokkum.

Onder toebidding van de leiding des Heiligen Geestes,

Uit naam van commissie VI:

J. H. LAMMERTSMA, *rapporteur.*

**RAPPORT van de deputaten voor hulpverlening
aan de door oorlogsschade getroffen kerken
en diaconieën.***'s Gravenhage, 3 Mei 1943.**Aan de generale synode te Utrecht.**Weleerwaarde en eerwaarde heeren en broeders.*

Aan uw vergadering verslag uitbrengend van hun werkzaamheden, kunnen uw deputaten voor de hulpverlening aan de door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën, aansluiten aan het rapport gedateerd 24 Februari 1941 — dat uitgebracht werd op de generale synode, die toenmaals in Utrecht vergaderde.

Terwijl al de leden van het voormalige comité van bijstand tot deputaat werden benoemd, hebben ook nu — in verband met reismoeilijkheden en groote onkosten — de in 's Gravenhage en omstreken woonachtige deputaten, de zaken in vergadering behandeld.

Helaas moesten prof. dr H. H. Kuyper en mr A. J. L. van Beeck Calkoen, begin 1943 evacueeren, maar, waar genoemde heeren voor andere zaken dikwijls in 's Gravenhage vertoefden, bleef geregeld contact mogelijk.

Gehoopt en gebeden wordt, dat ook mr J. W. Noteboom en mr H. van Andel, die om bekende redenen, nog steeds afwezig zijn, spoedig weer aan de werkzaamheden zullen kunnen deelnemen.

Voor hun vergaderingen genoten uw deputaten veelal gastvrijheid ten huize van hun voorzitter prof. dr H. H. Kuyper. Ds P. Nomes bleef als penningmeester fungeeren, terwijl ds J. Attema belast bleef met het secretariaat.

Vele malen zijn uw deputaten bijeengekomen, meermalen ook met afgevaardigden van de betrokken kerken en diaconieën, terwijl ze enkele malen ook een conferentie hadden met departementale instanties over de uitbetaling van schadevergoeding door het Rijk.

In October 1941 richtten uw deputaten een tweede verzoek om steun tot de kerken.

En ook al bleef de opbrengst ver onder het bedrag dat inkwam als antwoord op de eerste circulaire, die uitging onder den verschen indruk van het geleden oorlogsgeweld, toch was ook nu de offervaardigheid der kerken verheugend. De totaalopbrengst bedroeg rond f 50.000.—

Deze gelden waren nagenoeg uitgeput, toen een nieuwe ramp de kerk in Maassluis en vooral ook de gemeente Rotterdam-Delfshaven trof. Onderscheiden kerken en diaconieën toonden spontaan hun medeleven en zonden, vooral financieele hulp. Om deze actie te centraliseeren en ook om middelen te hebben, voor steun, die wellicht in de toekomst op andere plaatsen noodig zal blijken, schreven uw deputaten in April 1943 een derde collecte uit.

Als antwoord op deze aanvraag kwam reeds in een bedrag van rond f 100.000.—, terwijl nog dagelijks nieuwe bijdragen op de postrekening van deputaten gestort worden.

Aan de diaconie van de kerk van Rotterdam-Delfshaven werd rechtstreeks een bedrag van rond f 60.000.— uit onderscheiden kerken overgemaakt.

Wat de steunverlening zelf betreft, volstonden ook nu uw deputaten niet met een verdeling der gelden naar verhouding van de geleden schade, maar werd door hen, geval voor geval, nagegaan, welke steun noodig was, om den eeredienst en de armenverzorging goeden voortgang te doen hebben.

Waar schade aan gebouwen geleden werd en de voortgang van het kerkelijk leven oogenblikkelijke voorziening vereischte, werd ook nu in enkele gevallen hulp geboden en dan in den vorm van een voorschot op de te zijner tijd door de Overheid uit te keeren schadeloosstelling. Van deze vooral in den eersten tijd verleende voorschotten werd reeds een bedrag van rond f 10.000.— weder aan uw deputaten gerestitueerd.

Hierbij kan de opmerking worden gemaakt dat het voor de kerken overweging verdient, als aanvulling op de schadevergoeding van overheidswege in uitzicht gesteld, hun gebouwen tegen molestschade te verzekeren. Vele kerken gingen hiertoe reeds over.

Ook nu werden enkele kleinere schaden, die van dien aard waren, dat zij niet voor vergoeding door het Rijk in aanmerking kwamen, uit de kas van uw deputaten vergoed.

Tot dusver kon aan alle aanvragen worden voldaan, zoodat met dankbaarheid mag vastgesteld worden, dat de finantieele gevolgen van de oorlogsrampen, die onze kerken troffen, voor het grootste deel, gemeenschappelijk gedragen werden.

Mede dank zij den steun, door uw deputaten geboden, kon te Raamsdonk o.a. een nieuwe kerk met pastorie worden gebouwd.

In Rotterdam kon weder een rusthuis voor ouden van dagen door de diaconie in gebruik worden genomen.

Het kerkgebouw en de pastorie van Wemeldinge, die omvangrijke schade geleden hadden, konden worden hersteld.

Nieuwe aanvragen om steun kwamen binnen van de volgende kerken (alphab.): Borne, Buiksloot, Hoogvliet, Nieuw-Lekkerland, Oostzaan, Ouderkerk aan de IJssel, IJmuiden en een ten behoeve van de z.g.n. Badgastenkerk te Wijk aan Zee.

Met vele van de kerken, wier aanvragen reeds in het vorige rapport werden vermeld, bleven de bemoeiingen aanhouden. Inzonderheid met die kerken, die behooren tot het zwaarst getroffen gebied van Groot-Rotterdam.

Van diaconieën kwam slechts een enkele maal een aanvraag binnen. Alleen de diaconie van Rotterdam-Delfshaven, geraakte door de massale ramp van den jongsten tijd in moeilijkheden.

Een uitvoerig overzicht van de ontvangen collecten en giften en van de gedane uitkeeringen wordt uw vergadering hierbij aangeboden.

Bij dit overzicht werden drie perioden onderscheiden, samenhangende met de uitgeschreven collecten.

Hoewel in het verslag van 24 Februari 1941 reeds gedeeltelijk werd gerapporteerd, is volledigheidshalve heel de steunverleening in dit finantieel overzicht betrokken.

De hoop dat uw deputaten hun werkzaamheden hadden kunnen beëindigen, ging helaas niet in vervulling.

Onderscheiden kerken verkeerden nog in de grootste moeilijkheden. En het is te vreezen dat de toenemende oorlogs-intensiviteit nieuwe rampen ook voor ons reeds zoo zwaar geteisterde land zal brengen.

Moge de God des Vredes, die Jezus Christus gegeven heeft tot Koning van Zijn kerk, zulks verhoeden.

Uw vergadering bij al hare werkzaamheden de leiding des Heiligen Geestes toebeddend,

Namens deputaten voornoemd,

J. ATTEMA, *scriba.*

Finantieel overzicht van het beheer van den penningmeester van deputaten voor de hulpverleening aan de door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën.

Het finantieel beheer der gelden geschonken ten behoeve van kerken en diaconieën, die door oorlogshandelingen schade hebben geleden, valt in drie perioden uiteen.

De eerste periode is die, waarin een aantal broeders diakenen zich spontaan richtte tot de diaconieën in Zuid-Holland om steun te vragen voor de in de oorlogsdagen zwaar getroffen diaconieën in die provincie.

Het finantieele beleid is toen gevoerd door br H. van Aniel, diaken te Wassenaar, die alle stukken en bescheiden in handen van den penningmeester van het comité van bijstand stelde toen het diaconaal comité in het comité van bijstand was opgenomen. Alle ontvangen gelden zijn door het diaconaal comité uitgegeven. Het finantieele verslag van br Van Aniel is gevoegd bij dit rapport.

De tweede periode begint met het oprichten van het „Comité van Bijstand voor Oorlogsschade in Gereformeerde Kerken”. De leden van dit comité zijn door de generale synode benoemd als deputaten voor de hulpverleening aan de door oorlogsschade getroffen kerken en diaconieën. Om practische redenen is de tenaamstelling van de postrekening dezelfde gebleven.

Het finantieele beheer in deze periode loopt van Juni 1940 tot ultimo September 1941, dat is gedurende den tijd, waarin na het zenden van den eersten oproep om steun aan alle kerken, de gecollecteerde gelden en de giften binnen kwamen. Over deze periode werd reeds gedeeltelijk aan uw vergadering gerapporteerd op 24 Februari 1941.

De derde periode, October 1941 tot ultimo April 1943 bestrijkt het tijdvak vanaf het aanvragen bij de kerken van een tweede collecte tot het tijdstip waarop een derde verzoek om steun uitging in verband met de laatst geleden schade te Maassluis en te Rotterdam-Delfshaven. Hierbij vindt u een overzicht van de ontvangsten en uitgaven gedurende elk dier perioden, terwijl tevens is bijgevoegd een overzicht van de totale inkomsten en uitgaven, teneinde een voorstelling te geven van hetgeen door de kerken in dezen oorlogstijd tot April 1943 officieel is geofferd tot leniging van den nood van zusterkerken en diaconieën.

Onder de post giften is ook begrepen de opbrengst van uitgelote geschonken obligaties en verzilvering van ontvangen coupons.

De onkosten bestaan uit uitgaven voor drukwerk, porti, reiskosten en voor vergaderingen.

Voor zoover voor geleden schade aan gebouwen en inventarissen door het Rijk vergoeding was in uitzicht gesteld, is de hulp aan kerken verleend in den vorm van voorschot. Van den aldus verstrekten steun is een aanmerkelijk bedrag teruggestort in de kas der deputaten.

Over de opbrengst van de in April uitgeschreven collecte kan uitteraard nog niet worden gerapporteerd.

P. NOMES, penningmeester.

's Gravenhage, 3 Mei 1943.

BIJLAGEN:

A. De financiële afrekening en verantwoording van den heer H. v. Andel over de 1e periode.

B. Rekening van ontvangsten en uitgaven Juni 1940—September 1941 (2e periode).

C. Rekening van ontvangsten en uitgaven October 1941—April 1943 (3e periode).

D. Totaalstaat van ontvangst en uitgaaf over de 3 perioden (Mei 1940—April 1943).

E. Lijst van kerken en diaconieën aan wie steun is verleend, gespecificeerd naar de 3 perioden met totaal overzicht ook van terugbetaling van voorschotten.

A.

Verantwoording van de gelden, ontvangen en uitgegeven door *Voorloopig Steuncomité* voor door den oorlog 1940 getroffen diaconieën in de gereformeerde kerken in Zuid-Holland.

Ontvangsten:

Collecten	f 28.716,56
Giften	- 1.358,18
	<hr/>
	f 30.074,74

Uitgaven:

Steunverleening	f 30.045,—
Onkosten	- 29,74
	<hr/>
	f 30.074,74

's Gravenhage, 17 Augustus 1940.

(w. g.) A. J. L. VAN BEECK CALKOEN.
J. W. NOTEBOOM.
H. VAN ANDEL.

Uitdeelingsstaat.

Aan de diaconie der gereformeerde kerk van:

Hoek van Holland	f 125,—
Valkenburg	- 250,—
Alblasserdam	- 500,—
Feijenoord	- 1500,—
Kralingen	- 6870,—
Rotterdam Centrum	- 20800,—
	<hr/>
	f 30045,—

door mij gecontroleerd en in orde bevonden

's Gravenhage, 19 Augustus 1940.

(w. g.) A. J. L. VAN BEECK CALKOEN.

Staat van onkosten.

Reiskosten naar Rotterdam 6 ×	f 6,—
Enveloppen	- 2,20
Porti	- 21,54
	<hr/>
	f 29,74

De uitgaven voor porti zijn gedeeltelijk gedaan ten behoeve van het groote comité van bijstand. Ik nam een tijd het penningmeesterschap voor ds Nomes waar. Aangezien alles uiteindelijk in en uit één kas vloeit zijn deze porti niet met den penningmeester van het groote comité verrekend.

Den Haag, 17 Augustus 1940.

(w. g.) H. VAN ANDEL.

B.

Ontvangst en uitgaaf van deputaten voor de hulpverlening aan de door oorlogschade getroffen kerken en diaconieën, Juni 1940—September 1941 (Tweede periode).

Ontvangsten:

Storting bij opening der postrekening	f	7,—
Collecten van de gereformeerde kerken	-	136238,14
Giften	-	5163,41
Terugbetaling van een voorschot	-	500,—
		<hr/>
Totaal	f	141908,55

Uitgaven:

Uitgekeerd aan 23 kerken	f	131028,73
Aan een tweetal predikanten	-	4500,—
Onkosten	-	188,89
Gerestitueerd voor opening postrekening	-	7,—
Op verzoek teruggezonden een gezonden bedrag van	-	100,—
		<hr/>
	f	135824,62
Nog in kas	-	6083,93
		<hr/>
Totaal	f	141908,55

C.

1 October 1941 tot 30 April 1943 (Derde periode).

Ontvangsten:

Collecten van de gereformeerde kerken	f	47012,34
Giften	-	3027,50
Terugbetaling voorschotten	-	10462,49
		<hr/>
	f	60502,33

Uitgaven:

Uitgekeerd aan 10 kerken	f	52675,—
Aan ds X	-	1500,—
Onkosten	-	128,27
		<hr/>
	f	54303,27
Nog in kas	-	6199,06
		<hr/>
Totaal	f	60502,33

D.

Totale inkomsten Mei 1940—30 April 1943:

	Collecten	Giften	tezamen
Voorloopig comité	f 28716,56	f 1358,18	f 30074,74
1e periode			
Deputaten	- 136238,14	- 5163,41	„ - 141401,55
2e periode			
Deputaten	- 47012,34	- 3027,50	„ - 50039,84
3e periode			
Totaal	<u>f 211967,04</u>	<u>f 9549,09</u>	<u>f 221516,13</u>

Uitgaven Mei 1940—30 April 1943:

	Steun	Onkosten	tezamen
Voorloopig comité	f 30045,—	f 29,74	f 30074,74
Dep. 1e circulaire	- 135628,73	- 188,89	„ - 135817,62
Dep. 2e circulaire	- 54175,—	- 128,27	„ - 54303,27
	<u>f 219848,73</u>	<u>f 346,90</u>	<u>f 220195,63</u>

Terugbetaalde voorschotten predikanten	f 4500,—
„ „ kerken	- 6462,49
	<u>f 10962,49</u>

Totale ontvangsten voorloopig comité en deputaten	f 221516,13
terugbetaalde voorschotten	- 10962,49
	<u>f 232478,62</u>

Totale uitgaven :	f 220195,63
Saldo op giro en in kas	<u>f 12282,99</u>
Hiervan op postrekening	f 10992,79
in kas	- 1290,20
	<u>f 12282,99</u>

P. NOMES, penningmeester.

's Gravenhage, 1 Mei 1943.

BIJLAGE XXXV.
Art. 145.

VERKLARING van ouderling Meima en ds Veltman.

Broeder praeses,

Als lid van commissie I wil ik er graag even rekenschap van geven, waarom ik tegen haar rapport ben.

De moeilijkheden in de bezwaarschriften genoemd, hebben zich vooral toegespitst in het punt van de beschouwing van den kinderdoop. Allen zijn het er over eens, dat de kinderen der geloovigen in Christus geheiligd zijn en daarom als lidmaten Zijner gemeente behooren gedoopt te wezen. Een vraag rijst daarbij omtrent de kinderen, die later niet komen tot geloof en bekeering. Ze zijn op grond van de beloften Gods gedoopt, „maar”, zooals Calvijn in zijn catechismus zegt, „zij versperren haar door hun verdorvenheid de weg en maken haar krachteloos. Daarom ontvangen alleen de geloovigen de vrucht, maar dit verandert niets aan het sacrament”.

Acta G. S.

Van de eene zijde wordt nu beweerd, dat ook deze kinderen het sacrament hebben ontvangen op grond van de beloften van het genadeverbond, maar men acht het met prof. dr H. Bavinck onnut en mogelijk schadelijk te spreken van de wedergeboorte vóór den doop. Wie niet komen tot geloof en bekeering, moeten als bondsbrekers worden beschouwd.

Van de andere zijde meent men, dat de kinderen, die gedoopt worden, moeten worden gehouden voor wedergeboren, totdat het uit hun leven anders blijkt. In deze opvatting worden verwaarloosd de kinderen, die later den Christus den rug toekeeren.

Hoezeer mij scharende aan de zijde van eerstgenoemden, meen ik toch, dat beide beschouwingen in de gereformeerde kerken moeten worden aanvaard, zooals ze tot dusver ook aanvaard zijn. Dat doet het rapport niet. Hierin wordt de eerste beschouwing afgewezen, ofschoon de bezwaarden zich beroepen op Schrift, Belijdenis en Historie. Ik kan niet meedoen aan deze afwijzing, met al de conseqwenties die er aan verbonden zijn.

Het lijkt mij gewenscht met het oog op het hooge gewicht van de door de synode te nemen beslissingen en de ernstige gevolgen die er voor onze kerken uit kunnen voortvloeien, de deputaten, die de commissie wil, niet te benoemen, nadat de bezwaarden zijn afgewezen, maar nu reeds; in elk geval „de bezwaarden nog te hooren, alvorens de synode haar beslissing neemt”. Mogelijk zou men er door samenspreking in kunnen slagen, een formuleering te ontwerpen, waarin beide beschouwingen zich zouden kunnen vinden, zooals ook in 1905 is gelukt.

We zouden dan tevens den weg open houden voor onze immers ernstig bedoelde pogingen tot vereeniging met de belijders van de gereformeerde waarheid in andere kerkformaties, met name van de Christelijke Gereformeerden.

BIJLAGE XXXVI.

Art. 184.

RAPPORT over twee voorstellen van den kerkeraad van H. I. Ambacht inzake de sluiting en het jaarlijks vergaderen der generale synode (Agendum G I v).

De raad der gereformeerde kerk van Hendrik Ido Ambacht heeft zich tot uwe vergadering gewend met een tweetal voorstellen.

Het eerste voorstel luidt: De generale synode drage aan haar moderamen op de synode niet eerder definitief te sluiten, dan wanneer de volgende synode is saamgekomen, opdat de kerken steeds kunnen saamgeroepen worden om haar stem te doen hooren, daar waar 't noodig mocht blijken, zonder dat classicale en particuliere synodale vergaderingen eerst behoeven saamgeroepen te worden en stelt daarom de generale synode voor de K.O. dienovereenkomstig te wijzigen.

In zijn „toelichting” voert de kerkeraad o. a. aan, dat de tijdsomstandigheden de noodzakelijkheid van het niet definitief sluiten der synode overduidelijk hebben aangetoond en dat de kerken steeds in de gelegenheid moeten zijn om zich door haar afgevaardigden te doen hooren tegenover de overheid en tegenover de kerken zelf om haar leiding te geven waar zulks noodig mocht blijken.

Uw commissie is van meening, dat de weg, die hier aan de kerken gewezen wordt om zoo dikwijls als zulks noodig mocht blijken terstond in generale synode te kunnen saamkomen, zonder dat eerst de classes en particuliere synoden behoeven te worden saamgeroepen, niet moet worden ingeslagen.

In normale omstandigheden hebben de kerken aan 't geen door den kerkeraad wordt voorgesteld geen behoefte. Indien er in het leven der kerken zich iets mocht voordoen, waardoor een buitengewone generale synode gewenscht of noodzakelijk geacht zou worden, dan geeft artikel L K.O. den weg aan waarlangs zulk een synode kan worden saamgeroepen en dan zal deze — wanneer classes en particuliere synoden den noodigen spoed betrachten — zeker wel binnen den termijn van 2 à 3 maanden bijeen kunnen komen, wat in normale tijden wel tijdig genoeg zal zijn. Ook zijn in de periode tusschen 2 synoden de kerken niet zonder orgaan bij de overheid, want zij staan met haar in correspondentie door middel van haar deputaten ad hoc.

Het komt uwe commissie dan ook voor, dat in normale tijden er geen voldoende motief is voor hetgeen de kerkeraad voorstelt.

Maar ook bij *abnormale* omstandigheden kan het voorstel van den kerkeraad niet aanbevelenswaardig worden genoemd. In buitengewone omstandigheden als waaronder wij nu reeds enkele jaren leven, is door de synode licht te voorzien dat het wel eens gewenscht, zoo niet noodzakelijk, zou kunnen zijn, dat zij — na afhandeling van haar agendum — nogmaals of misschien nog meerdere malen, op korten termijn, samen komt. En om dan zoo dikwijls als dit gewenscht of noodig mocht blijken, terstond te kunnen samenkomen, staat haar het middel ten dienste van de provisioneele sluiting — een

middel waarvan de vorige synode zich heeft bediend en dat ook door deze synode zal worden toegepast.

Uw commissie is echter van meening dat provisioneele sluiting eener synode *wit-zondering* moet blijven en niet tot regel gemaakt moet worden, vastgelegd in de K.O., overeenkomstig het voorstel van den kerkeraad. Door de invoering van een in de K.O. vastgestelde provisioneele sluiting der synode voor het geheele tijdvak van synode tot synode — wat praktisch niet ver af zou zijn van een permanente synode — zou voor de synode de verzoeking tot aanmatiging ongetwijfeld dichterbij gebracht worden. In zijn toelichting zegt de kerkeraad wel dat men zich niet mag laten leiden door overdreven vrees voor synodale hiërarchie en dat een synodale vergadering der kerken principieel onderscheiden is van een collegiaal, hiërarchisch synodaal bestuur — maar in de aanwezigheid van een steeds weer provisioneel gesloten synode schuilt, naar het oordeel van uw commissie toch dit gevaar, dat de kerken steeds meer zaken bij de synode aanhangig zullen maken, dat de particuliere synoden al meer haar beteekenis zouden gaan verliezen en de ontwikkeling van het kerkelijk leven in verkeerde banen zou geraken.

Uw commissie is daarom van oordeel, dat aan het verzoek van den kerkeraad niet moet worden voldaan.

Het *tweede* voorstel van den kerkeraad luidt: De generale synode kome voortaan jaarlijks bijeen.

Uw commissie moge u er aan herinneren, dat op de synode van Sneek 1939 een voorstel was ingediend door de particuliere synode van Friesland (noordelijk gedeelte) om meer dan eenmaal in de drie jaren een generale synode te houden en dat deze synode besloten heeft, „overwegende dat er geen genoegzame redenen bestaan om de synoden vaker dan eenmaal in de drie jaren bijeen te roepen en dit integendeel groote bezwaren met zich medebrengt, aan den voorslag van de particuliere synode van Friesland (noordelijk gedeelte) niet te voldoen”. (Acta Sneek 1939, art. 133).

Uw commissie is van oordeel, dat in het destijds te dezer zake uitgebrachte rapport het pro en contra betreffende het opvoeren van de frequentie der generale synoden genoegzaam overwogen is (Acta Sneek 1939, Bijlage XVIII) en dat door den kerkeraad geen argumenten worden aangevoerd die uw vergadering aanleiding zouden kunnen geven om op de door de synode van Sneek genomen beslissing terug te komen.

Mocht men dit punt desniettemin opnieuw aan de orde willen stellen, dan zou, naar het oordeel van uw commissie, een andere tijd moeten worden afgewacht, waarop deze zaak met al haar gevolgen door de kerken rustig overwogen kan worden.

Resumeerende stelt uw commissie u voor te besluiten: [volgt in art. 184].

BIJLAGE XXXVII.

Art. 186.

RAPPORT van commissie IV inzake een voorstel van den kerkeraad van Raamsdonkveer, een verzoek van de classis Barendrecht en een schrijven van ds Th. Delleman te Rotterdam-Oost (Agendum K 4, K 5 en K 10).

De raad der gereformeerde kerk van Raamsdonk c.a. van oordeel, dat het komen moet tot een veelvuldiger viering van het Heilig Avondmaal dan in artikel LXIII K.O. als minimum is bepaald en meent dat artikel LXII K.O. slot dit veelvuldiger bedienen bezwaarlijk maakt, gezien de lengte van het bestaande avondmaalsformulier, waardoor de bediening van het Woord dreigt in gedrang te komen;

stelt uwe vergadering voor:

of dit slot van artikel LXII K.O. te doen vervallen, zoodat avondmaalsbediening zonder voorafgaande lezing van het formulier mogelijk wordt;

of een zeer beknopt formulier vast te stellen en in te voeren inplaats van of naast 't bestaande.

De classis Barendrecht besloot in hare vergadering van 12 Mei 1943 aan de generale synode te verzoeken om naast het in onzen liturgie-bundel voorkomende avondmaalsformulier een tweede zeer beknopt formulier voor de kerken beschikbaar te willen stellen.

Ds Th. Delleman te Rotterdam-Oost wijst in zijn schrijven er op, dat z. i. de gewoonte van 4 maal 's jaars avondmaal te vieren is een schuldige vrijwillige armoede. Zelf wenscht hij geen voorstel te doen, maar dringt er bij u op aan in verband met het voorstel van de kerk van Raamsdonk c. a. den stoot te geven tot nadere reformatie in dit stuk, als begin der verbetering, waarop Calvijn zoo vurig heeft gehoopt.

Commissie IV heeft bovengenoemd voorstel, verzoek en schrijven behandeld, welke alle hierin overeenkomen, dat er gestreefd wordt naar een verkort avondmaalsformulier. Alleen stelt de kerkeraad van Raamsdonk ook voor de mogelijkheid te schrappen het slot van artikel LXII K.O., zoodat avondmaalsbediening zou mogelijk zijn zonder

voorafgaande lezing van het formulier. Uwe commissie meent op deze gedachte in het geheel niet te kunnen ingaan, wijl het sinds eeuwen her in de gereformeerde kerken gebruikelijk is voor de bediening van het Heilig Avondmaal het daartoe bestemde formulier te lezen en het zeker niet de instemming hebben zou met die goede gewoonte te breken.

Wat de gedachte van een verkort formulier voor de bediening van het Heilig Avondmaal en dat in het bijzonder voor den tweeden dienst betreft, meent uwe commissie te mogen herinneren aan den arbeid ter herziening der liturgie in de jaren 1920 tot 1930.

In 1920 werd er reeds over gesproken op de synode van Leeuwarden, waar is voorgesteld, dat de vaststelling van een korter avondmaalsformulier niet behoort te geschieden; dat er geen enkel gegrond motief voor verkorting is aan te geven en dat het bestaande formulier en wat inhoud en wat vorm betreft tot de schoonste en heerlijkste gedeelten van onze liturgische geschriften behoort.

Op de synode van Groningen 1927 is gebleken, dat zulk een verkort formulier in onze kerken weinig werd begeerd en is ook weer gewezen op de schoonheid en juistheid van het bestaande formulier, dat er niets kon weggelaten zonder het te verminken.

Aan elk verkort avondmaalsformulier moet het bezwaar blijven kleven, dat het of ongenoegzaam is of indien het voldoet, is daarmede van zelf het bestaan van een breeder formulier overbodig.

In 1923 is op de synode te Utrecht zelfs een concept voor een verkort formulier aangeboden (zie rapportenboek 1923). In overeenstemming met de door tal van kerken en ook door particuliere synoden geuite bezwaren is toen geadviseerd dat concept niet aan te nemen, en op de gedachte van een verkort formulier niet in te gaan (Acta 1923 bijlage XLIV).

Om de stabiliteit van ons kerkelijk leven kan het niet gewenscht worden geacht deze zaak opnieuw aan de orde te stellen, dan tenzij daarvoor dringende redenen bestaan. Uwe commissie meent, dat die er ook thans niet zijn en gezien de aanvraag van ééne kerk en classis kan zeker niet gezegd, dat op dit gebied genoegzame eenstemmigheid blijkt om te komen tot het opstellen van een verkort formulier.

Dringende redenen voeren het voorstel van Raamsdonk, het voorstel van de classis Barendrecht en het schrijven van ds Delleman niet aan.

De motieven zijn in hoofdzaak dezelfde, als die, welke de synode van Utrecht 1923 had te beoordeelen. 't Gaat er om den duur van de tweede diensten, waarin het Heilig Avondmaal wordt bediend te bekorten en de veelvuldiger bediening mogelijk te maken.

Uw commissie wil toegeven, dat het avondmaalsformulier vrij lang is, maar een verkort avondmaalsformulier zou zulk een tweeden dienst hoogstens 10 minuten bekorten.

Daarbij komt, als zulk een verkort avondmaalsformulier aan de behoeften voldoet, waarom zou het dan ook niet gebruikt worden in den morgendienst? Het gevolg zou wezen, dat het gebruikelijke avondmaalsformulier langzamerhand niet meer zou worden gebruikt, wat toch zeker door niemand wordt gewenscht.

De bedoeling, dat het Heilig Avondmaal meerdere malen zal kunnen worden gevierd, kan uwe commissie ten volle apprecieeren en dat moet zonder twijfel blijven het ideaal en zij meent ook, dat het noodzakelijk is, dat de kerken worden opgewekt de leden op te voeden tot zulk een hoog geestelijk peil, dat alom meerdere viering van het Heilig Avondmaal wordt gewenscht en die wensch als van zelf uit de gemeente opkomt. Stonden de kerken op zulk hoog geestelijk peil, dan zou zeker de voorlezing van het formulier, al duurt de dienst dan enkele minuten langer, niet afschrikken.

Verder meent uw commissie, dat het in onze dagen een onmogelijkheid blijken zou een formulier op te stellen, dat den toets van vergelijking met de andere formulieren zou kunnen doorstaan.

Uwe commissie wijst er tenslotte nog op, dat moet afgekeurd, dat in sommige kerken in den tweeden dienst het avondmaalsformulier of in het geheel niet wordt voorgelezen of slechts een klein gedeelte er van. Elke bediening van het Heilig Avondmaal is een zelfstandig geheel en allen moeten het geheele formulier hooren en elke bediening moet zijn een complete bediening. Dr Rutgers, Kerkelijke Adviezen II, blz. 173 schrijft: een voortgezette bediening na eenige uren of dagen tusschentijds en ten deele met een eender gehoor, is iets tegenstrijdigs en gaat niet.

Dr H. Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht II, blz. 432: „het bezwaar, dat er in den tweeden dienst niet veel tijd overblijft, heeft weinig beteekenis”, en verder kunnen wij daar lezen: beter een kort woord van 15 à 20 minuten, dat opwekt tot den lof van Gods grootheid, dan een lange preek, die aan de oppervlakte blijft.

Kerkrechtelijk en liturgisch is het vereischt bij elke Avondmaalsviering het geheele, door de kerken daartoe vastgestelde, formulier te lezen.

Uwe commissie stelt de synode voor te besluiten: [volgt in art. 186].

A. SCHEELE, rapporteur.

BIJLAGE XXXVIII.
Art. 190.**RAPPORT van den kerkeraad van 's Gravenhage-West, inzake de verzorging van de geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao.**

's Gravenhage, 25 Juni 1943.

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken in Nederland, vergaderd te Utrecht.**Weleerwaarde en eerwaarde broeders,*

De raad der gereformeerde kerk van 's Gravenhage-West, belast met de verzorging van de geestelijke belangen der gereformeerden op Curaçao, heeft de eer uw vergadering het volgende te rapporteeren:

Op de vergadering van den kerkeraad, gehouden 3 April 1940, werd het besluit van de generale synode van Sneek, betreffende de voorgestelde institueering eener zelfstandige kerk op Curaçao ter sprake gebracht. Besloten werd hiervan verslag uit te brengen op de eerstvolgende vergadering van de classis 's Gravenhage en aldaar mededeeling te doen van de bezwaren, die bij den kerkeraad gerezen zijn tegen de financieele regeling, door de synode voorgesteld.

Op 8 April is toen een schrijven van den volgende inhoud gezonden aan de classis:

„De raad der gereformeerde kerk van 's Gravenhage-West deelt u bij dezen mede, dat de generale synode van Sneek geen bezwaar heeft tegen de institueering eener zelfstandige gereformeerde kerk op Curaçao, welke kerk dan zou gevoegd worden bij de classis 's Gravenhage.

Onze raad acht echter de door de synode voorgestelde financieele regeling niet geheel bevredigend.

Curaçao heeft uit het moederland een jaarlijksche toelage noodig van f 5600.— De synode stelt nu voor, dat hiervoor jaarlijks wordt bijgedragen:

a. door deputaten ad art. XI	f 900.—	maximaal,
b. door deputaten voor de militairen	- 1000.—	maximaal,
c. door deputaten voor de verstrooiden in Oost -en West-Indië	- 2500.—	maximaal

Totaal f 4400.—

De departementen van Koloniën en Defensie stellen f 600.— beschikbaar voor het werk onder de militairen, zoodat door de classis 's Gravenhage minimaal f 600.— zou moeten worden gesuppleerd.

Omdat de bloei der kerk van Curaçao een zaak is, die *allen* gereformeerden kerken in Nederland behoort ter harte te gaan en de toevoeging dezer hulpbehoevende kerk aan onze classis als een willekeurige moet worden beschouwd, is de kerkeraad van oordeel, dat de bijzondere finantieele lasten der kerk van Curaçao bezwaarlijk kunnen gewenteld worden op de schouders der classis 's Gravenhage, te meer waar ook de kerk van Londen reeds bij deze classis is gevoegd. Wanneer de finantieele omstandigheden te Curaçao zich in ongunstigen zin zouden wijzigen in verband met de huidige situatie op het wereldterrein, zouden de financieele bijdragen, die daarvoor uit de classisale kosten noodig zijn, de draagkracht te boven gaan.

De kerkeraad stelt voor aan de synode te verzoeken een andere finantieele regeling te willen ontwerpen, waarbij de classis 's Gravenhage niet op andere wijze belast wordt dan de overige classes.

De kerkeraad stelt aan de classis voor tot den tijd toe, dat de synode hierin zal hebben beslist, een jaarlijksche bijdrage van ten hoogste f 600.— te willen toezeggen, opdat de institueering der kerk van Curaçao geen vertraging zal behoeven te onder vinden”.

Ter vergadering van de classis 's Gravenhage is dit schrijven behandeld en vond het algeheele instemming. Op advies van dr Hoek is van het bezwaar terstond telegrafisch kennis gegeven aan de synode, daar bij toezending per post naar het oordeel der classis haar besluit niet tijdig meer de synode zou kunnen bereiken en het ongewenscht geacht werd, te wachten tot de samenkomst van de volgende synode. Aan dr Hoek, die als lid van den kerkeraad van 's Gravenhage-West volkomen op de hoogte der zaak was, is toen opgedragen het bezwaar toe te lichten.

Op de vergadering der classis 's Gravenhage van 5 September 1940 is de institueering der kerk van Curaçao weder ter sprake gekomen, waarbij werd medegedeeld, dat de voortgang hierin door de omstandigheden bemoeilijkt is.

De kerkeraad heeft sedert dien geen nadere berichten van de synode ontvangen, terwijl ook het verbroken contact met Curaçao nadere correspondentie onmogelijk heeft gemaakt.

De zeer gewijzigde omstandigheden hebben helaas zeer remmend ingewerkt op de uitvoering der besluiten. Doordat geen berichten uit Curaçao binnenkwamen, is het

den kerkeraad tot zijn leedwezen niet mogelijk eenige nieuwe mededeeling omtrent het kerkelijk leven van de broeders en zusters op Curaçao te doen.

Ongetwijfeld zal het noodig zijn te zijner tijd in verband met nieuwe verhoudingen de institueering eener zelfstandige kerk op Curaçao tot onderwerp van behandeling te maken en dan een financieele regeling te ontwerpen, die zal passen bij den nieuwen toestand.

Uw vergadering bij al haar arbeid de leiding des Heiligen Geestes toebiddend,

De kerkeraad der Gereformeerde Kerk van 's Gravenhage-West,

P. NOMES, *praeses.*
S. VISSER, *scriba.*

BIJLAGE XXXIX.
Art. 194.

RAPPORT van de deputaten voor de evangelisatie
onder studenten en studeerenden.

*Aan de generale synode van de gereformeerde kerken
in vergadering te Utrecht bijeen.*

Weleerwaarde en eerwaarde broeders!

Aan uwe deputaten voor de evangelisatie onder studenten en studeerenden, werd weder ter hand gesteld het rapport van hun werkzaamheden, d.d. 19 Juni 1943, waaraan eenige voorstellen waren toegevoegd.

Uwe vergadering droeg hen op met de kerken van Amsterdam en Wageningen nogmaals te spreken en het — zoo mogelijk — daarheen te leiden, dat deze kerken overgaan tot het beroepen van een predikant voor de evangelisatie onder de studeerenden.

Uwe deputaten hebben de eer u hun rapport wederom aan te bieden, met uitzondering van datgene, hetwelk op Amsterdam en Wageningen betrekking heeft, en u te doen weten, dat zij gevolg hebben gegeven aan uw opdracht.

Ter zake rapporteeren zij u het navolgende:

De kerk van Amsterdam-Centrum wil in samenwerking met die van Amsterdam-Zuid, Oost en West, den arbeid aanvangen, maar kwamen nog niet tot oplossing van het financieele probleem.

Amsterdam kan nog geen begrooting overleggen, maar schat, dat voor dit werk per jaar f 9000.— noodig zal zijn.

De samenwerkende kerken hebben f 2000.— toegezegd, zoodat nog f 7000.— moet worden gevonden.

Tijdens onze samenspreking werden verschillende mogelijkheden aangewezen om de ontvangsten op te voeren.

Ter vergadering konden deze niet alle worden uitgewerkt.

De commissie uit Amsterdam zal het geheel nog weer in studie nemen.

Hoewel nog geen algeheele overeenstemming werd bereikt, — vragen uwe deputaten machtiging om op de volgende basis verder te onderhandelen:

deputaten betalen $\frac{2}{3}$ der totale kosten tot een maximum van f 6000.— op voorwaarde, dat na 3 jaren dit bedrag is teruggebracht op 50 % der kosten, tot maximaal f 4500.—.

Wageningen.

De kerk van Wageningen zond deze begrooting in:

Salaris predikant	f 4000.—	Bijdrage Wageningen ¹⁾	f 1500.—
Kindertoelage	- 400.—	„ deputaten	- 4000.—
Telefoon	- 80.—		
Verzekering	- 700.—		
Onkosten	- 320.—		
	<hr/>		<hr/>
	Totaal f 5500.—		Totaal f 5500.—
	<hr/>		<hr/>

Daar te Wageningen een aantal Oosterlingen studeert, en van de studenten een vrij groot aantal na beëindiging hunner studie in de overzeesche gebieden een werkring vindt, achten deputaten het oirbaar, dat de kerk van Wageningen zich tot de deputaten voor het zendingswerk onder de studeerende Oosterlingen en die van de zending onder heidenen en Mohammedanen wendt, met verzoek uit hun kas een subsidie voor den arbeid te Wageningen.

Deputaten hebben de vrijheid u voor te stellen:

¹⁾ Berekend naar 850 zielen. Bij uitbreiding der gemeente te verhoogen.

1° aan de kerk van Wageningen een subsidie te verleenen van maximaal f 4000.— onder voorwaarde, dat de kerk van Wageningen zich wende tot de genoemde deputaten, en het bedrag dat van die zijde wordt ontvangen in mindering komt van de f 4000.—;

2° de stipulatie aan te gaan, dat de te beroepen predikant hoogstens 3 preekbeurten per maand te Wageningen vervulle;

3° dat deputaten het recht hebben dezen predikant anderen arbeid op te dragen in het belang van de evangelisatie onder studeerenden, indien blijken mocht, dat zijn tijd in Wageningen niet ten volle met den arbeid onder de studeerenden is gevuld.

Daar — mochten deze voorstellen door u worden aanvaard — de per jaar uit te keeren subsidies bedragen zullen:

1 ^o aan Delft	f 3500.—
2 ^o aan Amsterdam	- 6000.—
3 ^o aan Wageningen	- 4000.—

in totaal f 13500.— meenen uw deputaten, dat aan de kerken verzocht moet worden voor dit doel een collecte te houden, waartoe zij uw machtiging verzoeken.

Uwe vergadering toebiddende de leiding des Heiligen Geestes,

namens deputaten,

A. H. MULDER, *h.t. scriba.*

Utrecht, 6 September 1943.

BIJLAGE XXXIXa.
Art. 194.

**RAPPORT van commissie IV over het rapport van
deputaten voor de evangelisatie onder stu-
denten en studeerenden.**

Uw commissie heeft met belangstelling kennis genomen van dit rapport.

In aanmerking nemende, dat de zending onder de heidenen en Mohammedanen geheel buiten dezen evangelisatie-arbeid staat, en het zendingswerk onder studeerende Oosterlingen, vanwege daartoe aangewezen deputaten, reeds te Wageningen verricht wordt, kan de commissie zich niet vereenigen met het voorstel van deputaten, om bij deputaten van zoo even genoemde takken van zendingsarbeid financieelen steun te vragen in den vorm van een subsidie.

Uw commissie heeft de eer u voor te stellen het volgende te besluiten: [volgt in art. 194]:

De rapporteur:

J. B. NETELENBOS.

BIJLAGE XL.
Art. 195.

**Rapport van de deputaten ad art. 24, door de vo-
rige synode in September 1942 benoemd.**

*Aan de gereformeerde kerken in generale synode bijeen
te Utrecht.*

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Hieronder gelieve u aan te treffen een kort verslag van de werkzaamheden der deputaten ad art. 24, door de vorige synode in September 1942 benoemd. Gelijk bekend was de opdracht: *de afwikkeling en zoo noodig de voortzetting van den arbeid der deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen.*

Het deputaatschap heeft de werkzaamheden aangevangen, nadat de door de synode benoemde secundi, ds W. M. le Cointre van Bergen op Zoom, ds W. E. Gerritsma van Aalten en ds J. Wristers van Helmond, als primi waren opgenomen. Dit was reeds aan de synode gevraagd en bleek noodig omdat door het verscheiden van br A. van Helden en de langdurige ziekte van ds T. J. Hagen en door de gevangenschap van ds F. Tollenaar van Den Helder het deputaatschap dermate geslonken was, dat slechts een tweetal leden er van over waren. Op de eerste vergadering werden de verschillende functies als volgt verdeeld: ds A. H. van Minnen (Bergen) voorzitter; ds J. de Vries (Tilburg) assessor; ds J. Wristers (Helmond) secretaris-penningm.

Aan alle classes werd bij rondschrijven mededeeling gedaan van het nieuw ingestelde deputaatschap.

Ingevolge en in overeenstemming met de opdracht door de synode aan ons gegeven, waren de werkzaamheden van beperkten omvang. Aan eenige kerken werd subsidie verleend, en wel aan die van Kootwijk, van Oss (Den Bosch), van Roermond. Zulks omdat deze kerken nog eenigen arbeid verrichten onder marechaussée in hun ressort. Een aanvrage van een enkele kerk moest worden afgewezen daar er geen goede grond kon worden aangegeven voor de aanvrage. Daar het voorts mogelijk bleek door verrekening het tractement van ds H. W. Kroeze te blijven betalen, geschiedde dit, en wel tot eind Juni 1943.

Op 30 April 1943 had er contrôle plaats van de boekhouding. En wel op aansporen van de deputaten voor advies inzake de finantieele contrôle. De heer W. de Vries, een dier deputaten, was zoo vriendelijk zelf deze contrôle te willen uitvoeren. Zijn verslag zal u wel langs andere zijde bereiken. Ten overvloede gelieve u hierachter een kort overzicht der finantiën aan te treffen van den stand daarvan op 31 Mei 1943.

Wat de bijdragen der kerken betreft, kan u worden medegedeeld dat er van de 57 classes in 1941 acht waren, die in het geheel geen bijdragen stuurden, nl. de classes Stadskanaal, Meppel, Amersfoort, Breukelen, Utrecht, Gouda, Brielle, Rotterdam. Over 1942 waren het er eveneens acht, die nalatig waren. En wel: Warffum, Winschoten, Hardenberg, Utrecht, Leiden, Brielle, Goes, Zierikzee. Voor zoover wij konden nagaan waren er in 1941 minstens 160 kerken en in 1942 minstens 255 kerken nalatig in het zenden van een bijdrage. Ongerekend die kerken, die wij niet konden nagaan, omdat hun classes in één bedrag tegelijk de bijdragen der kerken alle opzenden, zonder een gespecificeerde opgave te doen van welke kerken de bijdrage is. Het totaal der bijdragen door de kerken over 1942 opgebracht blijkt dan ook een stuk beneden de geraamde opbrengst, nl. f 3125.21 tegen f 6.700.—. Dus minder dan de helft.

De deputaten stellen het volgende u voor:

1° het deputaatschap te willen dechargeeren voor wat de voorbije werkzaamheden aangaat;

2° het deputaatschap te willen continueeren met opdracht en instructie als heden; liefst zoo mogelijk onder den naam, waaronder het nu eenige bekendheid heeft gekregen, nl. ad art. 24;

3° toestemming te willen verleen om een bedrag van f 1.— per 100 zielen van de kerken te vragen;

4° de deputaten te willen machtigen het bedrag voor het tractement van ds Kroeze te blijven voorschieten onder voorwaarde als in de acta van 1939 is bepaald, in de verwachting dat de classis Den Haag ook verantwoordelijkheid voor de finantieele zorg aanvaardt;

5° enkele secundi te benoemen, die eventueel opgevallen plaatsen in het deputaatschap kunnen vullen;

6° zoo noodig als rapporteurs in uw vergadering te willen ontvangen den voorzitter ds A. H. van Minnen en den secretaris-penningmeester ds J. Wristers.

Uw vergadering de leiding des Heiligen Geestes toebiddend verblijven de deputaten met broedergroeten

A. H. VAN MINNEN, voorzitter.

J. WRISTERS, secretaris-penningmeester.

Stand der finantiën op 31 Mei 1943.

<i>Inkomsten:</i>	<i>Uitgaven:</i>
Aan classisbijdragen f 2938.50	Subsidies f 300.—
Subs. verstr. geref. N.O.I. - 4000.—	Bijdr. bijzondere doeleinden f 95.—
Interest - 1.—	Vergaderkosten - 148.32
Overgedragen saldo op	Bureau - 78.54
28 Oct 1942 - 3862.01	Tractement - 3524.94
	Saldo - 6654.71
f 10.801.51	f 10.801.51

A. H. VAN MINNEN, voorzitter

J. WRISTERS, secretaris-penningmeester.

BIJLAGE XLI.
Art. 204.**RAPPORT van commissie VI inzake de eerste rekening en verantwoording van „deputaten ter behartiging van de belangen der geëvacueerde gereformeerde kerken”. (Agendum G 20).***Aan de generale synode van de gereformeerde kerken.*

In handen uwer commissie (VI) is gesteld de eerste rekening en verantwoording van „Deputaten ter behartiging van de belangen der geëvacueerde gereformeerde kerken”, uit welke verantwoording blijkt dat tot op 30 Juni 1943, door 359 kerken aan collecten en giften is bijeengebracht een totaal bedrag van f 32580.03

Hiervan werd een bedrag van f 850.—
 uitgekeerd aan de gereformeerde kerk te Zandvoort.
 Aan verschillende kleine uitgaven werd betaald f 186.95
f 1036.95

zoodat ultimo Juni 1943 er een saldo was van f 31543.08

Deputaten zeggen in hun begeleidend schrijven dat zij verwachten dat er nog menig beroep voor finantieelen steun zal worden gedaan, terwijl zij er bij uwe vergadering op aandringen te willen bevorderen dat voor dit doel gehouden collecten zooveel mogelijk per giro aan den penningmeester van deputaten worden overgemaakt.

Uwe commissie heeft de eer u voor te stellen:

- a. deputaten dank te zeggen voor het gevoerde finantiëele beheer;
- b. om deputaten te verzoeken te zijner tijd de totale afrekening ter controleering in handen van een accountant te stellen en hiervan aan de synode nader rapport uit te brengen.

Namens commissie VI,

D. HOEKSTRA, *rapporteur.*

BIJLAGE XLII.
Art. 211.**RAPPORT inzake de voorstellen van de classes Warffum, Drachten en Kollum betreffende de kerkelijke huwelijksbevestiging (Agendum K 2, K 8 en N 25).***Aan de generale synode van de gereformeerde kerken, vergaderd te Utrecht 1943.**Weleerwaarde en eerwaarde broeders,*

In handen uwer commissie werden gesteld drie stukken, aan uwe vergadering toegezonden door de classes Warffum, Drachten en Kollum. Aanvankelijk waren de eerste beide stukken toevertrouwd aan commissie VI en het derde stuk aan commissie IV, welke commissies reeds haar praeadvies aan de synode hadden gegeven. Maar omdat deze drie stukken, hoewel uit onderscheiden classes afkomstig, toch alle ten nauwste betrokken zijn bij één zaak, nl. de huwelijksbevestiging, en daarin vragen aan de orde zijn gesteld, die ook elders leven en de kerken in het gemeen betreffen, heeft uw vergadering het wenschelijk geacht, een nieuwe commissie in te stellen, bestaande uit de professoren Den Hartogh en Nauta, ouderling Siemons en ds J. Douma, en haar op te dragen, met gebruikmaking der reeds uitgebrachte praeadviezen, een saamvattend oordeel te geven.

Het eerste aan uw commissie toevertrouwde schrijven, nl. dat van de *classis Warffum* is van den volgende inhoud:

De classis Warffum van de gereformeerde kerken in Nederland, gelet op het feit, dat niet in alle kerken op gelijke wijze gehandeld wordt ten aanzien van de kerkelijke bevestiging van huwelijken tusschen personen die niet beiden belijdende leden zijn, van oordeel, dat eenheid van handelwijze ten opzichte van deze zaken noodig is, *verzoekt* de generale synode uit te spreken:

„1° dat doopleden niet tot de kerkelijke schuldbelijdenis kunnen worden toegelaten;
 2° dat waar het in gebruik zijnde huwelijksformulier er van uitgaat, dat de trouwenden mondig leden der gemeente zijn, voor de kerkelijke huwelijksbevestiging in die gevallen, dat niet beide partijen belijdenis des geloofs hebben afgelegd, een ander huwelijksformulier behoort te worden gebruikt”.

De classis verzoekt verder de generale synode uit te spreken:

„a. dat er een bepaalde termijn van aanvraag wordt gesteld, die bij de kerkelijke huwelijksbevestiging behoort te worden in acht genomen;

b. dat, indien één der aanstaande echtgenooten behoort tot een andere gereformeerde kerk, dan de kerk in welker midden de bevestiging wordt aangevraagd, de kerkeraad van de bevestigende kerk tot de huwelijksbevestiging niet zal overgaan, dan na informatie bij en advies van en met bewilliging van den kerkeraad, tot welken de andere partij behoort”,
opdat er in onze kerken een *algemeene* regeling kome in deze zaak.

In de toelichting, die in opdracht der classis haar commissie ad hoc aan de generale synode laat toekomen, op wat zij noemt „haar voorstellen betreffende schuldbelijdenis en huwelijksbevestiging”, wordt in herinnering gebracht, dat de classis zich in 1939 tot de generale synode te Sneek wendde, met een tweetal vragen, waarop de synode (Acta art. 313) besloot niet in te gaan, blijkbaar meenende, hier met academische vragen te doen te hebben. Waar de bedoeling der classis was, over een tweetal actueele zaken, die de kerken in het gemeen aangaan, niet zelf een uitspraak te doen maar een uitspraak der generale synode te verzoeken, komt de classis nu met een verzoek in gewijzigden vorm.

Dat de classis van oordeel is, dat doopleden niet tot de kerkelijke schuldbelijdenis kunnen worden toegelaten, rust op deze gedachte dat haars inziens de echte schuldbelijdenis mee inhoudt belijdenis van het geloof, dat de schuld vergeven is om Christus' wil. Daarom acht de classis het ongerijmd, bij een volwassene zulk een schuldbelijdenis te scheiden van de geloofsbelijdenis, welke den toegang opent tot het Heilig Avondmaal. Dat ook kinderen hun zonde gevoelen en belijden, doet hier haars inziens niets ter zake, omdat niemand zulke kinderen toelaat tot de kerkelijke schuldbelijdenis.

Wat het gebruikelijke huwelijksformulier aangaat, oordeelt de classis, dat dit formulier er van uitgaat, dat de huwendes mondige leden der gemeente zijn. Als mondige leden worden ze toegesproken en als zoodanig wordt van hen een antwoord op de vragen gevergd. Er zijn dus, zegt de classis, bezwaren tegen, met genoemd formulier het huwelijk te bevestigen van personen, die niet beiden belijdende leden zijn.

Daar het echter anderzijds bezwaarlijk zou zijn, huwelijksbevestiging te weigeren aan doopleden, komt het de classis voor, dat een uitweg moet worden gevonden, door voor laatstgenoemde gevallen een ander huwelijksformulier samen te stellen.

Ten slotte brengt de classis onder uwe aandacht een *tweetal zaken*, aan de orde gesteld per instructie van de kerk van Schouwerzijl. Vooreerst acht zij het van belang, dat er een *bepaalde termijn* wordt gesteld, die bij de aanvraag van kerkelijke huwelijksbevestiging behoort te worden in acht genomen. Voor zulk een termijnbepaling pleit, dat er voor de kerkeraden tijd noodig is, om in moeilijke gevallen een onderzoek in te stellen en een beslissing te nemen. En slechts een generale regeling kan een algemeene goede gewoonte te dezer zake in onze kerken aankweeken.

In de tweede plaats pleit de classis voor een goed *contact tusschen twee kerken*, die beide bij éénzelfde huwelijksbevestiging zijn betrokken. Wel spreekt het van zelf, dat ook thans reeds geen andere practijk behoort te worden gevolgd dan in het voorstel der classis wordt gevraagd. Maar in werkelijkheid komt er — althans naar het oordeel der classis Warffum — van de aangegeven gedragslijn vaak heel weinig terecht. Daarom arbeide de generale synode er aan, dat er een behoorlijke werking van het contact tusschen de twee kerken, die bij éénzelfde huwelijksbevestiging betrokken zijn, tot stand kome.

Aldus de classis Warffum.

Het *tweede* schrijven, waaraan uw commissie aandacht had te schenken, is van de *classis Drachten* en heeft den volgende inhoud:

„Naar aanleiding van een moeilijkheid, welke zich in één harer kerken voordeed in verband met een huwelijksbevestiging in een andere gemeente, kwam op de vergadering van de classis Drachten de vraag ter sprake, wat voor *zin* eigenlijk de officieele afkondiging van een voorgenomen huwelijk heeft; en welke consequenties uit deze afkondiging getrokken mogen (eventueel behooren) te worden.

In haar vergadering van 2 Februari 1943 besloot nu de classis zich tot uw vergadering te wenden met de vraag:

Is het niet kerkrechtelijk juist te achten, dat, ingeval bruid en bruidegom niet in dezelfde gemeente wonen, de officieele afkondiging dan ook dient te geschieden in *beide* kerken; en zoo ja, behoort er dan niet *overeenstemming* te zijn tusschen *beide* kerkeraden, alvorens tot bevestiging kan worden overgegaan; en indien deze laatste conclusie niet juist is, wat is dan de eigenlijke bedoeling van de afkondiging voor het huwelijk?”

Ter toelichting wordt dan een geval medegedeeld, dat de bruidegom woonde in een gemeente binnen de classis Drachten; de bruid in een kerk binnen een andere classis. De kerkeraad van eerstgenoemde kerk had zeer ernstige bezwaren tegen den bruidegom en bijgevolg tegen de bevestiging van zijn huwelijk. Deze kerkeraad zou zeer

zeker de bevestiging geweigerd hebben, wijl ze zijns inziens niet strekkende was tot eere Gods en tot stichting der gemeente, doch integendeel in de gemeente groote ergernis zou geven.

De classis Drachten verzoekt nu uw vergadering deze h. i. ernstige aangelegenheid wel te willen overwegen en uit te spreken, wat in een dergelijk geval kerkrechtelijk juist moet worden geacht.

Het *derde* aan uw vergadering toegezonden stuk, dat van de *classis Kollum* bevat een *regeling voor kerkelijke huwelijksbevestiging*, met verzoek aan uw vergadering deze regeling bij al de gereformeerde kerken aan te bevelen.

Deze regeling luidt als volgt:

Art. 1. Kerkelijke huwelijksbevestiging zal worden toegestaan:

A. Wanneer blijkt, dat beide partijen, hetzij als belijdend lid, hetzij als dooplid, behooren tot de gereformeerde kerk;

B. Wanneer slechts één der partijen, hetzij als belijdend lid, hetzij als dooplid, tot een gereformeerde kerk blijkt te behooren, terwijl de andere partij (hoewel gedoopt) buiten haar staat, indien laatstgenoemde partij voldoende blijk geeft een geloofige te zijn, door te verklaren:

1° in te stemmen met den inhoud en de vragen van ons huwelijksformulier;

2° de gereformeerde partij geheel vrij te zullen laten in het kerkelijk leven;

3° te zullen instellen een dagelijksche, huiselijke godsdienstoefening met bijbel-lezing en gebed; en

4° er in bewilligt, dat de kinderen die uit dit huwelijk zullen geboren worden, in de gereformeerde kerk ter plaatse gedoopt en onderwezen worden.

Art. 2. Kerkelijke toestemming zal NIET worden toegestaan:

A. Wanneer de ééne partij — door belijdenis of doop tot de gereformeerde kerk behoort, terwijl *de andere partij ongedoopt is* — TENZIJ zulk een ongedoopte ten genoegen van den kerkeraad verklaart en metterdaad betoond heeft en nog betoont, dat het zijn (haar) ernstig voornemen is, zich te stellen in den weg der middelen (n.l. getrouw bezoek van kerk en catechisatie) teneinde zoodra het kan, door den heiligen doop tot de gereformeerde kerk toe te treden en instemt met de verklaring van art. 1 B, punt 1, 2, 3 en 4.

B. Indien *beide partijen gedoopt zijn in een andere dan de gereformeerde kerk*, TENZIJ zij zich geheel gesteld hebben onder ambtelijk toezicht en bearbeiding der gereformeerde kerk en ten genoegen van den kerkeraad verklaren en metterdaad betoond hebben en nog betoonen, dat het hun ernstig voornemen is, zich te blijven stellen in den weg der middelen (n.l. getrouw bezoek van kerk en catechisatie) en verklaren:

1° in te stemmen met den inhoud en de vragen van ons huwelijksformulier;

2° te zullen instellen een dagelijksche huiselijke godsdienstoefening met bijbellezing en gebed;

3° er naar te staan, dat de kinderen, die uit dit huwelijk zullen geboren worden, in de gereformeerde kerk ter plaatse worden gedoopt en daarbij beloven, dat deze kinderen aldaar zullen worden onderwezen.

C. Wanneer *beide partijen ongedoopt zijn*, TENZIJ beide partijen zich geheel en al gesteld hebben onder ambtelijk toezicht en bearbeiding der gereformeerde kerk en ten genoegen van den kerkeraad verklaren en metterdaad betoond hebben en nog betoonen, dat het hun ernstig voornemen is, zich te blijven stellen in den weg der middelen (n.l. getrouw bezoek van kerk en catechisatie) teneinde, zoodra het kan, door den heiligen doop tot de gereformeerde kerk toe te treden en instemmen met de verklaring van Art. 2 B punt 1, 2 en 3.

Art. 3. De aanvraag voor de huwelijksbevestiging dient te geschieden:

A. Wanneer beide partijen door doop of belijdenis tot de gereformeerde kerk behooren, zoo mogelijk minstens twee weken vóór den datum van ondertrouw.

B. Wanneer één of beide partijen gerangschikt moet(en) worden onder Art. 1 B of Art. 2 A, B of C, zoo mogelijk minstens vier weken vóór den datum van ondertrouw, opdat de kerkeraad, welke verantwoordelijk is voor de huwelijksbevestiging, voldoende tijd en gelegenheid hebbe om een ernstig onderzoek in te stellen.

Art. 4. De af te leggen verklaringen dienen schriftelijk te worden ondertekend.

Gelijk uit de inhoudsopgave dezer drie stukken blijkt, hangen ze zakelijk ten nauwste samen en getuigen alle van een ernstig streven om de kerkelijke huwelijksbevestiging „eerlijk en met orde” te doen geschieden.

Het gewichtigste is het schrijven van de classis Warffum.

Uw commissie heeft met belangstelling daarvan kennis genomen en oordeelt, dat, nu de classis met bepaalde voorstellen komt, de synode daarop heeft in te gaan. Maar zij kan zich niet in de voorstellen der classis Warffum vinden. Het moge lofwaardig zijn de huwelijksbevestiging als een zaak van groot gewicht te beschouwen, maar toch moest uw commissie, bij het lezen van het stuk der classis even denken aan wat Rutgers in zijn Kerkelijke Adviezen II, pag. 219 een nawerking noemt van de

roomsche opvatting, volgens welke het huwelijk een sacrament is; zool niet het huwelijk zelf, dan toch de kerkelijke huwelijksbevestiging. „De huwelijksbevestiging is niet anders dan de openlijke verbintenis van de te huwen personen, tot hetgeen de Heere in Zijn Woord van gehuwden eischt, de openlijke verklaring in den naam des Heeren door Zijn kerk gegeven, dat zij van nu af als man en vrouw mogen samenleven en daaraan verbonden, de openlijke inroeping van den zegen des Heeren, over dit door den Heere gewilde huwelijk”.

Deze algemeene opmerking moge uw commissie zich allereerst veroorloven.

Wat nu verder de onderdeelen aangaat van hetgeen de classis Warffum de synode verzoekt uit te spreken, uw commissie kan volstrekt niet meegaan met de gedachte, dat doopleden niet tot de kerkelijke schuldbelijdenis kunnen worden toegelaten, omdat echte schuldbelijdenis van geloofsbelijdenis, welke den toegang tot het heilig Avondmaal opent, niet te scheiden zou zijn. Vermoedelijk heeft de classis bijzonder op het oog belijdenis van zonde tegen het zevende gebod, omdat zij dit punt in verband met de huwelijksbevestiging ter sprake brengt. Maar ook in deze beperking is de gedachte der classis af te wijzen; er moet onderscheid gemaakt worden tusschen hetgeen gevraagd wordt voor geloofsbelijdenis en voor schuldbelijdenis. Iemand kan terdege een zonde als die tegen het zevende gebod gevoelen, daarover berouw hebben en ze belijden voor God en menschen, maar daarom nog allerminst in staat zijn om geloofsbelijdenis af te leggen. Daartoe is noodig in de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de artikelen des christelijken geloofs begrepen is, onderwezen te zijn en deze te houden voor de waarachtige en volkomen leer der zaligheid. En nog meer andere dingen worden bij geloofsbelijdenis gevraagd, zooals wel uitkomt in ons formulier voor de openbare belijdenis des geloofs. Maar in de schuldbelijdenis wordt een bepaalde zonde, waardoor de conscientie bezwaard is, beleden. Inplaats van deze belijdenis van schuld door doopleden ongerijmd te achten, moet de kerkeraad er veel meer op aandringen, opdat in dien weg ook doopleden deel krijgen aan de belofte: wie zijn zonde belijdt en laat, zal barmhartigheid verkrijgen.

Wanneer God zelfs acht slaat op de verootmoediging van Achab en het berouw der Ninevieten, hoe zal dan de kerk Gods geen schuldbelijdenis willen hooren van doopleden, van wie in de lijn van Utrecht 1905 en 1942, het rapport der commissie zelf zegt, dat zij „nog als geloovigen moeten worden beschouwd en behandeld”?

Het moge uitnemend zijn, met jonge menschen, die hun zonde tegen het zevende gebod hebben te belijden, te spreken over de noodzakelijkheid van geloofsbelijdenis, maar het is niet geoorloofd van hen geen schuldbelijdenis zonder geloofsbelijdenis te willen aanvaarden. Zelfs schuilt hier het gevaar van geforceerde geloofsbelijdenis, welke niemand toch wenschen zal. Trouwens tusschen schuldbelijdenis en geloofsbelijdenis zal altijd een zekere tijd moeten liggen, omdat, al eer de toegang tot het Avondmaal verleend wordt, betering des levens zal moeten worden bewezen. Practisch wordt zoo in vele gevallen huwelijksbevestiging onmogelijk.

Terecht zegt dan ook Rutgers (Kerkelijke Adviezen, II, pag. 286/287) in antwoord op de vraag: „Zijn doopleden toe te laten tot openbare schuldbelijdenis na ergerlijke zonde?” uitgaande van de veronderstelling dat het bedoelde gemeentelid zijn schuld erkent en bereid is te belijden, dat hij geen reden ziet, waarom het den kerkeraad niet geoorloofd zou zijn die belijdenis af te nemen. Ook prof. Kuyper heeft nog eenigen tijd geleden in „De Heraut” de schuldbelijdenis door doopleden schriftuurlijk geacht.

Kan uw commissie alzo niet meegaan met hetgeen de classis Warffum de synode verzoekt uit te spreken n.l. dat doopleden niet tot de kerkelijke schuldbelijdenis kunnen worden toegelaten, evenmin kan zij zich vereenigen met haar voorstelling, dat het huwelijksformulier slechts bruikbaar is voor belijdende leden en voor *doopleden een ander formulier noodig zal zijn*.

Immers wat is de inhoud van het huwelijksformulier? In het onderwijzend gedeelte worden drie dingen naar voren gebracht. Vooreerst wordt uit Gods Woord verklaard, hoe eerbaar de huwelijke staat is en dat hij een inzetting Gods is die Hem behaagt; ten tweede wordt aangegeven tot welk einde God den huwelijken staat heeft ingesteld; en ten derde hoe zich in het huwelijk de een jegens den ander heeft te houden. In aansluiting aan dit onderwijzend gedeelte worden dan in het liturgisch gedeelte de bekende vragen gesteld, de eerste met den aanhef: „Nadat u aldus is voorgehouden dat God den huwelijken staat heeft ingezet en wat u daarin van Hem bevolen is”... waarop dan de verdere vragen aan bruidegom en bruid volgen. Zeker, deze vragen kunnen niet beantwoord worden door ongelooovigen en „vijanden der religie”, zooals in de Kerkenordening van 1578 staat. Maar wel kunnen deze vragen beantwoord worden door doopleden, die in de waarheid onderwezen zijn, nog pas door Gods Woord inzake het huwelijk werden onderricht en — om nog eens de woorden van de classicale commissie over te nemen — „als geloovigen moeten worden beschouwd en behandeld”, en in wier hart, ook al hadden zij nog geen vrijmoedigheid tot openbare geloofsbelijdenis, toch door Gods genade de begeerte leven kan, den heiligen huwelijken staat in den naam des Heeren te beginnen en zalig tot Zijn lof te voleindigen.

Hoeveel redenen er mogen zijn om doopleden tot geloofsbelijdenis aan te sporen en hun voor te houden, dat de goede orde is zich eerst te geven aan den Heere en dan aan elkander, ook jegens hen worde betracht, wat in art. LXX der Kerkenorde staat: „Alzoo behoorlijk is dat de huwelijke staat voor Christus' gemeente bevestigd worde, volgens het formulier daarvan zijnde, zullen de kerkeraden daarop toezien”.

Wij herhalen: „Volgens het formulier daarvan zijnde”. Een afzonderlijk formulier van doopleden, welke de kerk zelf nog „als geloovigen beschouwt en behandelt”, is daarvoor absoluut onnoodig. Trouwens wat zou zakelijk anders in dit formulier moeten staan, dan in het nu gebruikelijke?

De laatste beide punten door de classis Warffum aan de orde gesteld, n.l. „dat er een bepaalde termijn van aanvraag worde gesteld, die bij de kerkelijke huwelijksbevestiging behoort te worden in acht genomen en dat, indien één der aanstaande echtgenooten behoort tot een andere gereformeerde kerk dan de kerk in welke midden de bevestiging werd aangevraagd, de kerkeraad van de bevestigende kerk tot de huwelijksbevestiging niet zal overgaan dan na informatie bij en advies van en met bewilliging van den kerkeraad der kerk tot welke de andere partij behoort”, kan gevoegelijk behandeld worden tegelijk met de missives der classes Drachten en Kollum.

De classis Drachten toch handelt in haar schrijven bijzonder over het door de classis Warffum gewenschte contact.

Zonder twijfel heeft de classis Drachten zelf wel begrepen, dat de zin van de officieele afkondiging van een voorgenomen huwelijk is, dat wie bezwaren heeft tegen de bevestiging van een huwelijk, deze bezwaren tijdig aan den kerkeraad, die het huwelijk te bevestigen heeft, kenbaar maken zal. In den aanhef van ons formulier staat dan ook, dat het huwelijk zal bevestigd worden, „indien geen wettig bezwaar hiertegen wordt ingebracht”. En de consequentie van deze afkondiging is, dat, ingeval een door den kerkeraad, die voor de bevestiging verantwoordelijk is, wettig bevonden bezwaar zich voordoet, de bevestiging overgaat.

Ook weet de classis Drachten zelf wel, al stelt zij dienaangaande aan uw vergadering een vraag, dat het kerkrechtelijk juist te achten is, dat, ingeval bruidegom en bruid niet in dezelfde gemeente wonen, de officieele afkondiging dan ook dient te geschieden in beide kerken en dat er overeenstemming dient te zijn tusschen beide kerkeraden, alvorens tot de bevestiging kan worden overgegaan. De moeilijkheid, welke de classis Drachten tot haar schrijven bracht, ontstond, toen de kerkeraad, van wien de bevestiging gevraagd was, ondanks ernstige bezwaren door den anderen kerkeraad ingebracht, toch tot de bevestiging overging.

Inderdaad is dit een ernstig feit, dat met den zin der afkondiging in strijd is. Maakte een kerkeraad plaatselijk allerlei speciale bepalingen, die algemeene geldigheid missen, op grond waarvan hij bezwaren inbracht, dan zou de andere kerkeraad zeker niet gehouden zijn zich daarnaar te voegen. Hij is dan geroepen tegen de oplegging van door hem niet aanvaarde bepalingen tijdig protest aan te teekenen en wanneer dat protest zonder uitwerking bleef, ga hij tot de bevestiging over, waarvoor hij in eerster instantie ook verantwoordelijk is. En hij stelle de classis, waartoe die andere kerk behoort, met zijn wedervaren in kennis. Maar wanneer ernstige bezwaren, die aan Gods Woord toetstbaar zijn, worden ingebracht, moet de kerkeraad der kerk, waar de huwelijksbevestiging was aangevraagd, die bezwaren laten gelden en van de bevestiging afzien. En als hij dat niet doet en tot de bevestiging voortvaart, moge het gebeurde niet te achterhalen zijn, maar wel moet zooveel mogelijk herhaling worden voorkomen. Dit geschiedt door de zaak aan de classis voor te leggen, waartoe de kerk die de bevestiging verrichtte, behoort, opdat de classis haar oordeel over het gebeurde late gaan en den kerkeraad, die niet met ernstige bezwaren rekende, bestraffe en voor herhaling waarschuwe.

Op welke manier nu het tusschen beide kerken gewenschte contact dient te worden bevorderd, zooals de classis Warffum vraagt — de weg, dien zij zelf daartoe aanwijst, is in het algemeen wel goed te noemen. De classis spreekt toch allereerst ervan, dat er informatie geschieden moet bij de kerk, tot welke de andere partij behoort. Al heeft deze kerk den plicht ook ongevraagd de noodige informaties te geven, toch is er geen bezwaar tegen, dat de kerk die de bevestiging heeft te verrichten, informaties inwint. In elk geval, hoe dit dan ook geschiedt, zij moet zorgen te weten, of de personen die de huwelijksbevestiging aanvragen, daartoe kunnen worden toegelaten.

Ook is gewenscht, dat de bevestiging niet plaats vinde dan na advies der andere kerk, zooals de classis Warffum verder zegt. Dit kan in verschillenden vorm geschieden. Meermalen gebeurt het, door aan de tot haar behoorende partij een getuigenis mee te geven, dat er geen bezwaar bestaat tegen de huwelijksbevestiging. Het advies kan ook rechtstreeks aan de bevestigende kerk worden toegezonden. Variis modis bene fit.

Evenzeer is het in het algemeen gewenscht, dat de huwelijksbevestiging geschiedt met bewilliging der kerk tot welke de andere partij behoort, zooals de classis Warffum

schrijft. Dat absoluut *altijd* deze bewilliging noodig is, zal uw commissie niet zeggen. Er kunnen zich gevallen voordoen, zooals reeds opgemerkt werd, dat er tusschen de beide betrokken kerkeraden verschil van gevoelen is. En de kerkeraad, van wien de bevestiging gevraagd werd, mag zeker ook een zelfstandig oordeel hebben. Hij is tenslotte voor de bevestiging verantwoordelijk. Maar in den regel is inwilliging der andere kerk vereischte. En hoe minder de eene kerkeraad den anderen binden wil aan zijn plaatselijke bepalingen, maar zich houdt aan de onder ons algemeen geldende regelen, hoe minder er mogelijkheid zal zijn voor verschil van gevoelen tusschen twee bij eenzelfde huwelijksbevestiging betrokken kerken.

Wat verder de classis Warffum vraagt inzake een bepaalden te stellen termijn, hiervan kan uw commissie iets zeggen, nu zij uw aandacht vraagt voor de *regeling voor kerkelijke huwelijksbevestiging der classis Kollum*.

Uw commissie heeft die regeling met alle aandacht gelezen en zij heeft daartegen geen materieel bezwaar.

Toch acht zij het niet gewenscht deze zeer speciale regeling, hoe loffelijk ook, bij *alle* kerken aan te bevelen.

Vooreerst acht uw commissie dit niet noodig, daar de meeste kerken reeds een dergelijke regeling, die in hoofdzaak met de voorgestelde overeenkomt, hebben. En in de tweede plaats, omdat het niet wel mogelijk is te komen tot een algemeene regeling, daar men in de onderscheiden deelen van ons land niet overal een en denzelfden maatstaf kan aanleggen. De toestanden zijn te verschillend. Zoo zal een geval als de regeling der classis Kollum onderstelt en in die classis voorkomt, dat n.l. beide partijen ongedoopt zijn, elders zeer sporadisch gevonden worden. In het algemeen zijn teveel bepalingen in ons kerkelijk leven niet gewenscht. De regeling der classis Kollum met haar vier artikelen en vele onderverdelingen is al zeer omvangrijk. En vermoedelijk zijn ook hier nog niet alle gevallen onder te brengen. Dat een commissie in een onzer kerken bij het verzamelen van statistische gegevens kwam tot 15 categoriën gehuwden, die lid of dooplid der gereformeerde kerk zijn, is hier weinig bemoedigend. Uw commissie heeft geen bezwaar gehad de regeling der classis Kollum volledig in het rapport op te nemen en er zoo meerdere bekendheid aan te geven, opdat een kerk er eventueel winst mee doe, maar zij kan uw vergadering niet adviseeren deze regeling aan alle kerken aan te bevelen.

Wat hierboven gezegd werd over de regeling der classis Kollum, geldt ook voor het speciaal door de classis Warffum genoemde punt, *dat er een bepaalde termijn van aanvraag worde gesteld, die bij de kerkelijke huwelijksbevestiging behoort te worden in acht genomen*.

Ook hier is geen algemeene regel te geven. De classis Kollum stelt, ingeval beide partijen door doop of belijdenis tot de gereformeerde kerk behooren, als regel 2 weken vóór den datum van ondertrouw; en ingeval één of beide partijen niet tot de gereformeerde kerk behooren, als regel een termijn van 4 weken vóór den ondertrouw. Maar zij voelt zelf wel, dat deze regel niet algemeen is te handhaven en voegt daarom zeer verstandig de woorden „zoo mogelijk” in haar bepalingen in. Deze eisch zich aan te melden 4 weken vóór den ondertrouw, zal vermoedelijk ook geen algemeene instemming vinden, vooral in dezen verwarden tijd, nu vaak maanden liggen tusschen ondertrouw en huwelijk en met den ondertrouw nog geen huwelijksdatum te noemen is. Elke kerk handele hier met wijsheid en zorg voor een genoegzamen termijn, „opdat de kerkeraad welke verantwoordelijk is voor de huwelijksbevestiging, voldoende tijd en gelegenheid hebbe om een ernstig onderzoek in te stellen”, zooals de classis Kollum zegt.

Resumeerende stelt uw commissie uw vergadering voor het volgende te besluiten: [volgt in art. 211].

Uwe vergadering de leiding des Geestes toebiddend,

Namens de commissie,

J. DOUMA, rapporteur.

BIJLAGE XLIII.
Art. 212.

ADVIES van commissie VI inzake een schrijven van br W. de Vries Gzn te Amsterdam namens het bestuur van de Adviesstichting voor financiële en economische aangelegenheden ten behoeve van de Gereformeerde Kerken in Nederland en overzeesche gewesten.

Bij de generale synode is ingekomen een schrijven d.d. 4 September 1943 namens het Bestuur van de Adviesstichting enz. van br W. de Vries Gzn te Amsterdam ter be-